

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

BEŞKAZA YÖRÜKLERİ: DİL VE KÜLTÜR İNCELEMESİ

Seyhan KÜÇÜKPAPUŞÇU

Ankara, 2021

BEŞKAZA YÖRÜKLERİ: DİLVE KÜLTÜR ARAŞTIRMASI

Seyhan KÜÇÜKPAPUŞCU

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

KABUL VE ONAY

Seyhan KÜÇÜKPAPUŞCU tarafından hazırlanan “*Beşkaza Yörükleri: Dil ve Kültür Araştırması*” başlıklı bu çalışma, 15.06.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Prof. Dr. Faruk YILDIRIM] (Başkan)

İ m z a]

[Prof. Dr. Nurettin DEMİR (Danışman)

[İ m z a]

[Prof. Dr. Mevlüt ERDEM] (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

Seyhan KÜÇÜKPAPUŞCU

1“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.
** Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. Nurettin DEMİR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

[*İmza*]

Seyhan KÜÇÜKPAPUŞCU

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde emeği geçen danışmanım Prof. Dr. Nurettin Demir'e teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans eğitimimden itibaren yanımda olup hiçbir konuda desteğini esirgemeyen Hacettepe Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümünün kıymetli hocalarına çok teşekkür ederim.

Bu çalışmayı yürütürken bana maddi destek olan Türk Dil Kurumuna teşekkür ederim.

Son olarak bu çalışma sürecinde bana en büyük desteği veren her zaman yanımda olan kıymetli babacığıma ve yol arkadaşım Aydın Yılmaz'a sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

KÜÇÜKPAPUŞCU, Seyhan. Beşkaza Yörükleri: Dil ve Kültür İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Eski Türkçe *yori-* , Çağatayca ve Eski Anadolu Türkçesinde *yörü-* fiillerinden gelişen Yörük adı Anadolu'daki konargöçerleri karşılayan bir kavramdır. Yörük, konargöçer hayat yaşayan hayvancılıkla uğraşmalarından dolayı yaylak kışlak arasında gidip gelen, Oğuz boylarına mensup Türkmenlere denir. Osmanlı'nın Anadolu'ya hüküm sürmesiyle birlikte yörük adı konargöçerleri tanımlamak için kullanılmaya başlar. Konargöçerlik iklim ve coğrafyanın etkisiyle Akdeniz ve Ege bölgelerinde yaşatılmaktadır. Günümüzde Fethiye diye bildiğimiz ve Likya döneminde *Telmossoss /Meğri* adlarıyla anılan bölge 1286 yılında Menteşe Beyliği'ne katılmasıyla beş kadiya tahsis edilir ve adı *beş kadılı yer* manasına gelen Beşkaza olarak anılır. Bölgede uzun yıllardır varlığını sürdüren Yörükler konargöçer hayatları ve ağızlarıyla dikkat çekerler. Yörükler uzun süre kapalı bir grup halinde yaşamaları nedeniyle ağız özelliklerinde bazı Eski Türkçe unsurların halen yaşadığı görülmektedir. Bu çalışma Beşkaza Yörüklerinin ağız özellikleri ile kültürel unsurlarını betimlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Beşkaza yöresi ve yörükler hakkında genel bilgilendirme yapılarak söz konusu grubun kültürel hayatı verilecektir. Ağıza ait özellikleri betimlemek için Beşkaza'nın Seki, Temel, Söğütlüdere, Gerişburnu, Könteş, Kürdük, Gacak, Döğer, Dont, Karaçulha ile Boğalar köylerinde ağız derlemeleri yapılmıştır. Beşkaza ağzına ait ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri çalışmanın ikinci bölümünde incelenmiştir. Çalışmanın sonunda ise Beşkaza ağzından derlenen metinlerden hareketle oluşturduğumuz sözlük yer almaktadır. Söz konusu derleme metinlerinin transkribe edilmiş şekli çalışmanın sonunda bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Beşkaza, ağız, yörük, konargöçer

ABSTRACT

KÜÇÜKPAPUŞCU, Seyhan. Beşkaza Nomads: An Analysis Of Language and Culture, Master Thesis, Ankara, 2021.

The word *yoruk* that derives from the verbs *yori-* in Old Turkish and *yörü-* in Chagatai and Old Anatolians Turkish is a term designating nomadic life in Anatolia. Turkmens who are the members of the Oghuz Tribe, living a nomadic life and travelling between summer pasture and winter quarters due to their dealing with animal husbandry are called as Yoruk. The name yoruk has started to be used to classify nomadic with the Ottoman rule in Anatolia.

Nomadism is kept alive in the Mediterranean and Aegean regions with the effect of climate and geography. The region known as *Telmossoss / Meğri* in the Lycian period, which we know today as Fethiye, was allocated to five kadis after joining the Menteşe Principality in 1286 and is called Beşkaza, which means the place of five kadis. Yoruks that have been surviving in the region for many years draw attention with their nomadic lives and dialects. It is seen that some old Turkish components are still exist in their dialect characteristics because they lived in a closed group for a long time. This thesis' aim is to describe the dialect characteristics and cultural elements of Beşkaza Yoruks. In the first part of the study, the cultural life of the given group will be explained by giving general information about Beşkaza region and Yoruks. To describe the characteristics of the dialect, dialects of Beşkaza were collected in Seki, Temel, Söğütlüdere, Gerişburnu, Köndeş, Kürdük, Gacak, Döğer, Dont, Karaçulha and Boğalar villages of Beşkaza. Phonological and morphological characteristics of Beşkaza dialect are given in the second part of the thesis. In the last of the study, there is a dictionary that we created based on the texts compiled from Beşkaza dialect. The transcribed version of the given collation texts is available at the end of the study.

Keywords

Beşkaza, Anatolian dialects, yoruk, nomadic life

KISALTMALAR DİZİNİ

ST: Standart Türkçe

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

BYA: Beşkaza Yörük Ağzı

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	3
1.1. AMAÇ.....	3
1.2. YÖNTEM.....	4
1.3. SINIRLILIKLAR.....	4
1.4. TRANSKRİPSİYON.....	5
1.5. LİTERATÜR ÖZETİ.....	7
2. BÖLÜM: BEŞKAZA VE YÖRÜKLER	9
2.1. Beşkaza'nın Coğrafi Konumu ve Özellikleri	9
2.2. Yörük Adı.....	10
2.3. Yörüklerin Kökeni	13
2.4. Yörüklerin İskânı	14
2.5. Beşkaza Yörük Etnografyası.....	15
2.5.1. Beşkaza Adı.....	15
2.5.2. Beşkaza'ya Yörüklerin Gelişi	17
2.5.3. Beşkaza Yörüklerinde Yaşam.....	19
3. BÖLÜM: DİL İNCELEMESİ.....	24
3.1. Ses Bilgisi	24
3.1.1. Ünlüler	24

3.1.1.1. Ünlü Uyumu	26
3.1.1.2. Ünlü Değişmeleri.....	27
3.1.1.3. Ünlülerin Sıfırla Nöbetleşmesi	27
3.1.1.4. Ünlü Türemesi	28
3.1.2. Ünsüzler	28
3.1.2.1. Ünsüz Türemeleri	29
3.1.2.2. Ünsüz Değişmeleri.....	29
3.1.2.3. Ünsüz Benzeşmeleri	30
3.1.2.4. Ünsüz Düşmesi	31
3.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi.....	31
3.1.2.6. Hece Yutumu	32
3.2. Şekil Bilgisi.....	32
3.2.1. İsimler	32
3.2.1.1. İsim Yapım Ekleri.....	32
3.2.2.2. Zamirler	35
3.2.3. Fiiller.....	37
3.2.4. ZAMAN.....	38
3.2.4.1. Geniş Zaman	38
3.2.4.2. Görülen Geçmiş Zaman	39
3.2.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman	39
3.2.4.4. Gelecek Zaman	40
3.2.4.5. Şimdiki Zaman.....	41
3.2.4.6. Kip	44
3.2.4.7. Birleşik Zamanlar	45
3.2.4.8. Sıfatlar	46
3.2.4.9. Zarflar	47
3.2.4.10. Edatlar	49
3.2.4.11. Ünlemler	50

3.2.4.12. Bağlaçlar.....	51
SÖZLÜK.....	52
SONUÇ.....	63
KAYNAKÇA	68
DERLEME METİNLERİ	72
EK 1: TÜRKÇE TEZ ORİJİNALLİK RAPORU	103
EK 2: İNGİLİZCE TEZ ORİJİNALLİK RAPORU	104
EK 3: TÜRKÇE ETİK KOMİSYON İZİNİ	105

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu Muğla ili sınırlarında yer alan Beşkaza'ya ait köy ve kasabalarda yaşayan Yörüklerin konuştuğu ağız ile yaşattıkları Yörük kültürüdür. Eski Türkçe *yorı-*, Çağatayca ve Eski Anadolu Türkçesinde *yörü-* fiillerinden gelişen Yörük adı Anadolu'daki konargöçerleri karşılayan bir kavramdır. Yörük, konargöçer hayat yaşayan hayvancılıkla uğraşmalarından dolayı yaylak kışlak arasında gelip giden, Oğuz boylarına mensup Türkmenlere denir. Osmanlı'nın Anadolu'da hüküm sürmesiyle birlikte yörük adı konar-göçerleri tarif etmek için kullanılmaya başlar. Yörük kavramı bir etnik grup ifadesi değildir. Osmanlı'da Oğuz soyundan bölgeye gelerek yerleşik hayata geçen konar-göçerler için Türkmen, konar-göçer hayat sürenlerine ise yörük denilmiştir. Buna göre Yörüklük bir hayat biçimidir denilebilir. Bu yaşam tarzını sürdüren yörelerden biri de Toros Dağları üzerinde varlığını sürdüren Yörüklerin yaşadığı bölgelerden biri olan Beşkaza yöresidir. Seydikemer ve Fethiye ilçelerini kapsayan Beşkaza'nın kuzeyinde Denizli ve Burdur, doğusunda Antalya, batısında Köyceğiz ve güneyinde Akdeniz bulunur. Beşkaza yöresi ve çevresinde Akdeniz iklimi hüküm sürer. Yazları kurak ve sıcak, kışları yağışlı ve ılımandır. Bölgede ekonomi yoğun olarak tarım ve turizme dayanır. Bunun yanında madencilik, arıcılık, balıkçılık, hayvancılık diğer önemli geçim kaynaklarındandır. Beşkaza Yörüklerinden hayvancılıkla uğraşanlar yaylalara göçer. Bunun en önemli nedeni hayvanları otlatmak ve kış yiyeceği toplamaktır. Ayrıca yaylada görece daha serin ve nemsiz olduğu için yaz rahat geçer. Beşkaza Yörükleri sonbaharda sahile geri dönerler. Kış bitiminde yaylaya çıkmak için yapılan göçe *yaz göçü*, yayladan sahile yapılan göçe *güz göçü* denir. Yaz göçü, her yıl nisan ayında veya mayısın ilk haftasında, güz göçü ise Ekim ayının sonlarında yapılır. Gidecekleri yayla ve kışlak bölgeleri bellidir; göçler ikisi arasında yapılır. Bölgede neredeyse tüm sahil köylerinin aynı isim ve muhtarlığa bağlı yayla köyleri vardır. Bu köylerin başlıcaları Karaçulha, Patlangıç, Esenköy, Yakacık, Bozyer, Atlıdere, Ören'dir. Göç, Yörüklerin ekonomisini oluşturan küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarla birlikte yürütülür. At, eşek, deve, koyun, keçi, inek, köpek ve kedi gibi hayvanlar bu sürülerde yerini alır.

Beşkaza adının anlamı, günümüzde Fethiye diye bilinen Likya döneminde *Telmossos*, *Meğri*, *Makri* ve *Mekri* adlarıyla anılan, 1286 yılında Menteşe Beyliği'ne katılmasıyla *beş kadılı yer* manasına gelir. Beşkaza, 2012 yılında kabul

edilen büyükşehir yasasıyla Fethiye ve Seydikemer olarak iki farklı ilçeye ayrılmıştır. Uzun süre bir arada yaşamış ve yörüklük geleneklerini sürdürmüş Beşkaza halkı için, tıpkı diğer tüm dil ve dil varyantlarında olduğu gibi bölgesel sınırlardan söz edilemez. Bu nedenle yörede uzun yıllardır varlığını sürdüren Yörükler konar-göçer hayat tarzları ve kültürlerinin yanında ağızlarıyla da dikkat çekmektedirler. Anadolu'ya geldikten sonra çeşitli sebeplerle iskân ettirilen Yörükler uzun yıllar kapalı bir grup olarak yaşamalarından dolayı ağızlarında ET' ye ait bazı izlerin olduğu düşünülmektedir. Araştırmamızı ortaya koyabilmek için Beşkaza bölgesinden uygun kaynak kişileri seçerek önce derlemeler yapılmıştır, derlemeler transkripsiyon alfabesiyle deşifre edilerek bir derleme metni oluşturulmuştur.

Beşkaza bölgesinde yaşayan yörüklerin ağzının fonolojisi ve morfolojisi betimlemeli / işlevsel dilbilim yöntemiyle fişlenecek, daha sonra bölge ağzının fonolojik ve morfolojik tasnifi yapılacaktır. Örneğin standart dildeki şimdiki zaman *-iyor* ekinden başka bölge ağzında *-Ip bat-*, *-Ip yör-*, *-Ip otur-* yardımcı fiillerinin kullanıldığını biliyoruz. Bunun gibi sadece Beşkaza yöresine ait dilsel özellikleri tanımlamak hedeflenmektedir. Ayrıca topladığımız veriler ışığında bölgeye ait hala yaşayan Yörük adet ve geleneklerini ortaya çıkarılacaktır. Kültür kısmı için derleme sırasında yönlendirilmiş sorulardan elde edilecek bilgiler ve bölgede daha önce yapılan çalışmaların verileri incelenecektir. Çalışmanın sonunda metinlerde geçen veya sözlük verisi olarak kaydedilen kelimelerin bir sözlüğü hazırlanarak sunulacaktır.

1.BÖLÜM: GENEL BİLGİLER

1.1. AMAÇ

Türkiye Türkçesini oluşturan önemli dil unsurlarından biri de ağızlardır. Ağızlar eş zamanlı ve art zamanlı olarak barındıkları malzemelere dile zenginlik katar. Gelişen teknoloji ve değişen yaşam koşulları ağızları eskiye göre daha hızlı değiştirmektedir. Geçmişte ulaşılamayan bölgelere ulaşmak artık kolaylaşmış ve kayıt cihazları oldukça gelişmiş olsa da kitle iletişim araçlarının her eve girmesi, köy ve şehir arası ulaşımın kolaylaşması ağızlar açısından araştırma yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu yüzden Yörüklerin konar-göçerliği bırakmaya başladığı günümüzde ağız özelliklerinin ve kültürlerinin kayda alınması ve korunması Türkiye Türkçesi ağızları açısından önem taşımaktadır. Bu tezde bugün konargöçerliği sürdüren yörüklerin bulunduğu köylerde yapacağımız derlemeler ile daha önce yapılan araştırmaları inceleyerek Beşkaza Yörüklerinin dilini ve kültürünü ana hatlarıyla ortaya koymaya çalışacağız.

Çalışmanın sonucunda;

Beşkaza bölgesinde konuşulan Yörük ağzına ait fonolojik özellikler tanımlanmış olacaktır.

Bölge ağzına ait morfolojik biçimbirimlerin görev ve kullanılışları tespit edilmiş olacaktır.

Derleme neticesinde bölge ağzına ait bilinmeyen kelimeler sözlüğü hazırlanacaktır.

Beşkaza yörüklerine ait kültür unsurları, gelenek ve görenekler kaybolmadan kayda geçirilmiş olacaktır.

1.2. YÖNTEM

Beşkaza Yörükleri: Dil ve Kültür Araştırması adlı çalışmamızı hazırlarken nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniği kullanılarak Beşkaza'nın Seki, Temel, Söğütlüdere, Gerişburnu, Könteş, Kürdük, Gacak, Döğer, Dont, Karaçulha ile Boğalar köy ve mahallelerinde görüntülü/sesli görüşme yapılmıştır. Görüşmede katılımcının kendini rahat hissetmesi için gündelik yaşamdan, çocukluk ve gençlik anılarından, konar-göçer yaşamlarından, çeşitli yemek tarifleri ve düğün-nişan-söz gibi hatıralarından bahsetmesini sağlayacak sorular yöneltilmiştir. Görüşme tekniğiyle kayıt altına alınan veriler transkripsiyon alfabesiyle ST'ye aktarılmıştır. Elde edilen metinler betimlemeli dilbilim yöntemleriyle fişlenerek incelenmiştir. Çalışmamızın sonunda bölge ağzından derlenen metinlerin transkribe edilmiş hali ek olarak verilecektir.

1.3. SINIRLILIKLAR

Çalışmamızın teorik arka planını oluşturan betimlemeli dilbilim yaklaşımı sınırlılıkları belirlemede bir temel oluşturmaktadır. Beşkaza ağzında ST'den farklı olan fonolojik ve morfolojik unsurları belirlemek amacıyla bölgedeki yörüklerle yaptığımız görüşmeler transkripsiyon alfabesiye yazıya aktarılmıştır. Bu bağlamda Beşkaza bölgesinde yörüklük geleneklerinin yaşatıldığını bildiğimiz yerlerden olan Seki, Temel, Söğütlüdere, Gerişburnu, Könteş, Kürdük, Gacak, Döğer, Dont, Karaçulha ile Boğalar köylerine gidilmiş bunun dışında kalan diğer köy ve kasabalardan derleme yapmaya gerek duyulmamıştır. Derlemeye katılan kaynak kişiler belirlenirken 50 yaş üstü, bulunduğu bölgeden çok çıkmamış yörükler seçilmeye özen gösterilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular gündelik hayatla ilgili kaynak kişilerin rahatlıkla cevap verebilecekleri konular göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

1.4. TRANSKRİPSİYON

Transkripsiyon; bir ağıza ait sözlü malzemenin konuşulduğu sırada ya da kayda alınarak daha sonra yazıya geçirilmesi işlemine denir (Gemalmaz 2010: 81).

Transkripsiyon uzun ve zahmetli bir çalışma olduğu için bu süreçte zaman zaman hatalar oluşabilmektedir. Bu hataları en aza indirerek sağlıklı bir veri elde etmek amacıyla araştırmacılar farklı yöntemler geliştirmiştir. Demir'e göre metinler yazıya geçirilirken izlenebilecek üç transkripsiyon yöntemi vardır. Bunlar; standart alfabeye transkripsiyon, fonolojik transkripsiyon ve fonetik transkripsiyon. Standart alfabeye yapılan transkripsiyon yazımında ağıza özgü ses özellikleri göz ardı edilir ve özellikle edebi metinlerde bu yöntem kullanılır. Fonolojik transkripsiyonda ağızdaki fonem sayısınınca işaret vardır, fonetik ayrıntılar önemsenmez. Belgelenmiş metinler üzerinde fonolojik yazım sayesinde her türlü dil incelemesi yapmak uygundur. Fonetik transkripsiyonda ise bir ağızdaki sesler anlam ayırıcı özelliği olup olmadığına bakılmadan ayrıntılı bir şekilde verilir. Özellikle ses bilgisi çalışmalarında kullanılır ancak yapılması çok güç ve zaman alıcı bir iştir. Bu üç yöntemden hangisinin kullanılacağı konuya göre değişkenlik gösterse de en hata oranı en az fonolojik transkripsiyon yöntemidir (2013: 72-75).

Beşkaza Yörükleri Dil ve Kültür Araştırması adlı çalışmamız kapsamı gereğince transkripsiyonda fazla ayrıntıya yer vermenin doğru olmayacağı düşünülmüştür. Ayrıca hata payının az olması, her türlü dil incelemesinin yapılabilir olması ve alan uzmanı olmayanların da verileri kullanabilmesi açısından fonolojik transkripsiyon tercih edilmiştir. Transkripsiyonda meydana gelebilecek hata oranını en aza indirmek amacıyla ses ve görüntü kayıtları tekrar tekrar dinlenmiştir.

Bölge ağzından derlenen metinlerin tespitinde fonolojik transkripsiyon kullanılmıştır. Bu ağıza ait ses uzunlukları ünlüden sonra gelen [:] işareti ile gösterilmiştir. Transkripsiyon alfabesinde ST'den farklılık gösteren sesler şunlardır:

a:“uzun a”

ă:“kısa a”

ä:“a ve e arası”

e:“uzun e”

è:“kapalı uzun e”

ġ:“art damak g’si”

ı:“uzun ı”

i:“uzun i”

ķ:“art damak k’sı”

ñ:“damak n”

o: “uzun o”

ö: “uzun ö”

u: “uzun u”

ü: “uzun ü”

[_]“ulama işareti”

[:]“uzunluk işareti”

1.5. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatür taraması sonucunda daha önce Beşkaza ağzı ve kültürüyle ilgili bazı kaynaklara ulaşılmış ve birkaç örnek çalışma incelenmiştir. Türk dili çalışmaları arasında ağızların yeri gün geçtikçe artmaktadır. Ağızlar eş zamanlı ve art zamanlı dil malzemelerini barındırdıkları için dilin tarihsel gelişimini ortaya koymak adına önem taşımaktadırlar. Konu bağlamında bu bölümde Beşkaza ağzına ait çalışmaları vermeden önce ağız teriminin tanımını yapacağız. Türkoloji sahasında ağız terimi için birçok görüş belirtilmiş ve bu görüşler arasında en yaygın kabul gören Nurettin Demir'in tanımlaması olmuştur.

Demir ağız hakkında şöyle der:

Ağız, aynı kökten geldiği üst sistem durumundaki bir standart dile bağlı doğal olarak ortaya çıkmış; aile ve dost çevresinde, iş yerlerinde; okuryazarlığı az, bulunduğu bölgeden uzun süre ayrı kalmamış insanlarca sözlü iletişimde dilin başka türleriyle karşı karşıya gelme oranına göre değişen biçimde kullanılan, resmi ortamlarda kullanılmasından kaçılan, yazılı bir gelenek oluşturmamış iletişim alanı sınırlı, bağlı olduğu üst sistemden dilin her alanında karşılıklı anlaşmanın korunacağı oranda ayrılabilen, prestiji standart dile göre daha az yerel konuşma biçimleridir (2002:154).

Araştırma alanımızın ağız özellikleri hakkında genel bilgilere Zeynep Korkmaz'ın 1956 tarihli *Güneybatı Anadolu Ağızları (Ses Bilgisi)* eserinden ulaşmaktayız. Beşkaza yöresinin bulunduğu Muğla ili ağızları üzerine yapılan çalışmalara bakacak olursak birçok incelemeyle karşılaşırız. Bu incelemeler içinde en kapsamlı olanı Akar'ın 2013 yılında hazırladığı *Muğla Ağızları (Gramer - Metin - Sözlük)* adlı çalışmasıdır. Akar'ın bu çalışmasından Beşkaza yöresinin bazı köylerinden ağız verileri toplanmış, fonolojik ve morfolojik açıdan incelemiştir. (Muğla ili diğer ağız çalışmaları için bu çalışma dışında, bk. Ercilasun 1983; Caferoğlu 1988; Kara 2003). Literatürde Beşkaza bölgesinin sınırlarında yer alan Fethiye ilçesinin ağız dökümantasyonu ile ilgili de çalışma mevcuttur. Ersoy'un (2001) *Fethiye Ağzı* adlı bu tezinde bölgeden metin derlemesi yapmış ve bu metinleri dilbilgisi açısından incelemiştir. Ayrıca Osmanlı Döneminde Anadolu'nun dört bir yanına iskân edilen ve günümüzde konar-göçerliği neredeyse bırakmış olan yörüklerle ilgili de son yıllarda bazı çalışmalar yürütülmektedir. Yörük kimliği ve etnoğrafyası hakkında

en genel bilgilere Eröz'ün 1997 yılında hazırladığı *Yörükler* adlı eserinden ulaşırız. Yine Halaçoğlu (1991)'de Osmanlılarda devlet teşkilatını anlatırken sosyal yapı içerisinde Yörüklerin tarihi gelişimi hakkında bilgi verir. Son yıllarda Yörüklerin konuştuğu ağıza ve kültürel yaşamlarına dair çalışmalar yürütülmektedir. Beşkaza Yörükleri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ise bölge ağzını ve etnik yapıyı birlikte ele alarak yapılmış kapsamlı bir araştırma olmadığı görülmüştür. Beşkaza Yörükleri ile ilgili yapılan son çalışmalardan biri de Eroğlu (2015)'na aittir. Bu çalışma bölgenin Menteşe Beyliği'nden günümüze dek gelen tarihini, kültürünü, halk inanışlarını ve diğer sosyolojik özelliklerini ortaya koyması açısından değerlidir. Yörede yapılan çalışmalar incelendiğinde Yörüklerin konuşma biçiminin detaylı olarak araştırılmadığı görülmüştür. Gün geçtikçe değişen hayat şartlarıyla kapalı bir grup olmaktan uzaklaşan Yörüklerin kültürel değerlerinin kayda alınması uygun görülmüştür. Bununla birlikte Beşkaza Yörüklerinin ağzına ait bir sözlük çalışması da bulunmamaktadır.

2. BÖLÜM: BEŞKAZA VE YÖRÜKLER

2.1. Beşkaza'nın Coğrafi Konumu ve Özellikleri

Araştırmamıza ev sahipliği yapan Beşkaza bugün Muğla ili sınırlarında Fethiye ve Seydikemer olarak bilinen iki ilçeyi kapsar. Muğla'nın Ege ve Akdeniz'e uzanan sayılı bölgelerinden olan Beşkaza kuzeyinde Burdur, güneyinde Akdeniz, doğusunda Antalya, batısında Köyceğiz ile çevrilidir.

Beşkaza, 2012 yılında kabul edilen büyükşehir yasasıyla iki ayrı ilçeye ayrılmıştır. Bu ilçelerden biri 2028,37 km² yüzölçümü ve 62,246 nüfusa sahip Seydikemer; diğeri ise 3,059 km² yüzölçümü ve 157,745 nüfusa sahip Fethiye'dir.¹

Bölge jeolojik açıdan Eşen Çayı'nın batısında yer alır ve etrafını Mendos, Babadağ, Erendağ, Karadağ, Sandak dağları sarar. Bölgenin başlıca ovaları Eşen Ovası, Fethiye Ovası, Üzümlü Ovası, Seki Ovası; akarsuları ise Eşen Çayı, Kargı Çayı, Karanfil Çayı, Karaçay ve Özlen Çayıdır (Yılmaz 1982: 19-22).

Beşkaza Ege Bölgesinden Akdeniz Bölgesine geçiş konumunda olduğundan her iki iklim şartını görmek mümkündür. Yazları kurak ve sıcak; kışları ılık ve yağışlıdır. Karakteristik bitki örtüsü makidir. Bunları zeytin, defne, mersin, kekik, meşe, sandal, gürgen, keçiboynuzu, hayıt vb. bitkiler olarak sıralayabiliriz. Endemik bir bitki olan günlük ağaçları ise Fethiye ve çevresinde görülen önemli türlerdendir.

Bölgenin başlıca geçim kaynağı turizmdir. İklim koşulları göz önünde tutulduğunda Ölüdeniz'e ve birçok koya ev sahipliği yapmasıyla yaz aylarında turistlerin en çok tercih ettiği ilçelerden biridir. Yerel halkın çoğunluğu bu iş kolunda çalışmaktadır. Turizmden sonra bölgenin geçim kaynağı tarımdır. Son dönemlerde seracılık faaliyetlerinin de arttığı bölgede sebze türü olarak domates, patlıcan, kabak, salatalık, ıspanak, pırasa, biber, patates, soğan vb. ürünler ile meyve türü olarak da zeytin, portakal, limon, mandalina, avokado, armut, ayva ve elma vb. ürünler yetişmektedir. İlçelerde hayvan yetiştiriciliği de yaygındır. Köylerde büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarla; kümes hayvancılığı, arıcılık, balıkçılık gibi geçim kaynakları yürütülmektedir.

¹ www.mugla.gov.tr

2.2. Yörük Adı

Yörük kelimesinin anlamı ile ilgili araştırmalarda birçok görüş mevcuttur. Çalışmamızın bu bölümünde bu görüşler verilmeye çalışılacaktır. Sözlüklerde *yörük* kelimesinin tanımı için farklı yaklaşımlar mevcuttur. *Kamus-ı Türki Şemsettin Sami yörük* sözcüğü için *yürük* ifadesini kullanır. Bu ifadenin anlamı isim olarak “bir yerde durmayıp yürüyen halk, göçebe; sıfat olarak iyi ve çabuk yürüyen” olarak verilmiştir. Diğer anlamı ise “yeniçeriye redif olan askeri bölükler” şeklinde belirtilmiştir (2019:1207). Türk Dil Kurumu Güncel Sözlükte ise *yörük* kelimesinin tanımı “hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen” biçimindedir.²

Araştırmacıların bir grubu *yörük* tanımını *yürüme* fiilinden yola çıkarak açıklamıştır. Bunlardan Gökçen, *yörük* tanımı için “bir yere bağlı olmayan, üç günden fazla bir yerde konaklamayan, gezende” tabirini kullanır (1946: 16). Türkay da sözcüğün *yürü-mek* fiilinden türediğini, “iyi ve çabuk yürüyen, göçebe, Anadolu’nun çadırda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşmeyen göçebe halk” anlamına geldiğini söyler (1979: 821). Artun ise kelimenin tanımını şöyle aktarır: “Yörük; göçebe, dağlı, çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan, eskiden yeniçeriye katılan yaya asker, Anadolu ve Rumeli’de hayvancılıkla uğraşan göçebe Türkmenler, geçimini hayvancılık yaparak sağlayan göçebe Türkmen.” (1996: 25). Gündüz ise “toprağı olmayan, Osmanlı hâkimiyetindeki Batı Anadolu’da bulunan konar-göçer Türkmenler” olarak tanımlar (1997: 38).

Nitekim Eröz’ e göre de *yörük* kelimesi *yürüme* fiilinden türemiştir. Ancak Eröz Anadolu’ya gelip yer tutan Oğuz boylarını ifade etmek için kullanıldığını belirterek bir etnik tanım yapar. Ayrıca *Yörük* yanında sık sık kullanılan *Yürük* biçiminin kullanılmasının yanlış olduğunu Muzaffer Ramazanoğlu’na dayandırarak belirtir. Ramazanoğlu, K. Güngör’ün *Cenubi Anadolu Yürüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki* adlı kitabında *Yörük* yerine *Yürük* kelimesini kullanmasını doğru bulmaz ve şöyle ekler: *Yürük* zannedildiği gibi *yürüme*’ten gelen bir isim değil, kızgın dönemde olan hayvan anlamına gelen, söylenişinde ğ ünsüzü bulunan *yüğrük* sıfatıdır. Bunun yanında hiçbir *yörük* bu sözcüğü *yürüme* manasında kullanmaz,

² Bk. TDK Güncel Türkçe Sözlük (Çevrimiçi),

bunu kullanmak isterse *yürüdüm* değil, *yörüdüm* şeklinde söyler diye ifade eder (1997: 20).

Bu görüşe karşı çıkan Durmaz ise *Yörük* ve *Yürük* biçimlerinin bir arada kullanılmasının yanlış olmadığını şu sözleri ile aktarır:

“Sıfat olarak kullanılan yüğrük sözünün, “yüğrümek” veya “yüğürmek” ile hiçbir anlam bağı yoktur. Bundan dolayı “yüğrük” sıfatının “yüğrümek” veya “yüğürmek” ten türediğini varsaymak yanlıştır. Eğer türemiş olsaydı “yüğürlmüş koyun” veya “yüğürlmüş olan” anlamlarını alması gerekirdi. Biz araştırmaksızın ses benzerliğinden dolayı bu yanlışlığa düştüğünü düşünüyoruz. Öte yandan Standart Türkiye Türkçesinde “yürümek” eylemi, isim yapılarak yürük haline gelmiştir. Birçok yerli ve yabancı yazar “yörük” yerine “yürük” demeyi tercih etmiştir.” (2018: 3-4).

Etimolojik bir sınıflandırma için *Yüğrük* sözcüğünün etimolojisine baktığımızda ET’de “ileri, medeni, bilgili, halis” anlamına geldiğini görmekteyiz (Clauson 1972: 914). Gülensoy, bu kavramı Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde *yorı*-“yürümek, gitmek, varmak” fiilinden türeyen hayvancılıkla geçinen, göçebe Türkmen boyuna verilen isim olarak açıklar. “Çok ve çabuk yürüyen, hızlı yol alan” anlamına gelen *Yörük* sözcüğünü diğer araştırmacılar gibi “yüğrük” kelimesi ile ilişkilendirir (Gülensoy 2007: 1169).

Yörük ve *yüğrük* sözcüklerinin etimolojik sınıflandırmalarına bakıldığında aynı kelimedenden geldikleri ve anlamsal açıdan iki sözcük arasında hiçbir fark olmadığı görülüyor. Buna göre sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmasında da yanlışlık yoktur.

Caferoğlu’nun tanımı ise *Yörük* adının kayıtlarda ne zaman kullanılmaya başlandığıyla ilişkilidir. Balkan yarımadasında bulunan Türklerin ilk tabakasını Tarihi Türk boyları oluşturduğu halde burası zamanla etnik bir kılığa girmeye mecbur kalır. Avrupa literatüründe geçen bu ilk Balkan Türk Halkları *yörük* diye adlandırılır (1973: 80).

Faruk Sümer ise *Oğuzlar (Türkmenler)* adlı kitabında *yörük* kelimesinin tanımını şöyle yapar:

XVI. yüzyılda, daha önceki yüzyılda olduğu gibi göçebe anlamında Yörük (yürümekten) sözü kullanılıyor ve bu söz Halep Türkmenleri gibi teşekküllere de veriliyordu. Fakat daha sonraları Yörük kelimesi gerçek anlamını kaybetmiş ve Batı Anadolu ile Güney Batı-Anadolu'daki oymakların umumi adı olmuştur. Yani Yörük bu bölgelerde XVII. yüzyıldan önce yaşayan göçebe, yarı göçebe oymaklar anlamını ifade etmiş ve bu, zamanımıza kadar gelmiştir. Buna göre Yörük adının kavmi hiçbir manası yoktur. Yörükler de Oğuz boylarından gelmektedir (1972: 174).

Yörük kelimesinin etimolojik tahliline baktığımızda İnalçık da yörük sözcüğünü Osmanlı Türkçesinde yürümek anlamına gelen *yürü-* (*yörü-*) köküyle ilişkilendirir ve *-k* yapım ekini alarak eylemi yapan, bir yaşam biçimi haline getiren kimsenin adı olarak tanımlar. Ayrıca kelimenin Osmanlı döneminde Batı Anadolu ve Balkanlar'a göçen ve göçebe bir yaşam tarzına öncülük eden tüm gruplar için kullanıldığını belirtir (2014: 471-472).

İncelenen birçok kaynakta Yörük ve Türkmen kelimelerinin bir arada kullanıldığı saptanmıştır. Bu iki sözcüğünün bir arada kullanılması tarihi temellere dayandırılır. Yörük sözcüğüyle kullanılan Türkmen kelimesi için Ebu'l-gazi Bahadır Han Şecere-i Terakkime'sinde, Farsçada benzerlik sıfatı olan“-manend” ekinin Türk sözcüğüne eklenmesiyle “Türk-manend” (Türk'e benzeyen) halini aldığını söyler. Bu sıfatın da X. yüzyılda Arapların Müslüman olan Oğuzlar ile olmayanları ayırmak için halk dilinde Türkmen olarak telaffuz ettiğini anlatır (1996: 251). XI. yüzyıl itibariyle İslamiyet'in Oğuzlar arasında hızlıca yayılması Türkmen adının da yaygınlaşmasını sağlar. Yaklaşık iki yüzyıl sonra Oğuz adının yerine neredeyse her yerde Türkmen adı kullanılmaya başlar. Oğuz adı ise destanlar ve hatıralarında yaşayan atalarının adı olarak kullanılır (Sümer 1972: X).

Bir halkın adının belirlenmesinde dini faktörlerin de etkili olduğunu burada da görmek mümkündür. Oğuz ve Türkmen kavramlarının arasındaki farkı dini etkenlerin belirlediğini görüyoruz. Türkmen adı tarih sahnesine Arapların müslüman Oğuzlar ve şaman Oğuzları birbirinden ayırmak için kullandığı bir tabir olarak karşımıza çıkmaktadır.

XV. ve XVI. yüzyıllarda Türkmen ve Oğuz ifadesinin yanında Yörük ifadesi de kullanılmaya başlar. Kum Yörük ifadesinin Orta ve Batı Anadolu sınırları için

kullanılmasının doğru olduğunu, her Yörük için Türkmen denilebileceğini ancak her Türkmen için Yörük denilemeyeceğini söyler (Atabeyli 1950: 156). Bu dönem itibariyle Yörük ve Türkmen kelimelerinin arşiv vesikalarında aynı manada kullanıldığı görülür. *Türkman-ı Halep, Yörükhan-ı Halep* gibi (Eröz 1997: 23). Terimin günümüzde bilinen anlamına en yakın tanımlama ise şöyledir: Anadolu ve Rumeli topraklarında göçebe hayatı süren Türk boylarına verilen genel bir isimdir. Geçimi hayvancılığa bağlı, kışını ovalarda yazını da yaylalarda geçiren konar-göçer Oğuz Türkleri'dir. Yayıldıkları alan ise Kızılırmak'ın batısından İçel'i de içine alan bölgeler ile Rumeli toprakları olarak tespit edilmiştir (Eröz 1997: 23). Bu yüzden XV-XVI. yüzyıllarda Batı Anadolu'da konar-göçer olanlara Yörük, yaşadıkları köylere de Yörük Köyü adı verilirdi (Gündüz 1997: 38).

Oğuz- Türkmen- Yörük kavramlarının tarihsel süreçleri incelendiğinde XI. yüzyıla değin Oğuz adının yaygın olduğu görülür, İslamiyet'in etkisiyle de Türkmen adı duyulmaya başlar. XV. yüzyıldan itibaren bu adlandırmaların yerini konar-göçer kimliği ortaya koyan Yörük adı alır. Yörükler farklı bir etnik grup olmaktan çok bir yaşam biçimi olarak karşımıza çıkar. Onları Türkmenlerden ayıran özellikler etnik farklılık değil sadece konar-göçer olup olmamaları, ya da yerleştikleri bölgelerden kaynaklanmaktadır. Osmanlı dönemi itibariyle konar-göçerlerin yerleşik hayata geçenlerine Türkmen, bu konar-göçer yaşam biçimini sürdürene ise yörük denmiştir (Gelekçi 2004: 15-16). Anadolu'da hala konar-göçer yaşam biçimini sürdüren gruplar kendilerini *yörük* olarak adlandırmaktadır.

2.3. Yörüklerin Kökeni

Yörük kavramı için olduğu gibi Yörük kökeni üzerine de çeşitli görüşler vardır. Gökbilgin bu görüşleri iki farklı grupta toplar. Bunlardan ilki Yörüklerin mongol ya da mongolit özellik gösterdiğini savunanlardır. Bu görüşe göre Anadolu'daki Yörüklerin büyük çoğunluğu Kafkas, küçük bir kısmı da mongolit özellik taşır. Ayrıca Türkmen Yörükleri adındaki grup ise tamamen mongolittir. Bu görüşlere destek veren Wenzel, Anadolu'ya Moğol kanını Nogayların getirdiğini, bu kanın da Yörük ve Türkmenlerde olduğunu söyler. İkinci görüşe göre ise Yörükler saf Türkmenlerdir. Bu grubun öncülerinden Lejean, Yörüklerin çoğunun göçebe hayattan sedanter hayata geçerek Anadolu ve Rumeli'de yaşam sürdüklerini belirtir (Gökbilgin 1957: 59).

Ayrıca Yörüklerin kökeni ile ilgili Bayar, Herodot tarihinde yazılı halde bulunan ve Ural-Altay bölgelerinde hayvancılıkla geçinen “*lyrkes*” adındaki kabilenin ilk Yörükler olarak kabul edildiğini söyler (Bayar 2004: 52).

2.4. Yörüklerin İskânı

Oğuzların konar-göçer olan ve bunu yaşam tarzı haline getiren gruplarına yörük adının verildiğini belirtmiştik. Yörükler konar-göçer hayat biçimine uygun olarak genellikle hayvancılık ve bunun yanında az miktarda tarımla ilgilenirler. Geçim kaynağı olan hayvanlarından daha iyi verim alabilmek için mevsimsel göç yaparlar. Bu göçlerinde de geniş mera alanlarını tercih ederler. Kolay göç edebilecekleri geniş bir coğrafya ihtiyaç duymaları, Orta Asya’daki kalabalık nüfusun etkisi ve Türklerin Moğol baskısından dolayı Batıya hareket etmeleri aslında yörüklerin yeni yurt arayışına girmek istemelerini açıklamaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde Yörüklerin Anadolu’ya gelişi ve dağılışı anlatılacaktır.

Halaçoğlu, tarihi bir kanıt olan arşiv belgelerinde göçebelerden kışlaklarında yaptıkları küçük çapta ziraat dolayısıyla ayrılarak konar-göçer diye tabir edilen bu grubun reaya içinde sayıldığını belirtir. Ancak yaşam tarzları gereği şehirli ve köylüden ayrı tutularak vergi ödemeyip bunun karşılığında kendilerine has bir nizam içinde yaşamışlardır. Kuruluş devrinde savaşçı ve disiplinli karakterleriyle yeni fethedilen bölgenin Türkleşmesini sağlamak amacıyla bölgeye konar-göçerler yerleştirilmiştir. I. Bayezid döneminde Rumeli’ye yerleştirilen konar-göçerler Fatih devrinde kayıtlara yerleşik halk olarak geçmiştir. Ayrıca daha Selçuklu döneminde Anadolu’ya konar-göçerlerin yerleştirildiği bu düzenin Osmanlı’da da devam ettirildiği görülmüştür (1991: 99-100).

Moğol baskısı, farklı yaşam alanı arayışı gibi nedenlerle Anadolu’ya gelen yörükler konar-göçer yaşam biçimleri gereğince Anadolu şehirlisinden ve köylüsünden ayrı tutulmuştur. Ayrıca yörüklerin savaşçı özellik taşımalarından ötürü önce Selçukluda daha sonra da Osmanlıda fethedilen bölgeye yerleştirilmişler ve bölgelerin Türkleşmesinde hizmet etmişlerdir. İskânlar neticesinde Sümer’de Tahrîr defterlerine kayıtlı 24 Oğuz boyuna ait yer adını ve sayılarını vermiştir. Kayı adında 94, Afşar adında 86, Kımık adında 81, Eymir adında 71, Karkın adında 62, Bayındır adında 52, Salur adında 51, Yüreğir adında 44, Çepni adında 43, İğdir adında 43, Bayat adında 42, Alayuntlu adında 29, Kızık adında 28, Yazır adında

24, Dodurga adında 24, Begdili adında 23, Büğdüz adında 22, Çavuldur adında 21, Yıva adında 19, Döğer adında 19, Karaevli adında 8 ve Peçenek adında 4 yer adı vardır. Bu boylara bakılacak olursa Türk-Oğuz tarihinde Anadolu'nun fetih ve İskânında önemli rol oynadıkları görülmektedir (1972:212-213).

Siyasi ve iktisadi açıdan iskân edilmiş göçerlerin kendi içinde yeni bölünmelere ayrılması beklenir. Konar-göçerler kendi aralarında önce il veya ulus adı altında, daha sonra ise boy, aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba (aile) olarak bölümlere ayrılır. Yörükler arasında en küçük aile birliğine soy, soyun yaşadığı yaylak ve kışlak alan oba adını alır, birden çok obaya ise oymak ya da aşiret denilmiştir. Oymaklar birleşerek de boyu, boyların birleşmesine de il/devlet denilmektedir (Artun 1996: 25). Her bir boyun başında boy beyi adı verilen ve boyun idari işlerinden sorumlu biri vardır. Yaşayış biçimi olarak yaylak ve kışlak anlayışına sahip olan konar-göçerler hayvancılık ve tarımla uğraşırlar (Halaçoğlu 1991: 101).

Aşiretlerden oluşan yörükler dair kayıtlar bulunmaktadır. Nitekim Eröz *Yörükler* eserinde karşılaştığı yörük aşiretlerini listelemiştir. Bu aşiretler, Honamlı, Hayta, Boynuinceli, Farsak, Karatekeli, Karakoyunlu, Karahacılı, Eskiyörük, Yeniosmanlı ve Sarıkeçili aşiretleridir (1997: 45-50).

Tarih boyunca konar-göçer, Yörük ve Türkmen adlandırılmaları alan Oğuz halkı Anadolu'nun birçok bölgesinde iskân edilmiştir. Bu iskânların kiminin devlet sınırlarını korumak kiminin de yaylak-kışlak düzeninde yaşayan yörüklerin yaşam şartı gereği yapıldığı görülür.

2.5. Beşkaza Yörük Etnografyası

2.5.1. Beşkaza Adı

Günümüzde Muğla ilinin Fethiye ve Seydikemer ilçelerinden oluşan Beşkaza'nın tarihi Likyalılara kadar dayanmaktadır. Kazanın sınırı Antalya ilinden başlar ve Burdur ilinin Gölhisar ilçesini de alarak Denizli ilinin güney kısmından Dalaman çayının döküldüğü yere kadar uzanır. Bölge farklı kültürlerle ait birçok antik şehirden oluşur. Bu şehirlere birisi de M. Ö. V. yüzyıla ait sikkelerde *Telebehi* adıyla geçen Fethiye'dir (Karayumak & Yiğit 2012: 1). İlerleyen dönemlerde Rumca *Telmessos* adını verirler. Likya bölgesi, Bergama kralı ölünce Romalıların

hâkimiyetine geçer. Roma'ya uzak mesafede olmasından dolayı Telmessos'un adını Latince uzak diyar anlamına gelen *Makri* ile değiştirirler (Karayumak ve Yiğit 2012: 3). Makri şehri, XVIII. yüzyılda Myra (Demre) metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi olur ve Bizans imparatoru II. Anastatius' a mal edilerek *Anastasiupolis* adını alır. Ancak bu isim fazla tutmaz ve şehrin adı yeniden *Makri* olarak değiştirilir. Türklerin bölgeyi fethetmesinden sonra *Makri*, *Mekri* ve *Meğri* gibi adlarla anılır (Doğan 2009: 66).

Şehirlerin tarihleri boyunca birçok isimlendirme alabildiğini biliyoruz. Bunun en önemli sebebi ise ev sahipliği yaptıkları devletlerdir. Devlet veya devleti yöneten hükümdarlar değiştikçe şehirlere de yeni adlar verilmektedir. Söz konusu bölgemizde M.Ö. *Telebehi*, Likya'da *Telmessos*, Roma'da *Makri*, Bizans'ta *Anastasiupolis* adlarını alarak bunun örneğini göstermektedir.

XVI. yüzyılda Meğri'nin geniş bir yüzölçümüne sahip olması ve idaresinin zorluklarından dolayı Ağirdos (Ören), Amas (Üzümlü), Döğer, Kestep (Eşen) ve Meğri olarak beş kazaya ayrılır. Her bir kazaya idari ve adli yönetimle ilgilenmesi üzerine birer kadı atanır. Bunun sonucunda da bütün bu bölgelere ve kadılıklara *Beşkaza* denilir. Yöre halkı için bu tabir “bir övünç kaynağı, karşısındakine bir gözdağı verme” ifadesini taşır (Karaca 2013: 15). Beşkaza halk tarafından benimsenmiş; bu isim uğruna türküler, oyun havaları yazılmıştır. 1876 yılında yapılan bir çalışma ile beş kadılı idareye son verilir ve yönetim tekrar Meğri idaresinde toplanır (Torun 2005: 71). Meğri veya Mekri isimleri “esam-i Yunaniyeden” olduğu için 15 Mart 1914'te Osmanlı Padişahı Sultan Reşad'ın emri ile Fethiye olarak değiştirilir. Fethiye isminin verilmesiyle ilgili olarak Teyyareci Yüzbaşı Mehmet Fethi Bey'in 1914 yılında Şam'da havalanan uçağının Taberiye yakınlarında düşmesi sonucunda havacılık tarihimizin ilk şehitlerinden olması anısına teklif edildiği düşünülmektedir (Karayumak ve Yiğit 2012: 120). Bölge bu tarihten büyükşehir yasasına tabii oluncaya kadar Fethiye adıyla anılır.

İdari düzenleme sonrasında Fethiye kazasının sınırları Fethiye ve Seydikemer olarak ikiye ayrılır. Bölgenin aldığı isimlendirmeleri göz önünde bulundurduğumuzda çalışmamıza konu olan yörüklerin Fethiye ve Seydikemer ilçelerinin her ikisinde de yaşadığı, yöre insanı nezdinde Beşkaza adının bu iki ilçeyi kapsar biçimde kullanıldığı ve benimsendiği görüldü. Bu sebeple araştırmamız boyunca bölge için Beşkaza adının kullanması tercih edilmiştir.

2.5.2. Beşkaza'ya Yörüklerin Gelişi

Beşkaza'ya Türklerin gelişi 1071 Malazgirt Savaşına kadar dayandırılabilir. Yaklaşık iki yüz yıl boyunca Bizans-Türk mücadelesine sahne olan bölgeyi Türklerin daimi yurt edinmesi uzun sürmüştür. Selçuklu Devleti 1243 yılında Moğollara yenilince Bizans sınırına yerleştirilen Türkler bölgeyi fethetmeye başlamış ve bölgenin tamamı 1261 yılından itibaren Türklerin eline geçmiştir (Metzger 2004: 151). Daha sonraki dönemlerde Moğolların baskıları ve Bizans'ın çöküşünün de etkisiyle karadan ve denizden gelen Türkmenler burada bir beylik kurmaya başlar. 1278'de kurulan bu beyliğe Menteşe Beyliği adı verilmiştir. Fethedilen bölgenin nüfusunu Oğuz boylarına mensup Türkmenler oluşturmuştur. İlerleyen yüzyıllardan bugüne kadar meydana gelen göçler sonucu bölgenin nüfusu Yörük-Türkmen halktan oluşur (Karayumak ve Yiğit 2012: 5). Bölgeye ilk Osmanlı fethi ise kesin olamamakla beraber 1389-90 yıllarında Balat'ın zaptıyla başlamış, beyliğin geri kalan yerlerinin fethi ise Ahmet Gazi 1391 yılında ölene dek devam etmiştir (Witteck 1986: 82-86).

Menteşe yöresinde XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde önemli oranda Yörük vardır. Bunların önemli bir kısmı Anadolu Beylerbeyliği'nde özellikle Ankara, Kütahya, Menteşe, Aydın, Saruhan, Teke ve Hamid sancaklarındadır (İnalçık 2000: 71-72). XVI. yüzyılda Mekri bölgesindeki yörüklerin ve köylerin kayıtlarına ulaşılmıştır. Bu kayıtlara 1530 yılına ait 166 numaralı Anadolu Muhasebe-i İcmal Defterinde Mekri'de bulunan yörükler, cemaat ve tir olarak kaydedilmiştir. Bu sınıflandırmalar arasında az da olsa farklar vardır. Çoğunlukla aynı anlamda kullanılan bu kelimeler arasında en dikkat çeken *tir*'dir. Bu sözcük bir cemaatin alt birimi yani "*ok, fişek, kurşun, direk, oymak*" anlamı taşımaktadır. Tir'ler genellikle insan ismi alır. Bu isimlendirmede buldukları cemaatin ileri gelenlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Menteşe Sancağı'nın Meğri kazasında yörüklerin sayıca yoğun olması böyle bir uygulamayı beraberinde getirmiştir (Karayumak ve Yiğit 2012: 8). Bunun sonucunda Meğri'de yörükler ayrı ayrı ve dağınık gruplar olarak kayıt altına alınmışlardır. Evliya Çelebi de seyahatnamesinde bölgenin yaylalarından biri olan Seki yaylasında Karakeçili Yörükleri olduğunu, bölgeyi ziyareti sırasında bir eşkıya tarafından saldırıya uğradığını aktarmıştır (Çelebi 2011: 139). Mehmet Eröz'ün *Yörükler* çalışmasında yaptığı yörük aşiretleri sınıflandırmasını yukarıda vermiştik. Bu çalışmaya göre Beşkaza Yörükleri Karatekeli aşiretinin Karakeçili oymağına dâhildir. Ayrıca 1830 yılında yapılan ilk

nüfus sayımı sonucunda Menteşe Sancağı Nüfus Defteri'ne Beşkaza yöresindeki “Karadere Yörükleri” en kalabalık grup olarak geçmiştir (Kütükoğlu 2010: 45). Beşkaza'nın Cumhuriyet Dönemi yörük geçmişine bakıldığında yaylak-kışlak arası mesafelerin en uzak burada olması, her köyün kendine ait bir yaylaya sahip olması ve her yıl bahar aylarında binlerce insanın hayvanlarla bu yaylalara göç ettiği aktarılmıştır (Livanelioğlu 2000: 73). Beşkaza'da hala yaşamakta olan Yörük izlerine bölgedeki yer isimlerinde de rastlanır. Kayı, Kınık, Bayat, Dodurga, Döğer, İğdir, Yuva, Kargın ve Peçenek gibi Oğuz boy adını taşıyan köy ve mahalleler bulunmaktadır (Eroğlu 2018: 269). Uzak diyarlardan göç ederek birçok bölgeye yerleştirilen bu grupların yaşadıkları yerlere içinde buldukları boyların adını vermeleri aidiyet duygusuyla açıklanabilir.

Çalışmamızın bu bölümünde Beşkaza ve Yörükler hakkında genel bilgilendirmeler yaptık. Beşkaza, Ege bölgesi Muğla ili Fethiye ve Seydikemer ilçelerinde sınırları olan bir kazadır. Günümüze değin *Telebehi*, *Telmessos*, *Makri*, *Mekri*, *Meğri*, Beşkaza ve Fethiye adını taşımıştır. Beşkaza adının ne anlama geldiği ise şöyle açıklanabilir: Döneminde bölge geniş bir yüzölçümüne sahip olduğundan yöneticiler idaresinde birtakım zorluklar yaşamışlar. Bu zorlukları ortadan kaldırmak amacıyla bölge Ağirdos (Ören), Amas (Üzümlü), Döğer, Kestep (Eşen) ve Meğri olarak beş kazaya ayrılır. Beş kazanın her birine idari ve adli yönetimle ilgilenmesi üzerine birer kadı atanır. Bunun sonucunda da ortaya çıkan bütün bu bölgelere ve kadılıklara *Beşkaza* denilir. Yöre halkı bu ifadeyi “bir övünç kaynağı, karşısındakine gözdağı verme” olarak algılamıştır. Beşkadılı yönetim sona erince bölge tekrar Meğri adını alır ve 1941'te Osmanlı Padişahı Sultan Reşad'ın emri ile günümüzde bildiğimiz üzere Fethiye olarak değişir. Beşkaza 2012 yılında kabul edilen büyükşehir yasasıyla Fethiye ve Seydikemer olarak iki ilçeye ayrılır. Bizim çalışmamıza Beşkaza adını vermemizde araştırma yaptığımız yörük nüfusunun Fethiye ve Seydikemer ilçelerinde yaşaması ve kendisi için Beşkazalı tabirini kullanması etkili olmuştur. Bölgeye yörüklerin gelmesi ise zaman almıştır. Bizans'ta *Anastasiupolis* Likya Krallığı ve Roma topraklarına girmiş ardından 1071 itibariyle artık Türkleşmeye başlamıştır. Selçuklu Devleti 1243'te Moğol' a yenilince Bizans sınırındaki Türklerin gelmesiyle bölge 1261 yılında tamamen Türkleşir. Oğuz soyundan bölgeye gelen halkın yerleşik hayata geçene Türkmen, konar-göçer hayat sürenlerine ise yörük denilmiştir. XV. yüzyıla ait kayıtlarda

bölgede çok sayıda yörük cemaati belirlenmiştir. Beşkaza Yörükleri bu cemaatler arasında Karakeçili Oymağında yer almaktadır.

2.5.3. Beşkaza Yörüklerinde Yaşam

Konar-göçer hayatının önemli süreçlerinden biri göçtür. Göç sürekli veya geçici olarak, konaklama yapılan bir yerden başka bir yere gidip yerleşmek manasına gelir. Bir diğer deyişle göç aslında mekânsal değişikliktir. Söz konusu eylemi tarihsel süreç içerisinde en çok yerine getiren gruplardan biri de Yörüklerdir. Yörüklerin göçerliği ise sürekli konaklama değil, mevsimsel konaklama şeklindedir. Bu grubun göçü kışlak ve yaylak arasında her yıl tekrarlanır. Yörükler geçim kaynakları olan hayvanlarına iklim şartlarına uygun meralar temin edebilmek amacıyla göç ederler. Yörük ailelerin göçü bir haftadan bir aya kadar sürmektedir. Göç esnasında hayvan sürülerinin hareketi oldukça ağırdır. Çünkü hayvanlar otlayarak giderler. Bazı konaklarda üç dört gün hatta bir hafta kalınabilir. Konaklama yeri olarak genellikle sulak yerler seçilir (Eren, 1979: 8803). Göç yapılacağı güne oba birlikte karar verir ve o güne kadar yanlarında götürecekleri hayvanlar, eşyalar, yiyecek ve içecekler hazırlanır. Develerin havutları, eşeklerin semerleri tamir edilir. Yörüklerin hayatında deve önemli bir yerdedir. Çünkü deve uzun yola, susuzluğa karşı dayanıklı bir hayvan olması sebebiyle iyi bir nakli araç görevindedir. Yörükler arasında büyüme dönemlerine göre deve için farklı adlar vardır.

*“devenin böyüne löp deller, tülünün dişisine maya, çatal hörgüşlüsüne de tülü deller, ilk yavrusuna devenin köşek deller, köşekden sonara dorum olur, dorumdan sonara daylak olur, daylakdan sonara deve olur.”*³

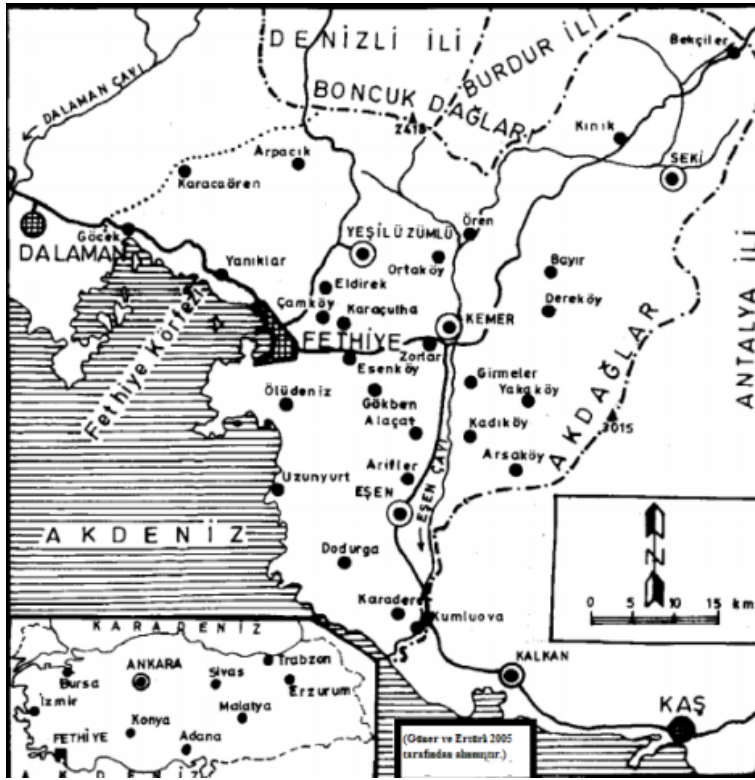
Göçe çıkmadan deveye, koyuna, keçiye takılacak süreğen çanları onarılıp dilleri takılır. Çocuk ve alacak keçeleri vurulur. Tüfeklerin bakımı yapılır. Atlar, eşekler nallanır. Göçten iki gün önce bütün köylü kadınları çamaşır kazanlarını kurarak çamaşır yıkar, kendileri yıkanır, temizlenir ve göç akşamı gelir. Göç akşamı, göçün tutulacağı günden bir gün öncesidir. Bugün göç süresince yetecek yufka, mayalı, çörek otu kokulu hamurlu ekmekler pişer, ala heybelere yerleştirilir. Son hazırlıklar yapılır. Göç günü gelir çatar. Sabahtan göç tutulmaz ve yaz göçünün konakları kısadır. Çünkü hayvanın ince gök zamanıdır, bedeni salgındır, hamdır. Sürülerde

³ Feysal Köse, 65 yaşında, Ören (Dont) Yaylası, Seydikemer, Muğla.

körpe kuzu, oğlak, köşek, buzağı vardır. Göç günü köyün genç kızları, gelinleri renkli ormanları gibi allı güllü olurlar. Delikanlılar, tıraşlarını olurlar, bıyıklarını bükerek. Yörügün eşyasını develer ve atlar çeker. Güçlü ve gösterişli olan deveye en iyi en yeni eşyalar, bu eşyaların da üstüne en güzel kilim serilir. Yörügün sahildeki tavukları, tavuk sepetine konularak ata bağlanır. Göç sırasının en önünde deve ardında at-eşek onun ardında koyun-keçi en sonda ise köpek-kedi yer alır. Akşamüzeri gün eğilince, bütün köy develere havudu kapatır. Yüğü sarar ve göç tutulur. Köylü çıkınca, bütün köylü birlikte İhlas Suresi'ni okur ve yola düzülünür (Seyirci 2007: 125). Göç esnasında durulup dinlenen yerlere *konak/konalga* denir. Konak konmak fiilinden gelir. Moğolca *kono* yani konaklamak, geceyi geçirme, geceleme, demektir. Altay Türklerinde ise, *kongon yer* şeklindedir ve anlamı konulacak yer, bir geceleme yeri demektir (Ögel, 2000: 140-141). Göçebeler genelde buralarda bir gün dinlendikten sonra yola devam ederler. Göç tam bir düzen içinde kusursuz işler. Yayla için suya yakın geniş mera arazileri tercih edilir, yol üstüne ya da başkasının yerine yurt kurmazlar. Yörükler yaylaya vardıkları zaman kimin çadırını nereye kuracağı bellidir. Kimse kimsenin yerine çadır kurmaz. Varılan yayla bölgesi kendine ait olan aşiretler istedikleri gibi yerleşirler. Fakat kendisine ait olmayan yaylalarda konaklayan Yörük aileleri köylülere para, yağ, peynir ya da canlı gibi değerli birtakım malzemelerden verir. Eskiden sürüde bulunan hayvan sayısı hesaplanıp köylüye belli bir miktar ödenirken, son yıllarda önceden anlaşılan bir miktar para üzerinde ödeme yapılmaktadır. Eröz yörüklerin yaylaları için şu ifadeleri kullanılır:

“Toroslarda lapyeler sahası ile gayet sarp bölümleri keçi sürülerinin geçimini temin edebileceğinden, bu yerler bile, en fakir Yörüklerin yaylası olmak gibi bir özellik taşır. Böylece her yer geçime imkân verdiği müddetçe yayla olmak vasfını muhafaza eder.”
(1997: 91).

Yayla güzel havası ve suyuyla hem Yörüklerin kendisine hem de hayvanlarına çok yararlıdır. Yayla havasının hasta olanları iyileştirdiğine, kanlarının tazelendiğine inanırlar. Beşkaza da yörüklerin göçtüğü yaylaların başında neredeyse tüm sahil köylerinin aynı isim ve muhtarlığa bağlı yayla köyleri yer alır. Bu köylerin başlıcaları Karaçulha, Patlangıç, Esenköy, Yakacık, Bozyer, Atlıdere, Ören'dir. Beşkaza'da yörüklerin sahil ve yayla göçünde takip ettiği bazı yollar vardır.

Şekil 1: Beşkaça Lokasyon Haritası.

Bu yollar üzerindeki mevkiiler Deve Çökeği, Köprübaşı, Muğla Makası, Pazaryeri, Zincirli Kuyu, Çalica Sarnıcı, Karaçulha Sarnıcı, Dont Çeşmesi, Mut Mersin'idir. Eylül- ekim ayları gelince yörüklerin yolu güzleklere çevrilir. Yörükler tüm kış kışlakda yiyecekleri malzemeleri güzün yaylada hazır ederler. Tarhanasını, bulgurunu, tahılını, ekmeğini, kurutulmuş sebzesini göç zamanı gelmeden hazırlar yörük kadını. Röportajımız sırasında konuştuğumuz Ayşe Teyze bu hazırlıklarını şöyle anlatıyor:

“...gızım işde göbek toplardık, buldumuzda çalışırdık işde havlı hasıllık bürölce, zebze yapıyoz, mesela o zaman yordumuz südü müz çoğudun gızım gazannara penirleri ederdik, toru derilerine deperidik, undan soñara tekrar göleme derisine güzlümüzü deperidik, göleme geçiye denir, hindi bu seneki olak seneye göleme oluyor, olak derisine güzlümüzü deperdik, göleme derisine de gışlımızı deperidik, yortları tuluklarda düveridik idik yalıklarda garınlara gatarıdık, güz yemelimiz olak garınında olurudu, gış yemelimiz göleme derisinde olurudu, garınında olurudu... gışlık bak batlıcanı gurudıyon ta hönde, fasillemi gurudurun, guru fasillemi

yaparın, bamyamı hepisini, fasillemi ipe ciziyon, cizi yapıyon, batlıcan guruduyon ciziyon, gışlımız tomatizimiz gaba varasıya guruduyorun, unu gışın ıslavı, gızart yemek yap çok güzel oluyor, incecik yapıyon, işde suvanımızı sarımsamızı kendimiz kaldırdık kendimiz işleyoz çalışıyoz yani, hindi avasdos girdi mi bulgurumu tarnamı yaparın, avosdosda datlı olur.”⁴

Kış hazırlıkları tamamlandıktan sonra yol kışlaklara çevrilir. Havaların artık iyice soğumaya başlaması, hayvanların otlaklarının kurumasıyla Yörükler kışlaklarına dönmeye başlar. Yörük aşiretlerinin çoğu yarı göçebe olduğundan kışı muntazam geçirebilecekleri köyleri vardır. Kışlaklarda kısmen ziraatle uğraşırlar ve buralarda yaza göre daha rahat bir dönem geçirirler. Kışlaklar, hayvanları mevsimin soğğundan korumak amacıyla az kar ve rüzgâr alan, bol su ve odun temin edilen köylerdir. Yörüklerin hayatı yazlak ve kışlak arasında geçtiğinden onları kapalı bir grup olarak kabul ederiz. Çünkü Yörükler bu iki evre arasında özellikle yaylalarda köylüden uzak bir hayat sürerler. Yörüklerin yazlak ve kışlak arasında geçen hayatları doğayla mücadeleyi ve doğaya uyumu beraberinde getirdiğinden, mücadelecî ve özgür ruhlu bir insan tipi ortaya çıkmıştır. Günümüzde gelişen teknoloji ve değışen yaşam koşullarının etkisi, modern hayatın sunduğı olanaklar Yörüklerin konar-göçer hayatında da değışikliklere sebep olmuştur. Anadolu’da konar-göçer yaşamın yerini alan yerleşik hayat, Beşkaza yörüklerini de etkilemiştir. Bugün Beşkaza’da Yörüklerin göçü develerle atlarla değıl traktörlerle arabalarla yapılmaktadır. Yörüklerin yükü hayvanlara değıl araçlara sarılır. Göç günlerce değıl sadece birkaç saat sürmektedir. Yörük göçünde önemli olan develer, yerleşik hayata geçen yarı göçebelerin narenciye, zeytin ve incirle uğraşmaya başlamasıyla hayatlarından çıkmaya başlar. Çünkü deve uzun boyuyla bu ağaçların en tepesine dahi zarar verebilir. Ulaşım imkânlarının hızla artması, artık herkesin bir araç sahibi olabilir hale gelmesi develere olan ihtiyacı da ortadan kaldırmıştır. Beşkaza’da yer yer hala deve sahibi olan Yörükler görölmektedir. Ancak bu hayvanlar göçlerde değıl deve güreşlerinde yerini alır. Yörede görölen deve türleri ise şunlardır: Buhur, Yoz deve, Tüylü deve, Tavısı, Kükürt, Nacı ve Teke’dir. Yerleşik hayat Yörüklerin hayatında geçim kaynaklarından olan koyun ve keçileri de etkilemiştir. Orman

⁴ Ayşe Manavlı, 56 yaşında, Kürdük Köyü, Seydikemer, Muğla.

baskıları, mera ve otlakların daralması, yem giderlerinin artması gibi sorunlarla çobanlar hayvancılığı bırakmaya başlamıştır. Ayrıca tarım alanlarının azalması, tarımsal ürünlerin maliyetlerinin artması da Yörüklerin şehre yerleşmesine, konar-göçer hayattan vazgeçmesine neden olmaktadır. Tüm bunların yanında eskiden belli bir yerde konaklamamaları nedeniyle çocukları okula gönderme konusunda sorun yaşayan Yörükler, eğitimin önemini kavrayarak artık çocukları okula göndermeye başlamıştır. Böylece Yörükler arasında okuryazarlık da son yıllarda artmıştır. Değişen teknoloji Yörüklerin evlerine de girmiş televizyon, telefon ve internet kullanımı iyiden iyiye yaygınlaşmıştır. Bu gelişmeler Yörüklerin homojen yapısına etki ederek giderek bozmaktadır. Bu bozulma Yörüklerin gerek kültürünü gerekse dilini değiştirerek unutulmaya yüz tutmasına neden olmaktadır.

Günümüzde Beşkaza Yörüklerinin konar-göçer yaşam şekli değişikliğe uğramaktadır. Geçmişte Yörükler Beşkaza kıyılarındaki arazileri değerli görmezken hayvancılığın yürütüldüğü dağlara yönelmişlerdi. Yaşam şartlarındaki değişikliklerle turizm ve seracılık ön plana çıkmaya başlamış, hayvancılık azalmıştır. Bölgede tarım ve mera alanlarının daralması hayvancılığı azalttıkça konar-göçer yaşamdan da uzaklaşmaya başlanmıştır. İş imkânlarının artması ve üretim alanlarının çeşitlenmesi de Yörükleri yaylacılık geleneğini bırakmasına sebep olmuştur. Beşkaza'da Yörüklerin hayvancılıktan ötürü her yıl yapılan yayla göçleri günümüzde yerini sahilde sıcak havalardan uzaklaşmak amacıyla yaz aylarında birkaç aylığına yapılan göçün yerine bırakmıştır. Bu yaylacılık faaliyetinde de Yörüklerin sürüsünde develer, atlar değil birkaç sığır ve küçükbaş hayvan yer alır. Beşkaza'nın Seki, Dont, Boğalar gibi köylerinde her yıl yapılan yayla şenliklerinde Yörükler ve Yörük gelenekleri anılarak yaşatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Beşkaza yöre halkından ileri gelenlerin kurduğu Yörük Dernekleri de bu kültürü ayakta tutmaya çalışarak gelecek nesillere aktarmayı amaçlamaktadır.

3. BÖLÜM: DİL İNCELEMESİ

Bu bölümde alandan derlenen metinlerin transkripsiyonunda kullanılan işaretler hakkında bilgi verilecek, Beşkaza ağzında görülen ses ve morfolojik özellikleri örneklerle açıklanacaktır.

3.1. Ses Bilgisi

3.1.1. Ünlüler

Beşkaza ağzında ST'den farklı tespit edilen ünlüler şöyledir:

a: (uzun a): *aya:mız* “ayağımız” (II/4), *a:şam* “akşam” (I/16), *ya:mır* “yağmur” (III/40)

ă (kısa a): *dünya* “dünya” (II/5), *devām et-* “devam et-” (V/23), *tedāvi* “tedavi” (VI/3)

ä (a ile e arası): *alāra* “alara” (IX/4), *āmaned* “emanet” (X/15)

ê (kapalı e): *yeyên* “yiyen” (XVII/17), *gêdelim* “gidelim” (VIII/13)

ê (kapalı uzun e): *dê:ri* “diyor” (VI/16)

e (uzun e): *delbe:le* “delbekte” (III/62), *yeme* “yemeği” (II/28)

ı:(uzun ı): *gışlı:mız* “kışlığımız” (XIII/11), *vardı:mızda* “vardığımızda” (V/27), *bubacı:mın* “babacığının” (XI/19)

i:(uzun i): *bişdi:nde* “piştiğinde” (II/29), *asgerli:* “askerliği” (IV/5), *acemili:* “acemiliği” (IV/5)

u: (uzun u): *bunu:_la* “bununla” (III/19), *u:rardık* “uğrardık” (I/12), *mu:la'ya* “muğlaya” (I/5)

ü: (uzun ü): *dü:n* “dügün” (III/61), *yüklü:n* “yüklüğü” (III/107), *ü:dürdük* “öğütürdük” (I/18)

o: (uzun o): *ko:för* “kuaför” (III/57), *yo:rt* “yoğurt” (III/106), *o:lanın* “oğlanın” (II/2) *mo:lisdan* “moğolistan” (XXII/6)

ö: (uzun ö): *bö:n* “bugün” (III/14), *ö:len* “öğlen” (IX/8), *ö:rendim* “öğrendim” (XXIV/2)

Uzun ünlüler; konuşma organlarının boğumlanma durumlarına göre uzun veya normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini kapsayan ünlüler olarak tanımlanır (Korkmaz 1994: 10). Ali uzunlukların yanında herhangi bir fonetik etki sonucunda meydana gelen uzun ünlüler ile konuşurun vurgu ve tonlamasına bağlı ortaya çıkan uzun ünlüler olarak gruplandırılabilir.

Türkçede asli uzun ünlüler konusu senelerdir tartışılmalı bir mesele olmuş ve birçok araştırmacının dikkatini çekmişti (Tekin 1995: 21). Türk dillerinden Türkmence, Yakutça, Özbekçe ve Altayca gibi dillerin karşılaştırılması sonucunda, uzun ünlülere sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Türkiye Türkçesinde asli uzun ünlülere ise Batı Anadolu’da Dinar, Çivril, Denizli, Talas civarında derlemeler yapan Zeynep Korkmaz’ın çalışmalarında rastlamaktayız (Korkmaz 1994: 19). Tekin Modern Dil ve Lehçelerdeki asli uzunlukların ortaya çıkış sebeplerini anlattığı çalışmasında Ana Türkçede asli uzunlukların günümüzde Yakutça ve Türkmence de korunduğunu bunun dışındaki dil ve lehçelerde kısalıp kısa ünlülerle karıştıklarını belirtir. Kırsalar kısa ünlülere karışan asli uzunluklar ise bazı dil ve lehçelerde seslik kalıntılar bırakmıştır. Oğuz grubu lehçelerinde bu kalıntılara birincil asli ünlüden sonra gelen ötümsüz patlayıcı p, ç, t, k ünsüzleri ötümlüleşerek b, c, d ve g ‘ye dönüşmesi örnek verilir (Tekin 1995: 38). Öte yandan Türkçeye Arapça Farsçadan kopyalanarak geçen kelimelerde kapalı son hecedeki uzun ünlülerin, uzun ünlülerden kaçınma eğilimine bağlı olarak yalın haldeyken ya da ünsüzle bir ek almışken kısa söylendiği görülür. Bu kelimelere ünlüyle bağlayan bir ek geldiğinde ise uzun ünlülü haline dönebilir (Demir ve Yılmaz 2014:153).

Türkçe bu seslik kalıntıların Beşkaza ağızındaki varlığı incelendiğinde ise derlediğimiz metinlerde asli ünlü uzunluğu ile ilgili yeterli malzemeye ulaşılmamıştır.

Bölge ağızında tepit edilen ikincil ünlü uzunlukları ise aşağıdaki gibidir.

Hece kaynaşması sonucu görülenler şunlardır:

bubacı:m “babacığım” (I/2), *getme:cen* “gitmeyeceğim” (II/9)

Ünsüz düşmesi sonucu ortaya çıkanlar şunlardır:

o:lanın “oğlanın” (II/2), *ö:süz* “öksüz” (I/3), *de:ze* “teyze” (III/103)

Söyleyiş sırasında vurgu ve tonlamaya bağlı görülenler: *ya:v* “yahu” (IX/11).

Yabancı kökenli kelimelerde görülen asli uzunluklar: *mesela:* “mesela” (Ar.) (X/20)

a:det “adet” (Ar.) XXII/5.

3.1.1.1. Ünlü Uyumu

Türk dilinin önemli ses özelliklerinden biri olan ünlü uyumu bölge ağzında da yaygın görülmektedir. Beşkaza Bölgesi Yörük Ağzında bu uyum yabancı kelimelerde dahi görülmektedir. Örneğin; *seyil* “sahil” (X/20), *dünye* “dünya” (V/34).

Önlük-Artlık Uyumu

Bir kelimedeki seslerin ön ünlü veya art ünlü olması önlük-artlık uyumunu belirler. ST’de bu duruma uymayan -ki, -ken gibi ekler ve ile, gibi enklitikler Beşkaza ağızlarında uyumludur.

gız_ıka “kız iken” (I/39), *kaldı:rıkana* “kaldırırken” (XI/18), *ufa:kan* “ufakken” (XII/11), *yaşındayka* “yaşında iken” (XIII/19), *gèderke* “gider iken” (III/91).

ordaki “oradaki” (III/94), *onnarınkı* “onlarınkı” (XXI/17)

o:lanla “oğlan ile” (I/22), *anım_ılan* “hanım ile” (I/32), *at_ıla* “at ile” (XIX/4),

çalışmayla “çalışma ile” (XX/14).

-layın, -leyin ekinde önlük-artlık uyumu:

şaba:la “sabahleyin” (X/10)

Buna karşılık 1. tekil ve 2. tekil kişi zamirinin yönelme hali almış biçimleri ön damaklı olarak da kullanılır: *beñe* “bana” (I/15).

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlü varsa sonraki hecelerde de düz ünlü gelmesi, yuvarlak ünlü varsa sonraki hecelerde dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin gelmesi düzlük-yuvarlaklık uyumunu belirler (Demir & Yılmaz 2014: 135).

abdulla: “abdullah’a” (XI/7), *gavın* “kavun” (XV/18)

3.1.1.2. Ünlü Değişmeleri

Beşkaza ağzında sözcük köklerinde ve eklerde ses değişimleri görülmektedir. Bazı sesler standartta uyuma girmezken bölgede uyuma girmiş durumdadır. Metinlerde görülen ses değişimleri şöyledir:

Ünlü Daralması

yapıvrıydık “yapıverirdik” (III/109), *yazıvrıydın* “yazıverirdi” (XIII/4), *çıkıvrıydım* “çıkıverirdim” (XVIII/3), *suvan* “soğan” (IX/18), *doğdur* “doktor” (II/5), *unun* “onun” (II/6).

Ünlü Düzleşmesi

bıza: “buzağı” (XIII/13), *yımurta* “yumurta” (XIII/16), *ya:mır* “yağmur” (III/40), *çamır* “çamur” (VI/20).

3.1.1.3. Ünlülerin Sıfırla Nöbetleşmesi

ST’de birçok kök ve gövde, hem çekim hem de yapım eklerinden önce ikinci veya son hecedeki ünlüsünü yitirebilmektedir. Eklenme sırasında meydana gelen bu ses olayına sıfırla nöbetleşme denir. Bu ses olayı BYA’da belli durumlarda görülür:

İsim Tabanlarında: *yanna* “yanına” (X/5), *dağka* “dakika” (X/14), *boynu* “boyunu” (X/47)

Kopyalarda: *sa:t* “saat” (X/22)

3.1.1.4. Ünlü Türemesi

Beşkaza ağzında kelime başında, ortasında ve sonunda ünlü türemesi görülür. Ünlü türemesine neden olan durumları şöyle sıralayabiliriz:

Söz başında: *r-*, *l-* ünsüzleriyle başlayan yabancı kökenli alıntı kelimelerde söz başında ünlü türemesi görülür.

erezil “rezil” (I/22), *ileşber* “rençber” (XV/3), *ıramazan* “ramazan” (III/98), *ıra:matlı:la* “rahmetli ile” (IX/15), *ilimon* “limon” (I/8), *ilene* “leğene” (III//113), *ırat* “rahat” (I/43), *ürüzgar* “rüzgar” (X/5)

İç seste: *sonara* “sonra” (X/2), *gübüre* “gübre” (XX/14), *yalınız* “yalnız” (X/27), *gatıran* “katran” (VI/17), *çivit* “çift” (II/24) *hepsi* “hepsi” (XII/9)

Söz Sonunda: Bölge ağzında söz sonunda ünlü türemesi genellikle *-ken* zarf fiil ekinin sonunda görülür.

evliykene “evliyken” (III/19), *döverkene* “döverken” (X/3), *derkene* “derken” (XX/13), *görü:kene* “görürken” (XXI/20).

3.1.2. Ünsüzler

Bölge ağzında yazı dilindeki ünsüzler dışında şu ünsüzler görülmektedir:

ğ: Öndamakta hafif bir patlama ile oluşan ötümlü art damak ünsüzüdür. İlk seslerde *k* ünsüzünün ötümlüleşmesiyle oluşur.

gatarız “katarız” (III/87), *bağğallık* “bakkallık” (V/13)

K: Patlaması kaybolan, yarı ötümlü ön damak *k* sesidir.

eski “eski” (I/18), *kekliK* “keklik” (III/82)

ķ: Patlaması kaybolan, yarı ötümlü art damak *k* sesidir.

ķırķ “kırk” (I/32), *ķalkardık* “kalkardık” (III/3), *soķarız* “sokarız” (XXIV/3)

ñ: Genizsi, titreşimli, sürekli, art damak ünsüzüdür.

beñzer (VI/6), *biñ* (I/2), *deñizli* (IX/3), *sonara* “sonra” (I/6)

P: *P-b* arasında yarı titreşimli, süreksiz, çift dudak ünsüzüdür.

heP (I/8), *eriyiP_batırı* “eriyor” (III/47) *duruP_boturuymuş* “duruyormuş” (II/5)

T: *T* ünsüzü patlayıcılığını yitirerek *d* sesine yaklaşır.

biTdi “bitti” (I/27), *kazakisTan*, *özbekisTan*, *kırgızisTan* (XXII/3), *zapT_ederdi* “zapt ederdi” (III/77)

Ç: Genellikle kelime sonunda karşılaştığımız *ç-ş* arası ötümsüz ünsüz.

hiÇ “hiç” (IV/18), *geÇmeden* “geçmeden” (IV/13).

3.1.2.1. Ünsüz Türemeleri

BYA’nda içseste ünlü türemesi yaygın olarak Arapça kelimelerdeki ayın ve hemze seslerinin söyleniş zorluğundan dolayı yerlerine *g*, *ğ*, *h* ve *v* getirilerek yapılır (Akar 2013: 59).

-v-: *duva* “Ar. du’a” (II/28)

-g-, -ğ-: *sağat* “saat” (III/92)

-y- : *hayla* “hala” (XXI/10), *ayile* “aile” (XVII/4)

3.1.2.2. Ünsüz Değişmeleri

Beşkaza bölgesi ağızında söz başında, ortasında ve sonunda ünsüz değişmeleri görülür.

Söz başında:

Bölge ağızında sıkça söz başı *k-* ve *t-* ünsüzlerinin ötümlüleştiği görülür. Ancak bu ses olayı düzenli değildir, kimi örneklerde ötümlüleşme görülmez. Akar’a (2013: 60) göre Muğla bölgesinde iskâna bağlı ağız tabaklaşması yaşanmıştır ve bu tabakalaşma sonucunda Oğuzca dışı ses ve yapı özellikleri belli ölçülerde korunmuştur. Oğuzca ötümlüleşme eğilimi Muğla ağızlarında diğer Anadolu ağızları kadar kurallı değildir.

k->g- ve k->ğ- :

geçi “keçi” (III/7), *gişi* “kişi” (X/40), *ğuru* “kuru” (III/42), *ğapı* “kapı” (II/16), *güccük* “küçük” (XV/12), *ğancık* “dişi” (XVIII/3)

t->d- :

datlı “tatlı” (III/48), *daş* “taş” (X/39), *dilki* “tilki” (I/19), *de:zen* “teyzen” (III/104), *davşan* “tavşan” (XIV/9), *deperdik* “teperdik” (III/110), *dutmaz* “tutmaz” (XVII/20)

f->h- :

hatma “Fatma” (I/7)

İç Seste:

-t->-d- : *geldikden* “geldikten” (XIV/6), *direkden* “direkten” (XVII/10), *etraftan* “etraftan” (XXI/20), *bosdan* “bostan” (II/23)

-ç->-c- : *foturafçı* “fotoğrafçı” (V/40), *güccük* “küçük” (XV/12)

-f- > -v- : *asvalt* “asfalt” (X/8), *çivte* “çifte” (I/29), *sever* “sefer” (I/6)

3.1.2.3. Ünsüz Benzeşmeleri

Kelime içinde çift ünsüz bulunan ya da söyleniş benzerliği olan komşu kelimelerden birinin son sesi ile diğerinin ilk sesinin tamamen veya kısmen benzeşmesi olayına ünsüz benzeşmesi denir (Korkmaz 1994: 72-76). Bölge ağzında sıkça rastladığımız bu ses olayını ilerleyici ve gerileyici ünsüz benzeşmesi olarak iki grupta inceleyebiliriz:

İlerleyici ünsüz benzeşmesi

-nl- > -nn-: *unnarlara* “onlarla” (III/8), *dü:nnërimize* “düğünlerimize” (V/17), *geçennerde* “geçenlerde” (V/24)

-ly-> -ll-: *antelle* ‘ye “antalya’ya” (VII/17), *fasille* “fasulye” (XV/8)

Gerileyici ünsüz benzeşmesi

-rl->-ll- : *dëllerdin* “derlerdi” (I/18), *dövellërdin* “döverlerdi” (II/19)

-nb-> -mb- : om_beş “on beş” (XIII/34)

3.1.2.4. Ünsüz Düşmesi

Beşkaza ağzında sıkça görülen ses olaylarından. Ünsüz düşmesi ses olayı kelime içinde bir ünsüzden önce ve kelime sonunda gerçekleşir. Zaman zaman hece kaynaşması sırasında ünlüler arasında düştüğü görülür. *r, l, n, ñ, g, y* ve *k* en çok düşen seslerdir. Düşen ünsüz işlevini yanındaki ünlüye yükleyerek onu uzatır (Korkmaz 1994: 77).

f> ø : yuğa “yufka” (XVI/7)

n, ñ> ø : i:san “insan” (II/30)

r> ø : sora “sonra” (XIX/11)

g, ğ> ø : a:zına “ağzına” (V/35)

k> ø : delbele “delbek ile” (III/62)

y> ø : de:zen “teyzen” (III/104), *ga:ri* “gayrı” (III/104)

3.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

Bölge ağzında genelde sonu *-k* sesi ile biten iki heceli kelimelerde iç sesteki *-ş-* sesi ikizleşir.

eşşe:miz “eşegimiz” (III/92)

döşşekleri “döşekleri” (XVII/8)

aşşaya “aşağıya” (III/30)

a:za “ağıza” (III/47)

3.1.2.6. Hece Yutumu

Bir sözcükte seste boğumlanma noktaları birbirine yakın ya da aynı olan hece gruplarından birinin zamanla eriyip kaybolması olayına denir (Akar 2013: 76). Bölge ağızında tekrar edilen *r*'li hecelerde sıkça görülür. Ve tek heceye düşer.

yatırız “yatırırız” (V/35)

bişirin “pişiririm” (XI/5)

3.2. Şekil Bilgisi

3.2.1. İsimler

3.2.1.1. İsim Yapım Ekleri

Beşkaza bölgesi ağızında ST'deki yapım eklerinin neredeyse aynılarını kullanılmaktadır. Bu eklerin bir kısmı yazı dilindeki haliyle kullanılırken bir kısmı da bazı ses değişikliklerine uğrar. Bölgemiz ağızında tespit ettiğimiz ekler iki grupta incelenmiştir.

İsimden isim yapma eki:

İsim kök ve gövdelerine gelerek onlara yeni bir anlam kazandıran eklerdir. Bölge ağızında kullanılan başlıca isimden isim yapma ekleri şöyledir:

-IXk: işletmecilik “işletmecilik” (I/7), *ga:vecilik* “kahvecilik” (V/13), *ıra:matlık* “rahmetli” (IX/8), *eşgiyacılık* “eşkıyacılık”(X/29)

-IX: do:mlu “doğumlu” (X/1), *ğıymatlı* “kıymetli” (IV/8), *emekli* “emekli” (V/16)

-cX: sipsicilik “sipsicilik” (VII/32), *çivtçi* “çiftçilik” (VII/32), *yayancılık* “yayacılık” (X/24)

-cXk: bitecik “bir tanecik” (III/11), *kadınca* “kadınca” (III/57), *incecik* “incecik” (III/75)

-dAş: arkadaşlar (V/25), *vatandaş* (VIII/3)

-sXz: *ö:süz* “öksüz” (I/4)

Fiilden isim yapma ekleri:

Fiil kök ve gövdelerine gelerek yeni anlamlarda isimler yapan eklerdir. Bölge ağzında kullanılan başlıca fiilden isim yapma ekleri şöyledir:

-cA: *e:lence* “eğlence” (V/29)

-ğX: *çalğı* (VII/33), *işgi* “içki” (XX/16)

-Xm: *do:m* “doğum” (V/1)

-Xn: *ekin* (IX/12), *dikim* (I/41)

3.2.1.2. İsim Çekim Ekleri

Çokluk Ekleri:

Bölgemiz ağzında çokluk yazı dilindeki gibi -lAr eki ve bu ekin yanında ünsüz benzeşmesine uğrayan -nAr şekli ile yapılmaktadır:

babışları “pabuçları” (I/22)

unnar “onlar” (V/27)

dü:nnerde “düğünlerde” (V/28)

İyelik Ekleri:

Bölgemiz ağzındaki iyelik eklerinin işlevleri Standart Türkiye Türkçesi’ndeki gibidir.

KİŞİ	EK	ÖRNEK
Birinci Teklik	+(X)m	<i>bubam</i> (I/23)
İkinci Teklik	+(X)n, +(X)ñ	<i>a:bin</i> (III/16)
Üçüncü Teklik	+I, +sI	<i>eli</i> (IV/16)
Birinci Çokluk	+mXz, +XmXz	<i>evimiz</i> (I/24)

İkinci Çokluk	+nXz, +ñXz	<i>haberiniz (X/11)</i>
Üçüncü Çokluk	+lArI, +nArI	<i>goyunnar (III/108)</i>

Hal Ekleri:

İlgi Eki: *-Iñ, -nIñ*

Eklendiği isimle başka bir isim arasında ilgi bağı oluşturur.

halamıñ o:lanları (III/97)

bunuñ bubasına (IV/7)

adamıñ üsdüne (V/39)

çıranıñ suyu (VI/13)

Belirtme Hal Eki: *-I, -(y)I*

Geçişli fiillerin olduğu cümlelerde nesneyi gösteren ektir.

çadırı (XVII/10), deveyi (XXI/4)

Yönelme Hal Eki: *-(y)A*

Cümlede ismi fiile yönelme ve yaklaşma işlevi ile bağlayan durum halidir.

ovaya (I/21), yaylamıza (III/1), evimize ba:mıza (III/5), horaya (III/75), seki'ye (XXI/3), anadolu'ya (XXII/8), bayburt'a (XXII/8)

Bulunma Hal Eki: *-dA*

Fiildeki oluş ve kılışın yerini bildiren durum halidir. İsme *-da* eki getirilerek karşılanır

urmanda (XXI/20), bayramda (XXIII/3), arabada (XXV/5), yollarda (III/3), boralarda (III/26)

Ayrılma Hal Eki: *-dAn*

Eklendiği isimde, fiilin belirttiği işin kendisinden uzaklaştığını gösteren durum halidir.

uvadan (I/31), turkağdan (III/33), yayladan (III/95), da:dan (VI/13), a:beylerimizden (V/24)

Eşitlik Durumu: *-cA*

Eklendiği isim ile fiil veya cümlenin başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan eşitlik ilişkisi kurma durum halidir.

baylanca “nazlı” (III/12), *gözelce* (XIII/33)

Vasıta Durumu: *-lA, -(y)lIA*

İsmin belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki harekette “aracı” anlamı ya da “birliktelik” anlamı bildirdiğini gösteren durum halidir.

ya:yla “yağ ile” (III/123), *gayınçıyla* “kayınço ile” (IV/9), *ununla* “onunla” (V/25), *kıllarınna* “kılları ile” (XVII/2)

Aitlik Eki: *-kI*

Bölgemiz ağzında aitlik ekinin ünlü uyumuna uyduğu örneklerde görülür.

hindiki “şimdiki” (III/36), *ordaykı* “oradaki” (III/60), *onnarınkı* (XXI/19), *beninki* (III/79)

Soru Eki: *-mX*

ST’de cümleye soru anlamı katmak için kullanılan ektir. BYA’nda görülen örnekleri şöyledir:

bilyon mu (I/16), *goydun mu* (II/31), *batdı mı* (I/17), *bişirme:cek min* (III/18)

3.2.2.2. Zamirler

Kelime türleri içinde sayıca en az, işlevce en geniş grubu zamirler oluşturur. Zamirler ad olmadıkları halde adın yerini tutan ve cümle içinde ad veya ad öbeklerinin yerine kullanılan sözcük türüdür (Demir & Yılmaz 2014: 2018).

Şahıs Zamirleri

Şahıs	Yalın	İlgi	Belirtme	Yönelme	Bulunma	Ayrılma	Vasıta
		Hali	Hali	Hali	Hali	Hali	Hali

1. Tekil	<i>ben</i>	<i>benim</i>	<i>beni</i>	<i>beñe,</i>	<i>bende</i>	<i>benden</i>	<i>benne,</i>
Kişi				<i>bana</i>			<i>benle</i>
2. Tekil	<i>sen</i>	<i>senin</i>	<i>seni</i>	<i>sene,</i>	<i>sende</i>	<i>senden</i>	<i>senne,</i>
Kişi				<i>sana</i>			<i>senle</i>
3. Tekil	<i>o, u</i>	<i>onuñ</i>	<i>onu,</i>	<i>ona,</i>	<i>onda</i>	<i>ondan</i>	<i>onunla,</i>
Kişi		<i>unun</i>	<i>unu</i>	<i>una</i>	<i>unda</i>	<i>undan</i>	<i>unuyla</i>
1. Çoğul	<i>biz</i>	<i>bizim</i>	<i>bizi</i>	<i>bize</i>	<i>bizde</i>	<i>bizden</i>	<i>biziyle</i>
Kişi							
2. Çoğul	<i>siz</i>	<i>sizin</i>	<i>sizi</i>	<i>size</i>	<i>sizde</i>	<i>sizden</i>	<i>siziyle</i>
Kişi							
3.	<i>onlar,</i>	<i>onlarıñ,</i>	<i>onları,</i>	<i>onlara,</i>	<i>onlarda,</i>	<i>onlardan,</i>	<i>onlarla,</i>
Çoğul	<i>unlar</i>	<i>unnarıñ</i>	<i>unnarı</i>	<i>unnara</i>	<i>unlarda</i>	<i>unlardan</i>	<i>unnarla</i>
Kişi							

Dönüşlülük Zamiri:

Asıl, öz anlamlarına gelen, şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir zamirdir (Ergin 2013: 272). İsimlerin iyelik eki almış hali olan *kendi* sözcüğü ile yapılır. Bölge ağzında şu örneklerde karşımıza çıkar: *kendimizi* (I/34), *kendileri* (III/120), *kendim* (VI/7), *kendim* (X/16), *kendilerine* (XVII/3)

İşaret Zamirleri:

İşaret zamirleri, işaret etmek göstermek suretiyle nesnelere yerini tuta onları karşılayan sözcüklere dir. Bölge ağzında yazı dilindeki işaret zamirlerinden farklı olarak söz başında *h'li* biçimleri olan işaret zamirleri görülür.

bunu (III/50), *hunu* (I/29), *unu* (II/28), *horda* (I/13), *borda* (I/46)

Belirsizlik Zamiri:

Nesnelere belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir.

herkez (II/9), *bira:z* (III/49), *hePisi* (II/9), *başga* (IV/7)

Soru Zamirleri

Varlığı soru yoluyla karşılayan sözcüklerdir.

kim (XXIV/6), *ne* (III/100)

3.2.3. Fiiller

Fiilden Fiil Yapma Ekleri:

Fiil kök veya gövdelerine gelerek yeni anlamlara gelen fiiller yapan eklerdir.

Beşkaza ağzında karşımıza çıkan fiilden fiil yapma ekleri şunlardır:

-t-, -It-: Geçişli ve geçişsiz fiil köklerine gelir ve geçişli fiil yapar.

yaşatmam (X/51), *u:ratdık* “uğrattık” (IV/26)

-Dir-: *evlendirdim* (XXV/8), *yapdırdım* (XVI/10), *öldürme:cen* (X/35)

-ş-, -Iş-: *annaşamadık* (IV/10), *oynaşıyoz* (V/13), *çoğalaşılır da* (XV/20), *buluşduk* (IV/9)

-l-: *gürülmadan* (X/26), *yıkılmadan* (X/26), *kéydiriller* (III/67)

İsimden Fiil Yapma Ekleri:

İsime gelerek onlardan fiil yapan eklere denir. Beşkaza ağzında karşımıza çıkan isimden fiil yapma ekleri şunlardır:

-IA-: *yaşakladılar* (XXI/10), *işledim* (II/33), *kökledim* (III/9), *terledi:nde* (VI/23), *emeklediler* (XXIII/4)

-Ar-: *gızardıyon* (II/32)

Fiil Şahıs Ekleri:

Varlık ve nesnelere fiiller içerisinde gerçekleştirdiği hareketlerin hangi şahsa ait olduğunu, oluş ve kılışın hangi şahıs tarafından yapıldığını gösteren eklerdir (Korkmaz 2009: 391).

ŞAHIS

EK

I. Tekil Şahıs

-Xm, -Xn

II. Tekil Şahıs	-sXn, -sXñ, -n, -ñ
III. Tekil Şahıs	-
I. Çoğul Şahıs	-z, -Xz, -Xs
II. Çoğul Şahıs	-sXnXz, -sXñXz, -nXz, -ñXz
III. Çoğul Şahıs	-lAr

3.2.4. ZAMAN

3.2.4.1. Geniş Zaman

Tekrarlanan alışkanlıklar ve genel geçer yargıları anlatır. Beşkaza ağızlarında geniş zaman tıpkı yazı dilinde olduğu gibi –Xr ekleriyle çekimlenir.

KİŞİ	EK	ÖRNEK
Birinci Teklik Kişi	-r-Xn	yaparın (XIII/24)
İkinci Teklik Kişi	-r-sXn	soyarsın (XIII/28)
Üçüncü Teklik Kişi	-r, -Xr	gelir (III/66)
Birinci Çokluk Kişi	-Xr-Xz	gederiz (IX/11)
İkinci Çokluk Kişi	-Xr-sXnXz	bilirsiniz (II/29)
Üçüncü Çokluk Kişi	-XrlAr	ayutlarlar (XV/23)

Geniş zamanın olumsuzu yazı dilindeki gibi “-mAz ve -mA” ekiyle yapılır.

pe:nir me:ñir satdı:mızı bilmen (IX/16)

peynir meynir sattığımızı bilmem

görevli oldu:ndan işde getme:z (XV/8)

görevli olduğundan işte gitmeyiz

yalan_ıla dolan_ıla işim olmaz (VI/26)

yalan ile dolan ile işim olmaz.

3.2.4.2. Görülen Geçmiş Zaman

Beşkaza ağzında görülen geçmiş zaman yazı dilindeki gibi –*DI* eki ile yapılır.

KİŞİ	EK	ÖRNEK
Birinci Teklik Kişi	- <i>dIm</i>	<i>ğaldım (VI/25)</i>
İkinci Teklik Kişi	- <i>dİñ, -dIn</i>	<i>getdin mi? (VI/20)</i>
Üçüncü Teklik Kişi	- <i>dI</i>	<i>yatardı (IX/9)</i>
Birinci Çokluk Kişi	- <i>dIk/-dIk</i>	<i>u:raşırdık (IX/7)</i>
İkinci Çokluk Kişi	- <i>dİñIz/ -dInIz</i>	<i>yediniz (XVIII/5)</i>
Üçüncü Çokluk Kişi	- <i>dIIAr</i>	<i>yasaqladılar (XXI/10)</i>

Söz konusu ekin olumsuz hali aşağıdaki gibidir;

bu gadar yaş yaşadık, kötü bi söz duymadım yani (IV/20)

bu kadar yaşadık, kötü bir söz duymadım yani

ortaokul okuyamadım beş sene getdim (X/2)

ortaokul okumadım beş sene gitdim.

garda ma:sur galdık, ocak yakamadık (XII/6)

karda mahsur kaldık, ocak yakamadık

3.2.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Geçmiş zaman kipi; fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunan zamandan önce gerçekleştiğini fakat konuşanın bunu sonradan öğrendiğini ya da gördüğünü bildiren zaman kipidir (Korkmaz 2009: 540). Öğrenilen geçmiş zaman eki Beşkaza ağzında –*mXş*'tir.

KİŞİ	EK	ÖRNEK
Birinci Teklik Kişi	-mXşXm, -mXşXn	gezmişin (II/5)
İkinci Teklik Kişi	--mXşsXn	almışsın (derleme dışı)
Üçüncü Teklik Kişi	-mXş	beslemiş (I/4)
Birinci Çokluk Kişi	-mXşXz	sa:lammışız (IX/11)
İkinci Çokluk Kişi	-mXşsXnXz	oynatmışsınız (derleme dışı)
Üçüncü Çokluk Kişi	-mXşlAr	şu:llanmışlar (XX/1)

Söz konusu ekin olumsuz çekimi aşağıdaki gibidir:

iki kız iki o:lanla gocaya varamamış (I/24)

İki kız iki oğlanla kocaya varamamış

unnarda şemşe: atmamış (X/40)

Onlarda şemsiyeyi atmamış

3.2.4.4. Gelecek Zaman

Gelecek zaman kipi, henüz gerçekleşmemiş olan ancak fiilin gösterdiği oluş ve kılışın gelecekteki bir zaman diliminde gerçekleşeceğini bildiren kiptir (Korkmaz 2009: 558-559). Beşkaza ağızında fonetik farklılıklar dışında yazı dilinde olduğu gibi -AcAk eki kullanılır.

KİŞİ	EK	ÖRNEK
Birinci Teklik Kişi	-cAm, -cAn	évlence:n (IV/12)
İkinci Teklik Kişi	-cAn, -cAñ	etce:ñ (II/10)
Üçüncü Teklik Kişi	-AcAk, -AcAğ	öpülecek (III/68)
Birinci Çokluk Kişi	-cAz	gétce:z (IV/15)

İkinci Çokluk Kişi	-AcAksınız, -AcAksıñız	ölce:siniz (derleme dışı)
Üçüncü Çokluk Kişi	-AcAklAr	verme:cekler (XIII/3)

Sözkonusu ekin olumsuz çekimi aşağıdaki gibidir:

verme:cekler yo:sa kaçar mıyın (XIII/3)

vermeyecekler yoksa kaçar mıyım

3.2.4.5. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman kipi fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve devam etmekte olduğunu gösteren kiptir (Korkmaz 2009: 548). Beşkaza ağzında şimdiki zaman kipi birkaç farklı tasvir fiiliyle yapılır. Bu tasvir filleri şöyledir: “-yo/-yor/-yuru, -XyX/-Xy -Xp bat-, -Xp dur-, -Xp otur-”.

-(X)yo/-(X)yor/-(X)yoru :

Bölge ağzında şimdiki zaman için kullanılan en yaygın ektir. -(I)yor eki köken bakımından Eski Anadolu Türkçesindeki *yoru-* tasvir fiilinden gelişmiştir (Korkmaz 2009: 548).

KİŞİ	EK	ÖRNEK
Birinci Teklik Kişi	-yorum, -yorun, -yom,- yon	<i>satıyorum</i> (VI/14) <i>kaldırıyon</i> (X/5)
İkinci Teklik Kişi	-yon	<i>görüyon</i> (X/17)
Üçüncü Teklik Kişi	-yor, -yuru	<i>İşmeyoruydu</i> (II/19)
Birinci Çokluk Kişi	-yoz, -yoruz	<i>geliyoz</i> (I/9) <i>sö:lüyoruz</i> (V/31)
İkinci Çokluk Kişi	-yonuz	<i>napiyonuz</i> (III/60)
Üçüncü Çokluk Kişi	-yorlar -yollar	<i>gezdiriyyollar</i> (III/26)

Söz konusu ekin olumsuz çekimi aşağıdaki gibidir;

borası so:k diye gelmeyoru (I/44)

“Burası soğuk diye gelmiyor.”

emme ben sora sora alıyon, bilme:yon (XI/12)

“Ama ben sora sora alıyorum, bilmiyorum.”

sessizdim ben de diyeme:yon yani (XII/14)

“Sessizdim ben de diyemiyorum yani.”

işmiş mi bak benim geldi:m yerde bi benim adam işmeyeruydu (II/19)

“İçmiş mi bak benim geldiğim yerde bir benim adam içmiyordu.”

-XP oturu :

Beşkaza bölgesi ağızında seyrek görülen şimdiki zaman eklerinden birdir. Beşkaza ağızında *-Xp oturu-* ekine üçüncü teklik kişi çekiminde kullanıldığına rastlanılmıştır. Metinlerimizde görülen örnekleri şöyledir:

Üçüncü Teklik Kişi

dikiP_oturu (VIII/4) “dikiyor”

duruP_oturuymuş (II/5) “duruyormuş”

ya:P_oturu (X/39) “yağıyor”

-XP dur :

Beşkaza ağızında kullanılan şimdiki zaman oluşturma eklerinden birisi de *-XP dur* ekidir. Metinlerimizde görülen örnekleri şöyledir:

emme gene dolaşıP_durullardı içerde: kızları görece:z diye (III/61)

“ama yine dolaşıyorlardı içerdeki kızları göreceğiz diye.”

evinin üs yandan aşşa:ya inmiş de yayılıP_duruymuş (III/112)

“evinin üst yanından aşağıya inmiş de (çoktan) yayılıyormuş.”

eyi kötü oluP_duruyuz çok şükür (IV/21)

“iyi kötü oluyoruz çok şükür.”

kürdük'de birer sigara yakmışlar oturuP_durullarmış taşın üstünde (X/42)

“kürdük'de birer sigara yakmışlar oturuyorlarmış taşın üstünde.”

undan so:ñara kendimiz yèp içiyoz, eyi kötü oluP_duruyoz. (XI/27)

“ondan sonra kendimiz yiyip içiyoruz, iyi kötü oluyoruz.”

-Xy/ -XyX-:

Beşkaza bölgesi ağızında şimdiki zaman işlevinde kullanılan bir diğer ek –Xy/-XyX'dir. Metinlerimizde karşılaştığımız örnekler şöyledir:

“una sede yayı gatiyiler ısıdiyiler ocağda sen parayı çıkarmazsan göbe:ne döküyüler”(X/34)

una sade yağı katıyorlar, ısıtıyorlar ocakta, sen parayı çıkarmazsan göbeğine döküyorlar.

u da var soñara u da geliyi gari (X/48)

o da var sonra o da geliyor gari.

elini aya:nı öpüyiller (X/49)

elini ayağını öpüyorlar.

mesala üç_dört dene hayvanı cizele:yiler (X/4)

mesela üç dört tane hayvanı diziyorlar.

bi dene ipini dutuyollar harmanı dö:yiller (X/5)

bir tane ipini tutuyorlar harmanı dövüyorlar

-XP batır :

–XP bat- şimdiki zaman ekini Akar (2013) zaman içerisinde zarf fiil eki /-p/ nin etkisi ile –Xp yat-<-Xp bat- şeklinde gelişim gösterdiğini belirtir (Akar

2013:147). Bölgemiz ağzından derlediğimiz metinlerde bu şimdiki zaman ekine tek bir örnekte rastlanmıştır:

emme nasıl olur_udu biliyoñ mu eriyiP_batırı hö:le (III/51)

ama nasıl olurdu biliyor musun eriyip duruyor böyle

3.2.4.6. Kip

Fiilin bildirdiği oluşun konuşan açısından ne tarzda ve ne yolda yansıtıldığını gösteren, bir bakıma açıklamada beliren ruh durumudur (Aksan 1980b:103). Gereklilik eki, şart eki, emir ve istek ekleri fiilin işaret ettiği işi zaman anlamı taşıyarak ifade etmedikleri için tasarlama kipi olarak kabul edilirler. BYA’nda görülen bu kipler şunlardır:

İstek Kipi: Fiile istek ve niyet kavramları veren tasarlama kipidir. İstek anlamı –A eki ile kurulur. Bölgemizde karşılaşılan örnekleri şöyledir:

hunu da annada:n amca (I/29)

“bunu da anlatayım.”

e götüre:n ana dedi sırtımda mı etce:ñ (II/9)

“e götüreyim anne dedi sırtımda mı gideceksin?”

Emir Kipi: Yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden bir gramer kalıbıdır. Bölgemizde karşılaşılan örnekleri şöyledir:

orda modasını alsınnar foturaf çeksinner (XXIV/5)

“orada modasını alsınlar, fotoğraf çekinsinler.”

eşşekleri bul gel (III/110)

“eşekleri bul, gel.”

Şart Kipi: Bir durumu ya da eylemi şarta veya dilek, istek ve niyete bağlayan tasarlama kipidir. –sA eki ile kurulur. Bölgemizde karşılaşılan örnekleri şöyledir:

yetiz getiremesek sorgu var_idı (XII/9)

“tam getirmezsek sorgu vardı.”

ya:ni esKi düzenimizi annatacak olursak (I/20)

“yani eski düzenimizi anlatacak olursak.”

Gereklilik Kipi: Bir durum veya planlan bir eylemin yapılması gerektiğini belirten kiptir. –*mAll* ile kurulur. Bölgemizde karşılaşılan örnekleri şöyledir:

atlamalı çökmeli (V/31)

3.2.4.7. Birleşik Zamanlar

Fiillerin iki zaman ekiyle birden çekimlenmesi sonucunda ortaya çıkar. Hikaye birleşik zaman, rivayet birleşik zaman olmak üzere iki şekilde yapılır.

Hikaye Birleşik Zamanı: Konuşanın geçmiş zamanda gördüğü hareketleri hikaye etmek için kullanacağı fiil şeklidir. Fiillere gelen çekim eklerinden sonra *i-* fiiline görülen geçmiş zaman eklerinin getirilmesiyle ortaya çıkar. Metinlerimizde karşılaşılan örnekleri şöyledir:

unnarı beslediydim bi zaman (III/94)

“onları beslemiştim bir zaman.”

yirmi_üş yirmi_dört yaşlarında, evlenmediydim ta: (XI/25)

“yirmi üç yirmi dört yaşlarında, evlenmemiştim daha.”

esKi dü:nler işde üş gün olur_udu (III/55)

“eski düğünler işte üç gün olurdu.”

annenle baya: bi erezil olmuşduk (XII/6)

“annenle epey bir rezil olmuştuk”

heP biz çalışırdık, ben de anama kızardım (III/13)

“hep biz çalışırdık, ben de anneme kızardım.”

iki senelik ölmüş olca:dı aklımy yemiş olca:dım (XXV/7)

“iki senelik ölmüş olacaktı, aklımı yemiş olacaktım.”

Rivayet Birleşik Zamanı: Olmuş, olacak veya olması planlanan işleri duyuma ve rivayete dayanarak anlatan kiplerdir. Bir kiple çekimlenmiş fiile *i-* fiilinin duyulan geçmiş zaman biçimi olan *-miş* ekinin getirilmesiyle oluşturulur. Metinlerimizde karşılaşılan örnekleri şöyledir:

bi de dilki babışlarını götürüymüş, yalın ayak galıllarmış (I/21)

bir de tilki pabuçlarını götürürmüş, yalın ayak kalırlarmış.

bi odun almış ula bunu neye getirmişler boraya demiş (IV/16)

bir odun almış, ulan bunu niye getirmişler buraya demiş

hora ba:rca:zıma gonca:mış (III/80)

buraya bağrıma konacakmış.

3.2.4.8. Sıfatlar

Sıfatlar, isimlerden önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını çeşitli yönlerden belirten sözcükler olarak tanımlanır. Beşkaza Bölgesi ağzında sıfatlar, yazı dilindekilerden bazı ses değişimleri dışında pek farklılık göstermezler.

Niteleme Sıfatları

Canlı ve cansız varlıkların rengi, biçimi, görünüşü, tadı, kokusu gibi özellikleri ortaya koyan isimlere niteleme sıfatı denir. Metinlerimizde görülen başlıca örnekleri şöyledir:

pala elbiselerimiz (I/15) eski elbiselerimiz

gıpgırmızı elbise (VIII/7) kıpkırmızı elbise

sarı altın (X/32) sarı altın

böyük o:lan (II/2) büyük oğlan

ufacık köşekleri (XVIII/7) ufacık köşekleri

yeni hal (XXIII/8) yeni hal

Belirtme Sıfatları

Metinlerimizde görülen başlıca örnekleri şöyledir:

bu kö:de (II/30) bu köyde

hu masa (I/30) şu masa

bi yımirtacık (III/17) bir yumurtacık

üş çocu:la (XX/14) üç çocukla

ikinci ya:murda (XVII/8) ikinci yağmurda

birer sigara (X/42) birer sigara

ikişer İ:san (II/33) ikişer insan

kaş sene (X/12) kaç sene

bira:z yort (III/50) biraz yoğurt

3.2.4.9. Zarflar

Bir fiili bir çekim eki almaksızın zaman, yer, durum, azlık, çokluk ve soru gibi çeşitli durumlardan niteleyen isim soylu kelimelere zarf denir (Demir & Yılmaz 2014: 217). Zarflar; Beşkaza ağzında yazı dilinden birkaç şekil dışında farklılık göstermezler.

aşağı:

aşşa: (III/15)

aşşa: inerdi (III/35)

geri:

geri geldi (XVII/20)

geri çeviremedik (XII/6)

akşam:

a:şam balo etmişlere gelmedik (XXIII/7)

akşam balo yapmışlar, gidemedik

bugün:

bö:n bubanla halil a:bin yok (III/16)

bugün babanla halil ağabeyin yok

evel/eveli:

eveli çok a:lamişıyın (II/6)

o sim telini çok severlerdi eskiden

hindi:

hindi okula gëdiyoruydum (XVIII/4)

şimdi okula gidiyordum.

soñara:

soñara ben işletmecilik yaptım (I/7)

sonra ben işletmecilik yaptım.

aşağı yukarı:

aşşa: yoğarı elli _üş sene oldu (IV/18)

aşağı yukarı elli üç sene oldu.

nahal:

biz nahal yatarlık (III/45)

biz nasıl yatarlık

acabala:

yılan olma:yırı mıydı acabala (III/46)

yılan olmuyor muydu acaba

neden:

neden dö:lüyöru diye (III/21)

neden dövülüyor diye

niye:

bu gelini niye dayallar_ıdın bilmen (III/84)

bu gelini neden dayarlardı bilmiyorum.

3.2.4.10. Edatlar

Araştırmacılar Türkçedeki kelimeleri görevlerine göre anlamlı kelimeler, yardımcı kelimeler ve anlamlı-yardımcı kelimeler olarak gruplandırır. Kendi başına anlam ifade etmeyip anlamlı sözcükler arasında ilgi kurmaya yaran sözcüklere yardımcı kelimeler denir. Bu yardımcı kelimeler edatlar, bağlaçlar ve ünlemlerdir. Korkmaz edatların tanımını şu cümleleriyle aktarır:

“Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir.” (Korkmaz 2009: 895).

Beşkaza ağzında yazı dilinde görülmeyen birkaç edat bulunur, bunların dışında ST'den pek farklılık göstermezler.

a/e:

tanımamıyın a gızım (II/16)

tanımaz mıyım a kızım.

ha: :

ha:, oğumadı: ı:san kavası alma:yor (XI/12)

ha, okumadığında insanın kafası almıyor.

ebi: :

ebi: geçinin biri turkmuşdur orda (III/31)

ebi keçinin biri takılmıştır orada.

işde:

işde bollarda da:lmış bizim āile(V/33)

işte buralarda dağılmış bizim aile

hende:

bi de hende: ev gibi var (II/10)

bir de şuradaki ev gibi var

ende:

ende: arkanda: naylonu çöz (VI/14)

şu arkandaki naylonu çöz

këri:

allah niyet etdikden këri do:rulukdan ayırmasın (XX/6)

Allah niyet ettikten sonra doğruluktan ayırmasın.

aқан:

gızım aқан yemek memek bişirmeyelim (III/17)

kızım bakayım yemek memek pişirmeyelim.

3.2.4.11. Ünlemler

Çeşitli duyguları, heyecanları ifade eden yansıma seslerden oluşabilen kelimelerdir (Demir & Yılmaz 2014: 221). Bölge ağzında görülen başlıca ünlemleri şöyle sıralayabiliriz:

ay:

ay a:nam de:r_idi gari anam (III/14).

ay anam derdi gari anam.

voyn:

bekçiler voyn napıyonuz la borda (III/60)

bekçiler napıyosunuz burada.

hiyye:

hiyye, el işi tengerek eyiriydik (III/39)

Evet, el işi tengerek eğirirdik.

3.2.4.12. Bağlaçlar

Kelime türleri içindeki kapalı gruplardan olan bağlaçlar kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında anlam ilişkisi kurmaya yarar. Bağlaçlar diğer kelime türlerinden farklı olarak herhangi bir ek almazlar (Demir & Yılmaz 2014: 220). Beşkaza ağzında tespit ettiğimiz bağlaçların ST'den farkı yoktur. Karşılaştığımız bağlaçlara şunlar örnek olarak verilebilir:

ve:

bir çadır yapmakda ve bu durumda tabi bunnarın hayvanları (XVII/3)

bir çadır yapmakta ve bu durumda tabi bunların hayvanları

yavut:

mu:la zeybe: yavut kerimo:lu zeybe: (V/29)

muğla zeybeği yahut Kerimoğlu zeybeği.

emme/ amma:

emme nasıl olur_udu biliyoñ mu eriyiP_batırı hö:le (III/50)

ama nasıl olurdu biliyor musun eriyor böyle.

yalıñız:

aralık ayındaydık, yalıñız tabi: otuz sene oldu ya:ni (XII/4)

aralık ayındaydık, yalnız tabi otuz sene oldu yani

yo:sa:

gaşđım da evlendik biz, verme:cekler yo:sa gaçar mıyın (XIII/2)

kaçtım da evlendik biz, vermeyecekler yoksa kaçır mıyım

SÖZLÜK

Çalışmamızın bu bölümünü oluşturan sözlük için Beşkaza sınırlarında kapsam alanımıza giren köylerden derlediğimiz metinlerde geçen sözcükler ile derlemeler dışında çalışma boyunca STT'den farklılık gösterdiği duyulan sözcükler bir araya getirilmiştir.

-A-

aba: Abla, yaşça büyük kadına seslenme şekli.

abiç arası: İki uyluğun veya iki bacağın arası.

acabala: Acaba.

adamaşılı: Tamamen, tam anlamıyla, iyice.

adamsende: Boşvermek manasında kullanılan deyim.

ağ appak: Bembeyaz.

ağ- : Yükselmek, yukarı doğru gitmek, tırmanmak.

ağart- : Beyazlatmak.

ağdır- : Yükseltmek, yukarı çıkartmak.

ağrık: Yörüklerin ev eşyasından ayrı olan yüklerine, un ve tahıl çuvallarına denir.

aşma: Çam ağacının şırası

aşyüzüyoşarı: Sırtüstü, yüzü yukarı.

ala: Karışık renkli ve desenli.

alacıkak: Ağaç kabuğundan çatısı yapılan küçük ev.

alma: Elma

an: Tarla sınırlarını ayıran set.

annac (ında): karşı, karşısında

apala-: Emeklemek.

aralaş-: Uzaklaştırmak

arg: Küçük su yolu, arık.

avağan: Heyecan, bunaltı.

avır gün: Mübarek gün

aykırıla-: Kestirmeden gitmek, düz yoldan ayrılmak

-B-

baharın: İlk baharda.

balart: İncirin dalından kopmamış şekli.

bat _sat: Ara sıra, tek tük.

baya: Epey, hayli.

baylanca: Nazlı

bel: Dağların geçit verdiği yüksek yerler.

bele-: Bir şeyi başka bir şeyin içine gömmek, katmak.

belen: Tepelerin sırtı.

belle-: Öğrenmek.

bıdırdan-: Kendi kendine, alçak sesle konuşmak.

bılla: kız kardeş

bırılmak: Kıvırmak.

bızala-: Sığırlar için kullanılan yavru doğurmak.

bice:z: bir tane

biliş: Tanıdık, bildik kişi.

bise:l: Hayli, baya, çok.

bitda: Bir daha.

boduş: Su koymak için kullanılan küçük su kabağı.

boyna (boyuna): Devamlı, sürekli.

bö:n: Bugün.

börtmek: Buruşmak

buymak: Üşüme

büngüldemek: Kaynamak

-C-

cayıra-: Kaçmak, uzaklaşmak.

cılkı çıkmak: Canı çıkmak, çok yorulmak anlamında kullanılan deyim.

cıngılda-: Az az ağlayıp, üzölmek.

cingen: Çingene.

-Ç-

çal-: 1) Sürmek, sıvamak. 2) Mayalamak.

çapıt/-lı: Evin içine serilen dokuma bez.

çav-: Bir kötü kokuyu kişinin hissetmesi.

çebiç: Bir yaşından küçük erkek veya dişi keçi yavrusu.

çemre-: Paçayı, kolu sıvamak.

çez-: Çözmek, sökmek.

çıkı: Bohça.

çiğın: Omuz.

çokaş-: Toplaşmak, bir araya gelmek.

çokçası: Çoğunlukla.

çul: Keçi yününden, kıldan olan dokuma.

-D-

dañla-: ayıplamak

deňgil-: Hafif vücudun yan üstüne yatmak, uzanmak.

depin-: Yürümek, hareket etmek.

dıķım: Lokma.

dibek: İçinde buğday dövülen ağaçtan oyma kütük.

dinezimek: Tadı bozulmak

dingil gava: aşmak: Takla atmak.

dirgen: Buğday, arpa gibi tahılları aktarmaya yarayan çatala benzer araç.

diritme: Mısır, nohut, fasulye, buğday vb. tahılların haşlanmasıyla yapılan tuzlu yemek.

dolaz: Süt, yoğurt ve tereyağının kaynatılması ile elde edilen yiyecek.

dorum: 1-2 yaş arasında olan deve yavrusu.

dölüm: Dönüm.

döndüreç: Sac üzerinde ekmek çevirmeye yarayan tahtadan yapılmış uzun alet.

duşan: Eskimeye yüz tutmuş, rengi solmuş kumaş.

-E-

ebe: Büyük anne.

ece: Kardeş.

eftikle-: Oyalanmak, vakit geçirmek.

elganım: Mahçup.

ende: Bu, o.

endikmek-: Endişe etmek.

eşgere: Ortada, açık.

-F-

fasulle: Fasulye

Fetiye: Fethiye

fişsek: Fişek

-G-

ġalān: Artık

ġaPcıq: Küçük taneli meyve, sebze veya küçük nesnelere kabuğu.

ġavlaq: Derisi soyulmuş, çıplak.

ġazal: Mısır, fasulye gibi sebzelerin kuru dalları.

ge:n: Onun için, o nedenle.

ge:nem: Bu yüzden, bundan dolayı.

gerneşmek: Gerinmek.

ġevcele- : Ağzında bir şey gevemek.

ġevret-: Isının etkisiyle kızarılarak sertleşmek, kurumak.

gezenle-: Gezmek

gezennet: Gezdirmek.

gidişmek: Kaşınmak.

ġilik: Meyve çekirdeği.

gocaarı: Yaşlı kadın

goltuk govalt-: Koruyup kollamak,

gunna-: Daha çok at, eşek gibi hayvanlar için kullanılan doğurmak, dünyaya getirmek.

ġurda-: Kurcalamak.

gücüle: Yeni, çok zaman geçmeden.

-H-

hapaz: İki elin avuç içinin aldığı kadar hacim, avuç dolusu.

haranı: Büyük tencere.

harar: Büyük kıl çuval.

harım: Hayvanların yattığı yeri çevreleyen çit.

hasıllık: Sebze ve meyve yetiştirilen bahçe.

havıtle-: Devenin sırtına semer yüklemek.

hayla- : Çift sürmek.

hende: Şu, şuradaki.

hindi: Şimdi.

hiyye: Evet.

hoput-: Bir şeyi sırtına sarınmak.

hora geç- : hoş gitmek, beğenmek

horda: Orada.

hö:le: Şöyle.

hu: Şu.

-I-

ılıca: kaplıca

ıra:matlık: rahmetli

ırbık: Toprakta yapılmış su kabı.

ırla-: Sallamak.

ısrın: Hamuru beze yaparken kesmek için kullanılan ağaç gereç.

-İ-

icar: Kira.

ilimon: limon

irezillik: rezillik

-K-

kadıncak: Kadınca

kak: Sebze meyve kurusu.

kaķala-: İtmek, dürtmek, ileri geri hareket ettirmek.

kaķılı: Dolu, bir Őeyden çok olması.

kaklık: Dağlarda kayaların çukur yerlerindeki su birikintisi.

kaktır-: İttirmek.

ķaranķı: Karanlık.

keler: Kertenkele.

keme: Tarla faresi.

ķeri: Gayri, başka.

ķörsül-: Yığılıp kalmak, güçsüz düşmek, bitkin düşmek.

-L-

lomçu: hazırcı

lök: İğdiŐ edilmemiş ve damızlık olarak kullanılan erkek devenin beş yaşından sonra aldığı isim.

-M-

makaŐ: Bagaj.

masaj: Mesaj.

matıflamak: YaŐlanmak, kafası gitmek.

maya: Yoz dişi deve ile çift hörgüçlü erkek devenin çiftleŐtirilmesinden olan 5 yaş ve üzeri dişi deve.

mayana: Muayene.

mefat: Vefat.

mıkırdak: Zeytinin vaktinden önce düşüp kuruyan meyvesi.

mırt-: Küsmek.

mortulda-: Somurtmak, surat asmak.

muar: Çeşme.

mut: Yirmi teneke dolusu tahıl, mahsul.

müsavir: Misafir

-N-

nacak: Odun kesmeye yarayan alet.

nahal: Nasıl.

nerdek: nar ekşisi

-O, Ö-

ocaklık: Şömine.

oğu: Özellikle düğünler için yapılan davetiye, hediye.

ordaykı: Oradaki.

ö:süz: Öksüz.

öcüklen-: Korku duymak, korku hissetmek.

ödü sıd-: Çok korkmak.

ö:keli: Öfkeli.

ölçer-: Ateşi deşerek, odun atarak tazelemek, canlanmasını sağlamak.

öngat et-: Önüne alıp sürmek.

örgülük: Ölen kişinin evi.

örk: Hayvanın hareketlerini önlemek amacıyla bağlamaya yarayan dokuma uzun kolan, ip.

övendirē: Tarımda hayvanları yürütmeye yarayan sopa şeklinde ağaçtan bir gereç.

-P-

palazlan- : Büyüme, çocukluktan çıkmak.

parpı/lı: Şifa niyetiyle dua okunmuş şeker, su vb.

patdadanak: Birdenbire.

pür: Çam ağacının yaprağı.

pürlen-: Çoğalmak, güçlenmek.

-S-

sabı: Çocuk, çaresiz, yetim.

salgara: Boş yere, boşuna.

samıt: Konuşmayan, lal.

sayacağ: Üzerine ekmek sacı konulan üçayaklı demir destek.

seyil: Sahil.

seyit-: Koşmak, yetişmeye çalışmak

sındı: Makas.

sırnaşmak: Yaklaşmak, yalakalık yapmak

sin-: Saklanmak.

siy-: Akmak, sızmak

son baş: En sonunda.

söbü: Yuvarlağın iki uçtan uzatılmış şekilde, fasulye çekirdeği görünümünde olan.

söven: Sırık.

susura-: Susamak, susuz kalmak.

sümür-: Sömürmek

-Ş-

şevte: Siftah.

şora: Şura.

şorada: Şurada.

şoradan: Şuradan.

şu:l: Meşguliyet.

-T-

takat: Mecal, hal.

tangala: Sincap.

tapla: Üzerinde yufka açmaya yarayan yuvarlak, kısa ayaklı masa.

tekneliba: Kaplumbağa.

temekelli: Tamamen.

tengerek: İp eğirmede kullanılan bir kirmen çeşidi.

turanta: Turfanda.

turkaç: Geçilemeyen, aşılamayan yer.

tülü deve: Çift hörgüçlü deve, Asya devesi.

tüngü- : Zıplamak.

tüy-: Zıplamak, kaçıp gitmek.

-U,Ü-

uğrunu kes- : Büyüğün önünden geçmek, saygısızlık etmek.

urgan: Uzun ip.

utaş-: Yanmak, alev almak.

ü:d-: Öğütmek.

ünne-: Sesli olarak haberleşmek, bağırarak.

üş : Üç.

üt-: Yakmak.

-Y-

ya:ranlık: Eğlence.

yaba: Buğday savurmaya yarayan uzun saplı tahta kürek.

yalak: Çukurluk.

yanıç: Dokumalara işlenen süsleme şekilleri.

yapağı: Kışın sonunda, baharda kırkılmış yün.

yar-: Memeden kesmek, ayırmak, süttten kesmek.

yargın: İnsan vücudunun sırtı.

yavız: İyi.

yayılt-: Otlatmak, gütmek.

yayka-: Çalkalayarak durulamak, durulamak.

yaz-: Kilim, yazgı sermek.

ye:gi: Daha çok hayvanların ve develerin yiyecekleri ot ve yapraklar.

ye:ni: Ağır olmayan, hafif.

yekin-: Harekete başlamak, yürümeye başlamak.

yuka: Yufka ekmeği.

yumur-: Yoğur-

yü-: Yıkamak.

yüneklik: Ölen kimsenin yıkandığı yer.

-Z-

zaar: Herhalde

ze:re: Buğday.

zevde: Sevdalı, sevda çeken.

zıypan/ zıypak: Kaygan.

zıypın-: Sürünerek kaymak.

SONUÇ

Beşkaza Yörükleri: Dil ve Kültür Araştırması adlı çalışma giriş hariç iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde Beşkaza Yörüklerinin kimliği, bölgeye iskân edilişleri, grubun yaşamı, yerleştikleri alanlar, göç yolları, sosyal ve ekonomik koşulları ile söz konusu grubun ağzının ST'den farklılık gösteren fonetik ve morfolojik özellikleri ile bu ağza dair söz varlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Konargöçerlik Orta Asya'dan günümüze değin sürdürülen bir yaşam tarzıdır. 14'üncü yüzyıldan beri konargöçer yaşamını Anadolu'da yaşatan grup şüphesiz Yörüklerdir. Ekonomisi sadece hayvancılık ve kısmi tarıma dayanan Yörüklerin günümüzde varlığını devam ettirmeye çalıştığı bölgelerden biri de Beşkaza'dır. Beşkaza, Muğla'nın Fethiye ve Seydikemer ilçelerine eski dönemlerde verilen adlardan biridir. Geleneksel yaşam tarzını yaşatmaya çalışan son gruplardan olmaları nedeniyle Beşkaza Yörükleri üzerine yapılacak araştırmalar ayrı bir değere sahiptir.

Çalışmanın birinci bölümünde verilen Beşkaza Yörük Etnoğrafyası yörüklerin yaşam kültürünü ortaya koymak için önem taşımaktadır. Söz konusu grubun yaşayış biçimleri ve inanışları düşünüldüğünde dillerinde ve yaşam şekillerinde tarihsel dönemlere ait izler olduğu görülmektedir. Beşkaza Yörükleri, günümüzde karşılaştıkları zorluklara rağmen bu geleneksel yaşamı sürdürmekte ısrar etmektedir. Gelişen teknoloji ve değişen yaşam koşulları ağızları eskiye göre daha hızlı değiştirmektedir. Geçmişte ulaşılamayan bölgelere ulaşmak artık kolaylaşmış ve kayıt cihazları oldukça gelişmiş olsa da kitle iletişim araçlarının her eve girmesi, köy ve şehir arası ulaşımın kolaylaşması gibi nedenler Yörüklerin yerleşik hayata geçmesi için zemin hazırlamaktadır. Yerleşik yaşama geçmeye başlayan Yörükler arasında geleneksel yapının hızla yitirmeye başladığı, konar-göçer yaşamı sürdürmeye çalışanların bile geleneksel yapılarında hızlı bir değişim olduğu görülmektedir. Şehirleşmeyle gelen modern hayatın getirdiği bu değişimin önlenemeyeceği aşikârdır. Bu sebeple Yörüklerin özellikle ağız formları,

geleneksel yaşam biçimleri ve kültürel yapıları unutulmadan kayıt altına alınmalıdır. Bu anlamda bir görev üstlenen çalışmamız Beşkaza Yörüklerinin ağız özellikleri ve bu ağıza ait söz varlığı ile geleneksel yaşamları yaşanan değişimi de kapsayacak biçimde kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayı yerine getirebilmek amacıyla Beşkaza yöresinde derleme yapılarak kaydedilmiştir. Kaydedilen veriler, daha önceden yazıya geçirilen kaynaklarla desteklenerek Beşkaza Yörüklerinin dilsel özellikleri, söz varlığı ve konargöçer yaşamlarına ait unsurlar incelenmeye çalışılmıştır.

Beşkaza'da Yörük ağzının ve konar-göçer yaşamın günümüze dair ulaşmasında yörük kadınının rolü büyüktür. Bunun başlıca nedeni kadınların erkeklere oranla yerleşik hayatla daha az temasta bulunmasıdır. Yörük kadınları eskiden bir yerde uzun süreli yaşamamaları nedeniyle okula gönderilmediğinden okuma-yazma dahi bilmemekteydi. Ayrıca kadınlar buldukları yerden daha az ayrılarak ST ve başka kültürlerle yok denecek kadar az temasa geçmekteydiler. Yörede erkekler ise askerlik, çarşı-pazar alışverişleri gibi nedenlerle kasaba ve şehirlere giderek yerleşik hayatla daha çok ilişki kurmuşlardır. Günümüz koşullarında ise okuma-yazmanın zorunlu hale gelmesiyle eğitim önem kazanmış ve yerleşik yaşama geçmeye başlamışlardır. Bununla birlikte konar-göçer yaşam alanlarının hızla daralması ve her Yörüğün teknolojik cihazlara ulaşabilir hale gelmesi onların homojen yapısına zarar vermektedir.

Yaptığımız çalışmada Beşkaza Yörüklerinin konar-göçer yaşamının hayvancılık ve tarıma dayalı olmaktan uzaklaşarak yaylacılık kültürüne dönüştüğü görülmüştür. Yaz ayları gelip ilçe merkezi ısındığında Yörükler develerin yerini alan inek, keçi, koyun gibi hayvanlarını ve diğer eşyalarını traktör/kamyonet gibi araçlara yükleyerek sahil köyleriyle aynı isim ve muhtarlığa bağlı yayla köylerine göç ederler. Göçler eski zamanlardaki gibi uzun ve meşakkatli değildir. Geniş mera alanlarına kurulan çadırların ve damların yerini yayla köylerine kurulan evler almıştır.

Ayrıca bölgeyi betimlemek amacıyla yörüklerle yapılan derleme çalışmalarına katılan kişilerin yaş ortalaması 55'dir. Bu da gençlerin Yörük kültürünü iyi bilmediklerini ve ağız kullanımından uzaklaştıklarını göstermektedir. Derlemeye katılanların çoğunda ise Yörük kültürüne dair izler çocukluk yıllarından kalmıştır. Bu gelenek ve görenekleri yaşatıp gelecek nesillere aktarmak isteyen bölgenin ileri

gelen Yörükleri müze ve dernekler kurmuştur. Beşkaza’da bu dernekler tarafından her yıl Yörük şenlikleri düzenlenip eski gelenek ve görenekler yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde BYA fonolojik ve morfolojik açıdan incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda varılan sonuçlar şunlardır:

- 1- Fonetik etki, hece kaynaşması, ünsüz düşmesi ile coşku ve heyecana bağlı vurgulamalar sonucunda uzun ünlü ortaya çıkmaktadır. Genellikle *f, n, ñ, ğ, k, h, y* seslerinin düşmesi sonucunda ünlü uzaması meydana gelir.

ö:süz “öksüz”, *ya:ni* “yani”.

- 2- Kapalı /è/ ünlüsünün kullanımı yaygındır.

yeyèn “yiyen”, *gèdelim* “gidelim”.

- 3- Ünlü uyumu yaygındır. Bazı yabancı kelimelerde bile benzeşme yoluyla uygulanmıştır. Uyum *i-* fiil kullanımında *ile, erki, ki* aitlik ekinde ve bağlaçlarda; *-ka* ve *-leyin* zarf fiil eklerinde yaygındır.

gız_ıka “kız iken”, *dolduru:kana* “doldururken”, *hanım_ıla* “hanım ile”, *saba:la* “sabahleyin”.

- 4- Ünlü değişimleri hem sözcük köklerinde hem de eklerinde meydana gelmektedir:

seyil “sahil” *gatmar* “katmer”, *hızmat* “hizmet”.

- 5- Dar ünlülerin geniş ünlüye dönüşmesi yaygındır:

dèyelim “diyelim”,

- 6- Son seste ulama yapıldığında, iki ünlü yanyana geldiğinde ve *ne* soru edatıyla başlayan sözcüklerde ünlü düşmesi görülür:

amco:ğlu “amcaoğlu”, *n_edece:n* “ne edeceksin”, *dağka* “dakika”.

- 7- Damaksıl ñ anlam ayırt edici bir özellik olarak görülmektedir:

beñe “bana”

- 8- Bölge ağızında yoğun olarak ünsüz benzeşmesine rastlanır. *-nl-* > *-nn-* , *-ld-* > *-ll* ünsüz çiftlerinde ilerleyici benzeşme; *-rl-* > *-ll-* , *-nb-* > *-mb-* ünsüz çiftlerinde gerileyici benzeşme yaşanır:

unnarlara “onlarla”, *fasille* “fasulye”, *dövellerdin* “döverlerdi”, *om_beş* “on beş”

- 9- BYA’da *r*, *l*, *n*, *ñ*, *g*, *y* ve *k* ünsüzlerinin hece birleşimi sırasında düştüğü görülür:

yuka “yufka”, *i:san* “insan”, *delbe:le* “delbekte”.

- 10- *r-*, *l-* ünsüzleriyle başlayan yabancı kökenli alıntı kelimelerde söz başında ünlü türemesi görülür.

erezil “rezil”, *ileşber* “rençber”, *ıramazan* “ramazan”.

- 11- Bölge ağızında sıkça söz başı *k-* ve *t-* ünsüzlerinin ötümlüleştiği görülür.

Ancak bu ses olayı düzenli değildir, kimi örneklerde ötümlüleşme görülmez.

geçi “keçi”, *gişi* “kişi”, *datlı* “tatlı”, *daş*.

- 12- Bölge ağızında sıkça *ç<ş* ünsüz değişimine rastlanır.

ileşberlik “rençberlik”, *üş* “üç”, *hiş* “hiç”.

- 13- *i-* ek fiilinin çekiminde *i-* fiili genellikle korunur:

yatar_ıdık “yatardık”, *ü:dürdük* “öğütürdük”.

- 14- BYA’nın en belirgin morfolojik özelliği şimdiki zaman eklerinin çeşitliliğidir. Şimdiki zaman anlamı bölge ağızında *(X)yo/-*(X)*yor/-*(X)*yoru*, - *XP oturu*, - *XP dur*, -*Xy/-XyX-*, -*XP batır* yardımcı fiilleriyle sağlanmaktadır. *gelme:yoru* “gelmiyor”, *diyeme:yon* “diyemiyorum”, *dikiP_oturu* “dikiyor”, *yayılp_duruymuş* “yayıliyormuş”, *geliyi* “geliyor”, *eriyiP_batırı* “eriyor”.

- 15- Gelecek zaman bildiren *-acak/ecek* eki başındaki */a-/*, */e-/* seslerini ünlü düşmesi sonucu kaybetmiştir. Bunun sonucunda BYA’da 1. Tekil kişi - *ca:n/-ce:n*; 2. Tekil kişi -*ca: ñ /-ca: ñ* biçiminde değişerek çekimlenir: *evlence:n* “evleneceğim”, *getmece:ñ* “gitmeyecek misin”.

16- Bu ağızda kullanılan -(y)AsIyA eki, EAT'ye ait -AsI sıfat fiil ekinin ağızlarda korunan bir biçimidir ve “-ecek kadar, bir zamana kadar” anlamı taşır.

varasıya “varıncaya kadar”.

17- İle edatının benzeşme yoluyla *-lan/-len/-nan/-nen* şekilleri görülür:

iş_ilen “iş ile”.

18- ST'de soru ifadesi veren -mı/mi eki bölge ağızında sebep ve zaman bildirme anlamlarına gelecek şekilde de kullanılmıştır.

gètdin miydi “gittin miydi”, *akşam oldu muydu* “akşam olduğu zaman”.

19- Beşkaza Yörük ağızında ST'de bulunmayan edatlar görülür. Özellikle seslenme edatlarında yöreye özgü pek çok kullanım söz konusudur. Bu edatlar *voyn, ebi, ende, hende, ihi ve hiyye*'dir.

bekçiler *voyn* napıyonuz, *ende*: siyah naylon, bi de *hende*: ev gibi var, *ebi*: geçinin biri türkmuştur, *hiyye* el işi tengerek eyiriydik.

Çalışmanın sonucunda Beşkaza Yörüklerinin göçerlikten yerleşik yaşama geçiş sürecinde hızlı bir biçimde sosyo-kültürel değişim yaşadıkları ve bu değişimin onların hem konuştukları ağızı hem de kültürlerini etkilediği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2013) *Muğla ve Yöresi Ağzları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Artun, E. (1996) “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Atabeyli, Naci Kum (1950) “Türkmen, Yörük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler ve Görüşler-4”, Türk Folklor Araştırmaları, C. I, S.10, s.156.
- Bayar, M. (2004) *Karakeçili Yörük Aşireti'nin Eskişehir'e İskânı*, Lider Ajans Yayınları, İstanbul.
- Caferoğlu, Ahmet (1973) Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, Cüz 1-4'ten Ayrı Basım, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 5, İstanbul, 75-86.
- Clauson, Gerard Sir. (1972) *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, The Clarendon Press, Oxford.
- Demir, N. (1998) ‘Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi’, *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara s.171-180.
- Demir, N. (2007a) “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunu”, *II. Kayseri ve Yöresi 171-180, Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Bildiriler*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 155. 63-72.
- Demir, N. (2013) *Ankara Örneğinde Ağzların Belgelenmesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Demir, N., & Yılmaz, E. (2014) *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Doğan, M. (2009) Tarihi Coğrafyadan Bir Örnek: Telmessos, Marmara Coğrafya Dergisi, 19, s. 55-68, İstanbul.
- Durgun, H. (2018) *Elmalı Kazası (1839-1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Doerfer, G. (1980) *Wörterbuch des Chaladsch: Dialekt von Charrab*, Bibliotheca Orientalis Hungarica, Budapest.
- Ebulgazi Bahadır Han (1996) *Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Haz: Zuhâl Kargı Ölmez, Simurg Yayınları, Ankara.
- Eren, N. (1979) Yörük Göçü, T.F.A. , İstanbul.
- Ergin, M. (1985) *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Eroğlu, E. ve Gökçe M. (2018) *Altaylardan Toroslara Beşkaza Yörükleri*, Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla.

- Eröz, M. (1997) *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Ersoy, Necan A. (2001) *Fethiye Ağzı (Metin, Derleme ve İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi.
- Evliya Çelebi (2010) *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, haz: Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gelekçi, C. (2004) *Türk Kültüründe Oğuz-Türkmen ve Yörük Kavramları*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) , sayı 1, 9-18.
- Gemalmaz, E. (2010) *Türkçenin Derin Yapısı*, Belen Yayıncılık, Ankara.
- Gökbilgin, Tayyib M. (1957) Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Gündüz, T. (2009) *Bozkırın Efendileri*, Yeditepe Yayıncılık, İstanbul.
- Gündüz, T. (2010) *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Halaçoğlu, Y. (1991) *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Halaçoğlu, Y. (2009) *Anadolu'da; Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, TTK Yayınları, Ankara.
- İnalçık, H. (2014) The Yörüks: Their Origins, Expansion and Economic Role, CEDRUS, 467-495, Antalya.
- Kafesoğlu, İ. (2009) *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Karaca, B. (2013) XVI. Yüzyılda Meğri (Fethiye) Kazası, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, c.1, sa.30, ss.13-54, Isparta.
- Karayumak, Ö., & Yiğit, A. (2012) *Menteşe Beyliğinden Türkiye Cumhuriyeti'ne Belgelerle Fethiye*. Fethiye Belediyesi Yayınları, Fethiye.
- Korkmaz, Z. (2007) *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1994 a) *Güney-Batı Anadolu Ağzları: Ses Bilgisi (fonetik)*, TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1992) *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Kütükoğlu, M. S. (2010) *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, TTK Yayınları, Ankara.
- Livanelioğlu, M. S.(2000) *Bir Göz Yumup Açmış Gibi*, Ekip Grafik Basımevi, İstanbul.
- Mete, Z. (2004) *Menteşe, TDVİA, 29.*

- Ögel, Bahaeddin (2000) “Türklerde Ordu, Ordugâh, ve Otağ. Devlet, Ordu ve Aile Disiplininin Temelleri (Hunlardan Osmanlılara)”, Türk Kültür Tarihine Giriş, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. VII, Ankara.
- Poppe, N. N. (1960) *Vergleichende Grammatik der altaischen Sprachen*, Comparative Grammar Of the Altaic Languages, Weisbaden.
- Sağır, M. (1997b) Anadolu Ağzlarında Ünsüzler, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995*, 396.
- Sami, Ş. (2019) Kamus-ı Türki, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Seyirci, M. (2007) O Güzel İnsanlar O Güzel Atlar Yirminci Yüzyılda Fethiye Kırsalında Yaşam, Derin Yayınları, İstanbul.
- Sümer, F. (1972) *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri- Boy Teşkilatı, Destanları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, s.170, Ankara.
- Tekin, T. (1995) *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Simurg Yayıncılık, Ankara.
- Torun, S. F. (2005) Tanzimattan Meşrutiyet’e Türkiye’de Kaza Yönetimi (1842-1876), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Tuna, O. N. (1992) Altay Dilleri Teorisi, *Türk Dünyası El Kitabı* (s.19), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Türkay, C. (1979) *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük* (2009) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (2009) TDK Yayınları, Ankara.
- Witteck, P. (1986) *Menteşe Beyliği*, (O. Ş. Gökyay, Çev.) TTK, Ankara.
- Yılmaz, M. K. (1982) *Her Yönüyle Fethiye*, Emek Matbaası, Fethiye.
- Yılmaz, E. (2007) *Tarihsel Sesbilgisi ve Biçimbilgisi Araştırmalarının Dilbilim Çalışmalarına Olası Katkıları ve Terimler Üzerine Birkaç Söz*, Erdem Dergisi, c: 16, s:48, ss: 215.

Elektronik Kaynaklar:

www.mugla.gov.tr

<https://sozluk.gov.tr/>

Şekil, tablo, harita ve fotoğraflar:

Güner İ. ve Ertürk M. (2005). “Fethiye’de Yaylalar ve Yaylacılık”, Doğu Coğrafya Dergisi, 141-178.

DERLEME METİNLERİ

I

Anlatan: Rasih Küçükaydın, Hatice Küçükaydın

Derleyen: Seyhan Küçükpapuşcu

Köyü: Seki

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hayat hikayesi, başından geçen olaylar.

- 1 R.A: Amca ben fetiye girmeler köyünde do:dum, kemer'e ba:lı girmeler köyünde
 2 do:dum, biñ dokuz yüz otuz yedi do:mluyun, dipden başlayan, fakiriz, bubacı:m
 3 biñ dokuz yüz otuz sekizde ölmüş, bi yaşındaymışı:n, undan so:racı:m annecim iki
 4 gız iki o:lan galmış ö:süz beslemiş biz aya:mız yalınız gezdik, fakirdik, üş sınıfa
 5 gadar okula getdim, yaşım gurtardı, ayrıldım, so:ra asgere getdim, biñ dokuz yüz
 6 elli yedi otuz ay asgerlik yaptım, jandarmaydım, mu:la'ya iki sever basgın
 7 getirdim, uşa: getirdim, soñara ben işletmecilik yaptım, gebeler'de yirmi altı sene
 8 işletmecilik yaptık, ılıca çalıştırdık, bahçe yetiştiriydik, seytin a:cı Girmeler'de on
 9 beş yirmi dölüm dikdirdik, portakal, ilimon, mandalin hePisi var, beñe galmaz ebir
 10 cübür hePisi var ya:ni biz yaylaya geliyoz, gonşular sula:yor, çocuklar gelip
 11 sula:yor,
 12 S.K: bu yaylaya nasıl göçüyorsunuz?
 13 R.A: amca kısacık gonaşalım, ben yörü:lek gebeler'den bizim yayla da:cık
 14 topdaş'da örtülü'de yerimiz var horda sekiz_on dene malımız var_idın yayan üş
 15 günde, bi u:rardık gavaklı'da yatar_idık üş günde gelirdik örtülü'ye horaya yaylaya
 16 yayan aya:mızda çarık elbise yok pala elbiselerimiz, alamazdık, amca inanmazsa:
 17 annecim beñe netdi biliyon mu, ısdardan şır doşudu, goyun yününden iplik ısdarda
 18 doşudu da beñe elbise keydirdi, elbise yok, bi de u batdı mı beñe tikenli tikenli,
 19 keydik, aya: yalın mal güderdik, hôle ot tikeninin içinde, çok irezillik çekdik, èveli
 20 vara ovada biz bi misir darısı yeridik dört seytille bu:day ekme: yok, iki oşka bi
 21 bu:daycık olurudun, çöreklik dèllerdin, ü:dürdük gelirdik ya:ni esKi düzenimizi
 22 annatcak olursak,
 23 R.A.E: saba: yakın inellermiş ovaya bi de sabah olmazmış, uyullarmış bütün bi de
 24 dilki babışlarını götürüymüş, yalın ayak galıllarmış,

25 R.A: a yavrum o zamanlar çok fakir_idik, bubam erken ölünce ana:cım iki kız iki
26 o:lanla gocaya varamamış, çocukların erezil olacak diye varamamış, bi göz evimiz
27 bi topıraq ev üstün geren dökülüyoru, müsavir de u topıraq evde yatar_idiñ,
28 SK: annen dağlara göçtüğünüzde yoğurdu peyniri nasıl yapardı?
29 R.A. E: tuluğ da yapılır, tuluğ geçi derisinden oluyor, üş dene dama oluyor höle
30 iplerle kasıyon gatiyon yo:rdu içine, bi de yuvarlak bi şey var fişsek de:yo:z,
31 R.A: hindi u biTdi mi undan soñara şey çıkdı, guvan çıkdı, hunu da annada:n amca,
32 biz seytinciyiz, seytini hu masa dolusu dibek vardın, tokuş vardın, keşgek
33 dö:dükleri seytini bile döğerdik de ya:sı çıkardın, ne ğadar zorluklarla geşdi bi
34 zaman, ben uvadan tarlaya çivte sürmeye gediyon dediğim gibi yarım darı ekme:.,
35 dört seytin, ye:cem bi de acı sovan yanına emme bi ben deyilin ha, herkes bö:le,
36 emme Alla: şükür soñaradan düzelttik kendimizi üş sever hacıya getdim, iki biñ
37 ikide anım_ılan getdik, kırk dört gün galdık, oralar çok fayıdalı, herkese getmeyi
38 nasib_etsin, soñara anacı:m vardı on altılı yüz beş yüz altı yaşında öldü, onun yerine
39 iki biñ beşde ben gene getdim ben geldikten dört ay so:ra anam mefat etdi,
40 zenzemini işdi, hurmasını yedi, ayakda öldü öle:., üş sever getdim emme
41 doyamadım, doyulma:rı ki, fırsat bulsam gene getmek isderin,
42 R.A.E: Hiş getmeye:n bi hacca gede:n der_imiş, bi geden de her zaman gedesi
43 gelirmiş, benim bubam beş yaşındayka: öldü, annem ik_üş sever evlendi, evlendiği
44 adamlarda öldü, bizde arkasında önünde erezil erezil se:rttik ollarda, gız_ıka
45 dikimlerde çalışdım, anam son başda Gebeler'e geldi, hindi hastalandı, dokuzan
46 yaşına varıp gederi, yatalak oldu gardaşım bakıyoru, bora gelinca:dar ben bakdım,
47 gardaşımın yanına godum, borası so:k diye gelmeyoru, durumu baya: bi avır,
48 evlenelden beri yaylaya çıkıyo:z, iki senedir seki'ye geliyo:z, eveli zorban'da
49 durduk, borda ıra:t etdik gari.

II

Anlatan: Zeliha Solak, 86

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Seki

Öğrenim: İlkokul

Konu: Başından geçen olaylar, gündelik yaşam,

1 Z. S: Ben zeliye solak, ana buba adı pırtı, bora geldim solak, seksen yedi yaşına
2 giriyon gızım, bu büyük o:lanın peşindeyin o bakıyor beñe , bak benim gözlerim
3 kör oldun, eveli bu kör oldun, sonunda hu kapandın, iki sene mi üç sene mi çekdim
4 ben bundan, hiÇ hiÇ görmedim karankıda geziyodum horda on gün oldu ben gözüm
5 açık, dünyâ varımış işde hindi dünyâyı gördüm, gene varımış dünyâ
6 duruP_boturuymuş, ben getmiş gezmişin, çok dokdurlara getdim, eveli çok
7 a:lamışiyın, işte hö:le etmişiyın, işte böle etmişiyın, onun için gözlerin ge:nem ö:le
8 olmuş, gonuşdular da gonuşdular ha, soñara nuray hanım de:ller fetiye'de hatma
9 gedip geliyoru baya:dır, birini u da ameliyet etdirdi gözünün, hatma dedim bi de
10 beni götürse: gızım sen dedim ben e götüre:n ana dedi sırtımda mı etce:ñ arabayla
11 getmece:ñ mi, gedelim, vardık, bi borda var dokdurun şeyi bi de hende: ev gibi var,
12 bu dokdurun yanında: talebe çocuk erkek gadın kör bütün, e una çıkdım ben,
13 mayana etdi, hafda so:ra bitda: gelin dedi, mayana etdi bitda: gözümü, Alla: şükür
14 hindi her yeri görüyön Alla: şükür, Alla:n izniñle hindi biri görüyor, bu olmasam
15 da olur dedim, biri yetiyor

16 S.K: Babaannemi tanıyor musun benim?

17 Z. S: tanımamıyın a gızım, onun erezillİ neyidin, ne var hindi siz bebedeİz bebek,
18 onun erezillİni görce:din, a:şam geldiñde de adamı iÇer iÇer gelir_imiş, u ğapıyı
19 kapadırdım der, samanlıkda yatırıydım der, valla bak ö:le deyirin amma
20 yapma:ca:dın, u hata onun, neden onun, işmiş mi bak benim geldim yerde bi benim
21 adam işmeyoruydu, unna:n biri ta:sildar_idın, biri ö:retmenidın içellerdin
22 içellerdin, bi de garılarını dövellerdin, bak benim adam da çok gızardın neden
23 dö:lüyöru diye.

24 S.K: Bağ bahçe işleri var mıydı?

25 Genşli:mde a gızım varamı yüz dölüm arazide çalışdım ben, buyday ekdik, arpa
26 ekdik, nu:t ekdik, fasulle ekdik, darı ekdik, bosdan ederdik, öküzlerle bubam arasını
27 sürerdi, dibini dolduruyduk, iki çivit öküzümüz var_ıdı, birini bubam haylardı,
28 haylardı dedİM de çivit sürüyoza u.

29 S.K: Keşkek yapımını anlatır mısın?

30 Annada:n, buydayı tavla:can, dibek daş vardır bi hôle bilirsiniz unu, u dibek daşda
31 döve döve kepeklenir, u zaman keşgek keşgek olur, ben üş sene de malları
32 dindikden so:ra yemekçi oldum, bu kö:de, düğün duva yeme:, herkez benden
33 memnundu, keşgeklİ gazana goydun mu bişiyoru gari, o bişdi:nde kepçeye eziyon
34 eziyon sada ya:yı gızardıyon, içine hoşmerimlİ hôle goyuyon, yeme: gatca:nda
35 gazanla:n başına birer ikişer İ:san dutuyon, hunu ğatın, hunu ğatın de:yon, tarif
36 ediyon, ölemelikle:n işledim bütün, hindiki bizim yemekcile:n keşgeni beğenmen.

III

Anlatan: Şerife Karakuş, 69

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Seki

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hayat hikayesi, düğünler, yemek yapımı.

1 Ş. K: Gerişburnu Könteş mahallesi bizim do:m yeri, orda büyüdük, yaylamıza
2 geliridik, yaylamız seki'nin üsünde yaylamız var_ıdı, oralara gelirdik, göçebecilik
3 var_ıdı, malımızı melemimizi yollarda yayan getiriydik, yollarda bi gün yatar_ıdı,
4 kalkardık, yatdı:mız yerde bişiri daşırı yeriz içeriz saba: yakın kalkar bitda: u:rardık
5 yaylaya doru, iki günde gelirdik yaylaya, geliriz yaylamıza evimize ba:mıza
6 baқardık, bozuk düzükse yenilerdik, düzenlerdik, çardaқ yapardık önüne ondan
7 so:ra malımızı melemimizi baқardık, tarlamızı sürerdik, ba: bahçe ederdik, geçimiz
8 var_ıdı, goyunumuz var_ıdı, öküzümüz var_ıdı, bu:day ekerdik, darı ekerdik,
9 fasülye ekerdik, unnarı heP ihtiyaçlarımızı kaldırıydık, bubamla ben çok iş işledim,
10 arık işledim, kök kökledim, odun etdim, çivt sürdüm, bütün işlerini bubamın
11 barabar ihtiyar olunca:dar ben yapardım, öle öle erkek gibi çalışırdım ya:ni, ondan

12 soñara abeyim var_ıdı bitecik, baylanca geldi geşdi, azcık anacı:m da unu goltuk
 13 govaldırıvrıydı tek çocuk diye, e çalışmalarda abeyim olmaz_ıdı, heP biz çalışırdık,
 14 ben de anama gızardım, heP o:luñu goruyon diye, biliyon_mu, ay anam de:r_ıdı
 15 gari anam bitecik olsun varsın de:r_ıdı, ö:le, hindi bi cuma günleri olsa bir çarşıya
 16 gedellerdi aşşa: bubamla abeyim, anam de:r_ıdı beñe hindi bö:n bubanla halil a:bin
 17 yok, hö:le bulunannarı yiyo:ralım gızım ağan yemek memek bişirmeyelim de:r_ıdı
 18 beñe, demek o:luñ olsa bi yımirtacık bişirir de yerdin demek ki bize bi şey
 19 bişirme:cek min derdim bö:le bi nazlanırdım ben işde, zamanlarımız geldi geşdi,
 20 yaylalara çıkmaz_olduğ, sahilde durar_olduğ, pamık dikmeye başladık, undan
 21 soñara yaş ilerledi yirmi üş yaşlarına gelelek hu amcanla tanıştık, bunu:_la
 22 evlendik, ikimiz evliykene sahilde durar_olduğ devamlı, iki çocuk sahibi olduğ bi
 23 gız bi o:lumuz var, ondan soñara gızımızı evlendirdik, o:lumuzu evlendirdik, ya:ni
 24 sonuna geliyoz işlerin, şimdi bidenda: geldik yaylamıza, amcan emekli oldu, on
 25 yıldır gelip gediyoğ, eyi kötü ba:_bahçe ediyoruz, êkiyoz dikiyoz, ye:ce:mizi
 26 yapıyoruz, tatillerde bunnar geliyoz, bizleri sevindiriyoz, kalabalıklaştırıyoz,
 27 torunlar bizleri de gezdiriyollar, allah ırız olsun bak geldik bö:le boralarda piknik
 28 gibi vakıt geçiriyoz, allah sağ_etsin çoçaklarımızı, allah başımızdan eksik etmesin,
 29 yarın biz de bunnarın eline diline galaca:z.

30 S.K: Çoban olduğunuz zamanlarınızdan hikayeleriniz var mı?

31 Ş.K: Sahilden yaylaya geldi:mizde devamlı mal melel güderdik, hindi hö:le bi gaya
 32 var_ıdı böyü:k bi gaya, ora bi geçi meçi çıkar_ıdı, ebi: geçinin biri turkmuşdur orda
 33 meleri gız nolmuş bu geçiye hah orda turkağda galmış, nolca:k, ben bi yolu var_ıdı
 34 gari ora çıkardım, turkağdan geçiyi atardım aşşa:ya, yamaşda gayanıñ yüzlerinde
 35 gezerdim bèn, u gayanıñ başına bi çıkardım ordan aşşa: bi daş yuvallardım tangır
 36 tungur tangır tungur aşşa: inerdi, ya:ni bizim çocuğlu:muz vara çok eyi bi_şeydi,
 37 hindi hu çocuğlar u çocuğlu: yapma:llar, sade hindiki çocuğlar sosyete, market,
 38 telefon, èveli gızlar hö:le ganafiçe işlerdi, hö:le dantel örellerdi, hindi telefon
 39 öryollar hö:le.

40 S.K: El işi yapar mıydınız?

41 Ş.K: Hiyye, el işi tengerek eyiriydik, burma eyiriydik, unu ip èder_idik, boyar_idik,
 42 doğurduğ, kilim yapar_idik, bütün zamanımız el işlerinle geçerdı zaten, ne gulak
 43 telefonu var_ıdı, ne el telefonu var_ıdı emme o zaman, hindi her şey çok, sa:lık az.

44 S.K: Yaylaya göç ettiğinizde yaşadığınız evi tasvir edebilir misiniz?

45 Ş.K: Ğabık damdan yapılırdı, daş_ıdı, ya:mır ya:sa bile akıtmaz_ıdın u Ğabık dam,
46 uña göre yapılırdı Ğabıklar ya da aksa da hôle Ğabıkrını deĞiştirivlerdi bubbacı:m
47 ıra:matlık ordan akıntı gayıvrıydın aşsa:ya, Ğuru duvarda biz nahal yataardı, nahal
48 durardık, yılan olma:yır mıydı acabala, hindi düşünüyonda, undan soñara evimizin
49 önüne çardağ yapardı, çarda:n altın ben yataardı yazın, e gelenimiz gedenimiz
50 oluruydu seyilden boraya örtülü'ye, gebeler'den bi doslar gelir_ıdı boraya bizim
51 yanımıza, anacı:m ıra:matlık gayrı hemen bahçeye varıvrıydı sovan yapra: alır_ıdı,
52 do:ravrıydı içine bira:z çökelik, bira:z yort süt yumuruvrıydı bunu hemen darı
53 gatmarı, emme nasıl olur_ıdu biliyoñ mu eriyiP_batırı hö:le, a:za getmesi, pişmesi
54 bile zor olur_ıdu ö:le datlı olur_ıdu eveli zamanın pasdası bö:re: gari u insanlar
55 geldi geçdi, bizde gelen geden eviydik esKiden.

56 S.K: Eski düğünler nasıl olurdu?

57 Ş.K: EsKi dü:nler işde üş gün olur_ıdu, cuma gün başlardı, cumartesi pazar biterdi,
58 ilk gün küççük kına olur_ıdu pazar gün de gelin alma olurdu alırlar gidellerdin, kız
59 evinde kınada delbekçi olurdu, kadıncak bir araya oturulurdu, bi erkek gelicek diye
60 hö:le kenarları dolaşır bi adam gollardı, ya:ni kadınlar görünmesin diye, hatta bi de
61 hö:le kilimle çevirillerdi etrafları erkekler görmesin diye, erkeklerde böle aralardan
62 bakaca:z diye u:raşıldardı, uña gayri ordaykı bekçiler voyn napıyonuz la borda
63 çekilin ordan, def ol ordan dellerdi, emme gene dolaşıP_durullardı içerde: gızları
64 görece:z diye, esKi zamanda ko:för falan yo:_dun, sade bi taç, gelinlik de yo:_dun,
65 dikme, taç gine satın alınırdı da, sim vardır gari hö:le bi sim, u simden gari herkesin
66 çocukları gelir_ıdı, bi tel verse haz eder sevelerdi, tel verİ misin diye gelillerdi gari
67 önüne başKa birisi telden koparı_verir, uña gari sevinelek geder alan, u sim telini
68 çok sevelerdi eveli, undan soña:ra gari bi de duvağ olurdu, dü:n biter pazartesi
69 duvağ var_ıdı, delbek gelir gene, seki'de olur çokçası, delbe:le duvağ yapallardı,
70 gene aynı gelinli këydiriller, horaya oturdullar, geleniñ eli öpülcek, şeker verilcek,
71 öle: u günü de geçiştiriller, emme hindi annadıyollar da olmadı: eyi deyollar, u ö:le
72 bi zorudu ki deyollar, eyi ki u devam etmedi deyollar.

73 S.K: Gelin alma nasıl yapılıyordu?

74 Ş.K: Pazar günü gelini alıyor gediıyorlar, gelin alıcı gelirken hora bi bakır hindi de
75 oluyoru_da, su hazırlayollar, içine yaprak maprak go:yollar önünden gelenlere su

76 sepeller uñu gelin alıcıyı horaya geçiriller, hoş beş edeller, oynanca:sa oynanır
 77 oturur, gelini süzöldüler, eveli bi de geliniñ başı örülürdü saç gelin_alcı
 78 gelmeden eveli mi acaba geldinde mi bilme:n horaya orta yere oturdular geliniñ
 79 saçını incecik melik yapallar, herkez birercik melik örerdi, yasdı:n üsdüne
 80 oturdular, ondan soñara öreller meli:ni üsdünü başını düzeldillerdi, bi de züluf
 81 kesellerdi Abidin, hö:le hordan bi_iki tel ayırdıllardı hö:le barmaq gibiybi, maqasla
 82 keseller züluf deller buna, u kesikleri bi yere alo:rular gollar, hala beninkinler
 83 durudur bohçada, soñara öldü:nde hora ba:rca:zıma gonca:mış anam u, ö:le
 84 deyollar.

85 S.K: Gelini ata mı bindiriyorlardı?

86 Ş.K: Eveli gelin ö:leydi, ta bizden önceleri, taksı bat _sat çıkmaya başladı, heP ata
 87 bindirillerdi, iki tarafını da dutallardı hem gelinin, atı da biri dutardı üş dene gişi
 88 zapT_ederdi at ama bu gelini niye dayallar_idın bilme:n, düşmesin diye mi acaba.

89 S.K: Göçebelik, çoban olduğunuz zaman hayvanlarınızın adı var mıydı?

90 Ş.K: Eveli olur_udu, genelde ineklerde olur_udu, öküzümüz var_idı ikice:z, birinin
 91 adı bazar_idı, birinin adı akguyrukdu, ine:miz var_idı yaz gülü derdik, gerisini
 92 bilme:n tabi, mal melele isim gonulurdu, da:larda malları güderken hö:le ormanda
 93 kecliKler uçuvruydu, şöyle bi bakarın kecliK yuvası buldum birinde anam
 94 yedi_sekiz yımırta, u yımırta alınırdı, getirİdik biz u yımırtayı yer_idik bi güzel,
 95 emme baskın mıydı temiz miydi orasını bilme:z, birinde cibiler çıkmış
 96 yedi_sekiz_on ğadar cibi hö:le bi oluvdu ufacığ da: emme, gevenin altına yoğ-
 97 oluvdu, bicecik galmadı, hö:le yoğ gibi saklanmışlar, buldum gene üş_dört denesini
 98 emme sanki görünme:cek gibi bi şekli var, bomboz yelle barabar, tutdum ete:me
 99 ğatdıysa eve getirdim unnarı beslediydim bi zaman bi, ben yayladan seyile malları
 100 götürü_getiriydim, anamı araba dutardı, anamda ğederdi yola, ı:sanımız
 101 olmadı:ndan erke:miz olmadı:ndan anam başKa birilerine yanaşdırdı beni,
 102 mesela: enişdeye, halamıñ o:lanlarına on_on beş goyunumuz varsa unu götürmek
 103 içi gederdim unnarla, ğederke birinde naldöken başında oturduğ, yedik, işdik,
 104 yatdık, sağat yoğ, sa:ba: yakın olmuş aşşa: u:raca:z seyil tarafına, goyunumuz
 105 kapalı eşşe:miz dağılı hindi sardık eşyamızı ne var biliyon mu bi_iki bi_şeyler var
 106 heybe, bi de yatca:mız yata:mız var, eşşekleri sarıvdık da, öñceden eşşekleri yolu
 107 bi yerde u:radıvdık hö:le, tam ordağı gum ezilen yerde, hemen biz u:radık, aşşa:
 108 aşşa: gari kestirme gedyora naldöken başı dedikleri yol var bi, deniz mu:arı, ora

109 gèderke gedyoz gedyoz bizim eşşekler yog_a, ilerdedir be, yok yok da: ileri
 110 vardık, yok eşşekler, noldu, bi siri goyun var benim önümde açcı: bizim açcı:
 111 üse:ngilin, halamın o:lunun, açcı: ıramazan a:bimin tam orda yüz_yüz elli goyun
 112 var önümde, mal da var, üse:n de bizim enişde döndüler bayır yoluna girdiler,
 113 eşşekleri bulamadılar, indik bi oraya geldik, indik seyile vardık enişdegil könteş'e
 114 getdi, ben üye: getdim, akbük, anam gayrı goyunnarıñ çanını duymuş gelivdi, gız
 115 hani eşşekler beñe , ana ben eşşekleri yitirdim, neden gı:z, anam çıldırıvdi, böle
 116 böle ana, hemen ordan do:ru könteş' e getdi, ıramazan abİgili bit_da: salıyoru,
 117 eşşekleri bul gel diye, bulamadık, durduğ etdik, iki gün soñara bizim eşşekler havsa
 118 de:ze evinin üs yandan aşsa:ya inmiş de yayılıP_duruymuş, Havsa de:zen ula
 119 bubamgilin eşşekleriye bunnar demiş, getirodular, velasılı aldılar geldiler cuma
 120 günü eşşekleri bizim oraya, undan soña:ra yörük zamanında geçinin goyunun
 121 südünü birikdiri yo:rt yapardık, deperdik, pe:nir ederdik, derileri deper garınlara ya:
 122 gatardık, garınları so:k yere yüklü:n altını gördük hö:le, pe:nir derileri gördük
 123 serince yere, ordan fazla etmezdik zaten ye:cek ğadar, kendi ihdiyaçlarımızı
 124 yapardık, biñde bi dos_eş işi olursa unnarı yapıvırdık höle ufağ tefek şeyler, eveli
 125 se:tin ya: az gullanılırdı sa:de ya: çok gullanılırdı, deri pe:niri deperdik anamla
 126 bubam hiş deri pe:niri yemezdi, emme elleri yemedden fazla yerdı, kendileri
 127 yemeseler de elleri yerdı, deri pe:niri yakın yere godurmaz_idı bubam anam
 128 yemezlerdi, biz severdik, bizim hayat bö:le geldi geçdi, eveli yordu düverdık hö:le
 129 govanda, tuluğda, yayı hö:le bi ile:ne yığardık beş_altı kilo, ille ya: olca: gün ya:ni
 130 dö:ldü: gün dolaz diye bi yemek vardı, unna bişirilirdi sa:de ya:yla, unu yerdik
 131 yapardık bi unna gavırlırdı, işine şeker ğatılırdı hö:le güzel bi şeydir u da, emme
 132 baya:dır ben unutduma, önemli özenli bi yemekdi u, guymağ yapar_idık gayma:la
 133 darı_ununla çok tatlı olur_udu.

IV

Anlatan: Ali Karkuş,73

Derleyen: Seyhan Küçükpauşcu

Köyü: Seki

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hayat hikayesi

1 Ben biñ doğuz yüz_kırk_yedi yılında Seki'de do:muşun, beş_altı sene soña:ra
 2 ilkokula gètdik, ilkokulu seki'de bitirdim soña:ra çivt sürmeye gètdim, öküz
 3 gütdüm, ba:_bahçe yapardık, hizmetleri ben görüydüm, orağ biçerdik, biladerin bi
 4 denesi oğula gèderdi una gıymaz_ıdın bubam, accık yatıvsın derdi, gardaşlarım
 5 oğudu da çokçası ben ezildim, biñ doğuz yüz_yetmiş yılında kemer'e göşdüm
 6 gètdim, asgerli: acemil: isgenderun, usda birli: gemi komtanlı:, gemide yaptım
 7 on_yedi ay, benim gayınçı var_ıdı yanımda ikimiz bi yatağda yatarđık yan yana,
 8 bu başKa gemiye gètdi ben başKa gemiye, bunuñ bubasına bi metdup yazdım
 9 o:lun ğadar ğıymatlıyın ben dedim adresini ver dedim, verdi halbuysen
 10 yakınmışıyız, buluşduğ, iki sene asgerlik yapığık gayınçıyla, seki'ye geldik, ben bi
 11 dü:n yapığım ilk hanım_ıla, annaşamadık, ayrıldığ, ayrıldığdan soñara kemer'e
 12 gètdik, seki'den kemer'e göşdüğ, kemer'de de çalışıyon tabi, biri de ya dedi sen
 13 evlenme:ce:k min dedi, evlence:n dedim ben, osman қа:rayılmaz var_ıdı zehir
 14 osman enişde u dedi höle bi be:ndiklerini say baқа:n dedi, iki tane sö:ledim
 15 üçüncüye bu geldi, ha orda bi duralım dedi, yarın isdemeye gèdelim dedi beñe ,
 16 isdediler eyi kötü abidin hoca yardım etdi, dü:n etce:z muameleye gètce:z
 17 fetiye'ye ben taksiye bindim, hunun yanına gètdim, vardığ, benim gayınpeder
 18 eline bi odun almış u:la bunu neye getirmişler boraya demiş, bi ba:rıltı çı:rıltı
 19 gayınçı beni aldıysa kemer'e, arğamızdan taksiyle geldi, çok şeyli işlerimiz
 20 var_ıdı emme ıra:matlık çok éyiydin, aşşa: yoğarı elli_üş sene oldu biz bir araya
 21 geleli, gayınçıyla asgerlİle barabar, da: hiÇ bi undan kötü söz duymadığ, bu
 22 ğadar yaş yaşadığ, kötü bi söz duymadığ ya:ni, ö:le günlerimiz geldi geşdi, bizim
 23 hinden soñara yarımız topırağ, éyi kötü oluP_duruyuz çok şükür.

V

Anlatan: İbrahim Kebapçı, 61

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Temel

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar, düğünler, yörük eğlenceleri

1 Biñ do꤁uz yüz_elli_ do꤁uz do:mlu Temel mahallesinde dünyaya geldik, buralarda
 2 ilk zamanlarımızda ilkokul başladı biñ do꤁uz yüz_ altmış_ yedi yılında efendim
 3 undan soñara yavaş yavaşça o꤁ullarımızı bitirdik, biz bira:z o:la:mız var_ıdı
 4 keçimiz o:la꤁ güderdik keçilerimiz güder_idik, efendim u iki çift öküzümüz var_ıdı
 5 çift sürmeye gèderdik uvaya da:ya, efendim unnar geldi geçdi, harman zamanı
 6 geldi mi harmanları öküzlerle süreriz tarlasını ekeriz undan soñara sürgülenir geç
 7 ordan buydaylarımız oldu mu harman ederiz biçeriz saman dökülür buydaylarımızı
 8 ambarlara ğatarız samanlarımızı da evimize getiriz ahıra, bö:le malımızla
 9 melelimizle yaşamaya devam ediyoruz, biñ do꤁uz yüz_ yetmiş dört yılında ben
 10 çalışmaya fetiye'ye çalışmaya gèdesim geldi, fetiye'ye gètdik, om_beş gün bi
 11 furunda çalışdım düzen dutamadık, tekrar evimize döndük geldik baba oca:na gene
 12 keçiye ğoyuna devam etdik, bira:z benim bi amco:lu osman var_ıdı şimdi
 13 avusduralya'da, onu_la küççük bi ba:lamayı çalışıyoz oynaşıyoz tünğüşüyoz işde
 14 vakitlerimizi de:rlendirdik geçirdik, da: soñara ga:vecilik yapmaya başladım, abidin
 15 avcı'nın yerine boraya geldim, ga:vecilik yaptım, ba꤁ğallık yaptım kırk sene,
 16 vela:sıl_kelam gayınpeder mefät_ etdi, üzerimize aldık işyerini, bizde şükürler
 17 olsun emekli olduk, ba꤁ğalımızı da ga:vemizi de kapatdık, bi tra꤁dörümüz var
 18 arazileri ekiyoz arada dü:nner oluyor biz esKi gelenekleri devam etdiriyoz yörük
 19 kültür ekibini, biz on_ğişi oluyoruz gelinimiz, arabamız, efemiz, do꤁dorumuz,
 20 dü:nnerimize e:lencelerimize yörük göşlerine esas kumluca'ya demre'ye patara
 21 muza:fer hocanın bölgesine boralara efendime söyleye:n gèdiyoruz ya:ni karâfili
 22 yaylasına gèdiyoruz, girdevlere gèdiyoruz bö:le e:lence yerlerine de
 23 devam_ ediyoruz.

24 S.K: Eğlencede siz neyi canlandırılıyorsunuz?

25 İ.K: Ben efe oluyorum, bu esKi bi gelenek dipden bi efe gelin arap geleneksel bi
 26 oyun esKi a:beylerimizden gördü:müzü biz de devâm_etdiriyoz, pek annamıda
 27 bildİmiz yok hani, geçenlerde köyce:zden geldi bir arkadaş, onunla da sohbet etdik
 28 gonaşduk, u:ratdık, bu kültür devâm_etsin diye gönüllü çalışıyoz bu işde,
 29 sö:tlüdere'de bizden görüp ekip ğuran arkadaşlar var, unnar da aynı bizim gibi bu
 30 kültürü yörük gelene:ni devâm_etdiriyollar. dü:nnerde bizim mu:la zeybe:,
 31 kerimo:lu zeybe: oynadı:mız ilk oyunumuzdur, vardı:mızda bi e:lenceye ilk an
 32 mu:la zeybe: yavut kerimo:lu zeybe: arkasından sarı zeybek, çivtetelli teke
 33 zortlaması esas yörük oyunu teke zortlatması, hani sekiz on_iki atlamalı çökmeli,
 34 kendi çocuklarımızı da sö:lüyoruz, ö:tlüyoruz emme arkamızdan gelen yok, herkez
 35 sa:ya sola gètdi, biz sarıgeçili yörü:yüz, esas burdur aziziye'den gelme, bizim orda
 36 akırabâlar var, bu gölisar'da var armutlu ma:llesinde, işde bollarda da:lmış bizim
 37 âile bö:le devâm_ediyoruz.

38 S.K: Yörüklerin bildiğiniz esKiden beri gelen inanış, a:det gelenek ve görenekleri
 39 var mı?

40 İ.K: Tabİ, ilk bi çocuk dünyeye geldiğinde adına bi ğurban keseller_imiş, ğulana
 41 dèyelim ki ezân okullarmış üç gün, beşşe: yatırı böyütmeye devâm ediyollar ga:ri,
 42 ceneze oldu:nda kapınıñ a:zına buhur gollar, adamıñ üsdüne şiş gollar hö:le aykırı
 43 yavut maşa ısırın undan soñara yanı_başına da buhur gollar, hocalar gelir kefini
 44 keser, yıkamaya çıkarıllar, undan soñara defin edeller ga:ri, şimdi buhur unu bunu
 45 kalkdı, yörük düzennerinden bi_şey ğalmadı, çok fennileşdi memleket, dü:nnerde
 46 de gelinlerimiz esKiden ata bindiriliyordu, benim hanım bile biñ doğuz
 47 yüz_seksen_bir yılında at_ıla getirdik biz hanımı resimcimizde yok foturafcımız da
 48 yok ne da:matlık ne gelinlik foturafımız yok u zaman üç etek var.

VI

Anlatan: Şerif Dayan, 82

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Söğütlüdere

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar, katran yapımı

1 Adım şerif dayan, biñ doqız yüz_otuz_yedi do:mluyun, nüfus gayıdım biñ doqız
2 yüz_otuz_segiz, beş çocu:m var, bi da:nesi özürlü, hacettepe'ye götürdüm çocu:mu
3 tedâviye emme maalesef tedâvisi olmadı yapamadılar, numune hasda:nesine
4 getdim orda dört biñ lira para isdedi, o zamanıñ parasıyla, ğurtarabilir misin dedim,
5 masada galabilir dedi, gumar oyununa beñzer dedi, o zaman ben_iyle bazarlı:
6 kesme sene on_dört biñ lira verce:n dedim numune hasdanesinde: başhekime,
7 gumar oyununa beñzer dedi ben de ameliyet etdirmedim, hayla: ö:le yaşıyor
8 çocu:m, kendim çobannık yaptım, da:da ormanda keresde işletdim, memurluk
9 yaptım, ilkokulumu sö:tlüdere ilkokulunda biñ doqız yüz_kırk_beş yılının eylül
10 ayında başladım, aya:mda babıç yok çarıkdı yok yalın_ayaq okula getdim geldim,
11 hindiki: yaşantıyı beyenmeyen çok ısanımız var, her evin önünde beş dene taksi
12 var, hasdaneye gêt para yok, getiri götürüyor para almazlar, ameliyet ediyollar para
13 almazlar, bu yaşantıdan èyi nahal yaşantı olcağ da: benim aklım ermedi
14 milletin_işine, ben boş durma:yon, da:dan çıra getiriyon, çıranıñ suyunu sıkıp
15 satıyorum, ende: arkanda: naylonu çöz, ende: siyah naylonu çöz şişenin birini çıkar,
16 da:dan bunun çırasını bulup geliyorun gü:me ğatıyon bunu gaynadıyon suyunu
17 çıkarıyon çıranın, bağ bu şifadır, ilaçdır, beyaz sine:n bir numaralı ilacı budur
18 serala:n_içinde:, antalya'ya bazar ğün iki kilo gönderce:n bundan, bu sürdü:n yerde
19 leke yapmaz, bağ hiş leke yok, el para yok de::ri ben bu yaşda bunuyla şullanıyorun
20 ğünde iki kilo iş kilo ğatıran çıkarıyon, buna ğatıran dèller, çalışdıkdan soñara her
21 taraf para ye:miyeye gètdin miydi aşam, da:dan bağ bu çıraları alıp_gelıyorun, bö:le
22 ğıymık yapıyon parçala:yon bu desdinin_içine ğatıyon bö:le dolduruyorun,
23 götürüyorun horda yer var tepesi_aşşa: ğoyuyorun bunun kenarına çamırı
24 zıva:yorun bunun dışına oca: yağıyorun terledi:nde ğatıran aşşa: ağıyoru deminki:
25 gösderdi:m şişedeki ğatıran çıkarıyon, yapımı bu, imal yapılan yeri de borası bu
26 gördünüz evin üsdü yandı sekiz nüfus üsdümün sırtınla ğaldım, cena:b_allah beñe

27 yörü dedi yörüdüm, haram_ıla yalan_ıla dolan_ıla işim olmaz, bu ğazancımı heP
28 do:rule:la ö:rendim.

VII

Anlatan: Ramazan Güden, 58

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Söğütlüdere

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar

29 Biñ dokuz yüz_almış_iki do:mluyun, söğütlüdere köyünde eveliki köyümüzün adı
30 gülmedereydi, biz deden anadan bubadan bütün davar ğoyun güderke ben bu
31 çalgıcıla: biraz merak_etdim, asgere gedinceya_dar çobancıla: devam_etdim
32 asgerden geldikten soñara bira:z baylan böyüdük baylan böyümekden bi el işine bi
33 devlet işine giremedik, çivitle: devam_etdik, da: ha:le çiviticilik yapıyoz, inekcilik
34 yapıyoz, şu anda sipsiyi de benim esas aslım burdur gölisar ilçesi, dedem oralı,
35 oradaki dede asaletinde bu sipsicilik meşur, oradaki çalgıyı çalan arkadaşlara bu
36 sipsiye merak_etdi:mi dedim, oradan davar güderke dü:nnerde bu sipsiyi ö:rendim
37 çalmaya devam_ediyom, Fetiye garaçulfa'da beş_altı sene eveli yusuf çaylı
38 belediye başKanyke: ankaralı ayşe_yle bediä ağırtürk geldi unnarla beraber ben
39 sipsiyle konser verdim, atta: bediä ağırtürk ben seni türkiye'nin er yerine
40 götürüydüm amma yurtdışı içi ingilisçen yok, ta:silin ilkoğul dedi, türkiye içinde
41 olabilir ama yurtdışı olmaz dedi, bende bazen bö:le dü:nnerde çalıyon, şindide
42 davul aldım davul çalıyom amma bir ekip arka:daş ğuramadım bizim köyümüzde
43 etraf köylerimizde bu çalgıcıla: saz çalan davul çalan merak_etmiyo arkadaşlar, bu
44 sever tek ğalıyorum tek ğaldı:m için bu mesle: netekim ki çok ilerledemedim.

VIII

Anlatan: Bayram Kara, 80

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Gerişburnu

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar

1 Oğula getce:n diye cıdayı dikdim altı yaşındayına, kırk do:mluyun, ö:retmende yedi
 2 yaşını doldurmayınca alma:llarmış dediler, orda başKa biri var_ıdı bubam
 3 ıra:matlı:la geldik oğula vardık ilk önce bi hasan yılmaz geldi oğula ordan
 4 götürdü:müz u vatandaş me:medin bi o:lu var emme oğu:ca:n diye cıdayı
 5 dikiP_oturu de:ller içerde bende dışdan dinle:yoruna, aya:mda bi şey yok babıç yok
 6 takonya var, gelsin bakalım dedi ça:rın yarın gelsin neise ertesi_ün bi geldik o
 7 zamannar elbise yok yünden doğuma bişi: dikivdiler beñe , donla yelek, u da
 8 hollarımı bi sürtdü, gıpgırmızı elbise mi var o zaman ala:man, ertesi: ün bi nalın
 9 dikivdi beñe bubam ıra:matlık bi de yarı yola geldi:mizde biri ivrildi birini elime
 10 aldım biri de aya:mda tağadağ tağ:dağ oğula varıvdık, decem bö:le bö:le çok şeyler
 11 geçirdik, beş sene getdim oğula, oğulu bitirdik çalışmaya başladık işde ileşberlik
 12 yaptık undan soñara asgere getdik bi evlendik, evlendikten soñara hem çalışdık
 13 beş_altı ğadar çocu:muz var_ıdı, bunnarla mücadele etdik, kimisini everece:z
 14 kimisini çıkaraca:z kimisini getirce:z derke bu yaşın sahibi olduk unnarın işini
 15 bitirdik doksanda, doksan üşde dirmile yaylaya gèdelim dedik hanım_ıla u da bi
 16 ıra:tsiz oldu bö:rek yetmezli:nden antelye'ye gètdik, doksan_yediye ğadar diyalize
 17 girdi, ğayıb_etdik, ıra:matlık oldu, u da biTdi, ço:şlarda biTdi, biz kendimiz
 18 dikeldik ğaldık undan soñara bi sene mi iki sene mi ğoşdurduk unu görüyoğ ö:le
 19 ö:le ğoşdurduk, bize cene:b_allah bi nasib ayırmış da arsa'nın sekiz kilometre
 20 yoğarsında, ordan bulduğ geldik, on_sekiz yaşında bi o:lumuz var, liseye gèdiyoru,
 21 işde unuyla şu:llanıyoğ, başKa bizim dece:miz yoğ.

IX

Anlatan: Nazmiye Küçükpapaşcu,80

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Könteş

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar, tarhana yapımı

1 Hızmatlarımız setinlerimiz olur, unnarı top_ıla baqalım êkinimiz olur unu biçeriz,
 2 susam ekmedige, iki sene tütün etdik, hu ganelin üsdüne, görsen sen ileri geri
 3 goşdura goşdura u ö:le getdi gari, birinde tütün fidanı deñizli'nin kıızıl_isar
 4 köyünden geldi gari hu gadar var kırk yapırak çok güzel_idi una gari bi buzdolabı
 5 aldık işlemenin kötüsü mü olacak, alära doquduk soñara ta: soñaraları annengile
 6 doquttum, çul doquduk, iplerini kendimiz eyiriydik, boyamasını ayrısına
 7 boyadır_ıdık, anneci:n boyar_ıdık, gışın yazın u:raşırđık hindi hizmet işleyesimiz
 8 yok bi şe:_de yapasımız yok ya:, nedir bu eza:let yat o:lum yat, gış te:mus ayları
 9 a:şam olma bilmez_idi, yamalık yamardı neneci:m ıra:matlık yatardı ö:len_sonu
 10 mal gütmeye gederdi, gelirdi sabah üsdü gomşu bi gazan hurmuşdur, gelivi gazan
 11 hurdum sen de yü der, çoqaşırız biz orda yürüz, bi yeriz yatarız qalkarız, gene
 12 a:şamla mala gideriz icem o zaman çok mu sa:lammışız:z bilmem, hu ganelin üsleri
 13 hö:le ekin sapı var emme mēmedcimle hö:le vara_mı u ıcaqlarda gētdik ya:v ne
 14 zorum var_ımış acābala hanımız hindi emme hasdalık da basdı, uzun lafin kısası,
 15 pe:nir satılma:r u zamannar, süt çıkar cımcık bişe:, hö:le birer kile süt çıkar fazla
 16 südü de olmaz_ıdı u mallarda ö:le zapıdık zapıdık geçi gibi hindi:kinlere bi bakır
 17 yem ver bi bakır sūd çıkar, pe:nir me:ñir satdı:mızı bilme:n, son zamana do:ru ben
 18 bi sı:r etdim de gederdim hu çaqal amca ıra:matlı:la satardım bi tek bile:zik şey
 19 aldım para gazandım tutduq unu da dikiş makinesine verdik u da eyi kötü işimize
 20 yaradı mı, ö:le işde nēdelim êlin garıları der ıra:matlık öte beri satıyollar siz
 21 satma:nız etmeniz derdi beñe , ta:rna hindi efendice:zim nanasını topla:yoz,
 22 domatizini suvanını, suvanla nanayı bi gaynadıyoz, bişen olur bişmeyen olur
 23 gibisine unnarı eziyoz, hindi robotdan geçiriliyoru ya, unnarı topla:yoz efendim
 24 ele:yoz hamırını garıp goyuyoz ik_üş gün eveli, göcesini donduruyoz, goyuyoz
 25 gazana gaynat baqalım bişir, göce ediyoz, undan soñara horaya göceyi haranıyı
 26 goyuyoz ununu döküyoz, onun üsdüne de göceyi döküyoz, birazını ala:yoz ye:yoz,

27 bazısı: ufala:rı ben çı:ya sererin, çı: hindi efendice:zim ğarğının inceleri diyelim,
 28 hönelerde vardır ö:lede, ğarğının bö:le çitele:yo: bunun üsdüne go:yo:z, horda
 29 medinenin eviniñ üsdü var ora go:yo:z, seriyoz, hanı ğışın bile olsa orda güneş
 30 görübotuyor, ya:mır da görme:r sepmedikden soñara, u şu:l oluyor, bulgur
 31 ğaynadıyo:z geçen ğaynatdım ik_üş gün evin_başında durdu hora indirdim
 32 seri:vdim iki_ün de ğuru:vdu, u da şu:l, satın aldım olmadı, dadını bulamadım,
 33 kendi yaptı:na beñze:mer, çora çoca: veriyin birer hapaz, n_edece:n bö:le işde
 34 ğızım.

X

Anlatan: Abdullah Manavlı, 61

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Kürdük

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar, askerlik

1 Biñ dokuz yüz_elli_dokuz do:mlu, altmış yaşındayın, sahil ceylan do:mlu, ortaokul
 2 okuyamadım beş sene ğetdim, eveli araba yok hayvanlarımızı eşyalarımızı
 3 devellele göçürü:dük, undan soñara harman döverkene bile kısraklarla dövülürdü,
 4 beliki unu sizde bilme:niz mesala üş_dört dene hayvanı cizele:yiler başına bi dene
 5 ipini dutuyollar harmanı dö:yiller, harmanı dö:dükden soñara böle ürüzgar eserse
 6 kaldırıyon u zaman patoz matoz yok hindi patoz var her şey bu:day bi yanna samanı
 7 bi yanna çıkarıyo adam ğolaylık var, asgere te:musun beşinde ğetdim isgenderun'da
 8 acem_billî:m on_sekiz ay, ondan soñara gölce: ğetdim, işde gölcükde yaptık
 9 asgerli: bi de inqılab_ oldu kenan evren başa geçivdi seksenlerde, o zaman bu dere
 10 yolda: asvalT bile yok qarayolları işle:yodu toz duman ya:ni hindi her yer asvalT
 11 oldu, inqılab olunca ben assubaya sordum, saba:la erken kaldırdılar bi durum mu
 12 var dedim, var dedi sizin haberiniz yok dedi,şu anda asgerde emir dedi, kaş sene
 13 sürer diye de sordum yav sivilden eyi bi yönetici olursa dedi çok sürmez dedi amma
 14 sivilden yöneten olmazsa asgere yakında vermez dedi, ama çok geÇmeden ondan
 15 soñara sivil hükümetine teslim etdi asgeriye, hindiki gibi zorluk olmadı u zaman,
 16 daqqalık yaralama yok, u zaman bize hindiki gibi bi asgeriyeden olsun sivilden
 17 olsu:n yaralama bi darbe olmadı, hiÇ ya:ni āmaned bi_şey alır verir gibi aldılar

18 verdiler, amma hindiki om_bey te:musda kendin görüyon ne gadar şe:dimiz var, na
 19 gadar gaziler var mesele hindi bu fetöcüler başa geÇmek için bira:z u:raşdılar ama
 20 unu başaramadılar, bizim bayra:mız tekdir, milletimiz tekdir, undan soñara birliğ
 21 olca:z.

22 S.K: Hala göçebelik devam ediyor mu?

23 A.M: Şimdi kolaylık, mesela: şimdi benim bi yüküm oluyo bi araba dutuyon
 24 göçürüyon, e mallarımızı da göyun_geçi var unu araba dutma:n bizim oldu:muz
 25 seyil ceylan yakın bordan iki sa:t iki_buçuk sa:t, goca:rıyla ikimiz sürüp gediyo, z,
 26 arabaya marabaya sarmamız yok e hindi kolaylık çok, eveli yayancılık var, araba
 27 yok, evin_eşsa:sını mallara yı:yorduk ama şimdi bi arabaya sarıyon, iki yüz_elli üç
 28 yüz alıyı adam, veriyon hiÇ gırılmadan yıkılmadan varıyı eve, yazın çıkca:mıda
 29 gene aynı, hindi pa:lılık olsa da bi sıkıntımız yok, her şey var.

30 S.K: Eski göçlerinizde yolda başınızdan geçen bir olay var mı?

31 A.M: Ya eveliden eşgiyacılık deviri var_ıdı, efe deviri var_ıdı, mesela: yalnız
 32 getsen paralı oldu:nu bilirse eşgiya önüne geçerdi, şimdi eşgiya meşgiya galmadı,
 33 herkez eşgiya oldu, eveli ö:le garibenleri ezmişler, senin_eve geliyo mesela: eşgiya
 34 senin para:n vardı:nı biliyo, o zaman osmanlı sarı altın gullanıyo millet, altınları
 35 çıkar de:yi beş_altı a:dar sen çıkarmazsan haranı da hu dıyan deriz yemek bişen,
 36 una sede yayı gatiyiler ısıdıyiler ocağda sen parayı çıkarmazsan göbe:ne döküyüler,
 37 yakıyiller ya:ni deliyollar, ama sen kendini öldürme:cen dersin veriyon altınlardan
 38 beni ellemen deyon, soñara kemer, bizim ceylan a:lar bö:le a:lılık devirinde,
 39 garibenleri sürmüşler borayı terk edin, tarlana evine el goymuşlar, ya:ni a: deviri
 40 ö:le, şimdi yok hani yok bi severinde hu ekinciler vardır kürdük'de bora ören'e
 41 cumaya giderke bizim_evin deñinde iki efe geliyor önnerinden ya:mır ya:P_oturu,
 42 bu efeler demişler ekinciler'e şemşe:leri atdıralım diye biri bi tüvek sıkıyo
 43 ekinciler'e unnarda şemşe: atmamış, bubamın_yanına gaşdılar geldiler amca dedi
 44 bize iki eşgiya tüvek sıkıdı netce:z, bubam dedi bunna:n arkasından gedelim keselim
 45 önünü, karda var, kürdük'de birer sigara yakmışlar oturuP_durullarmış daşın
 46 üsdünde, arkasından önünden çeviriyollar onbeş_ yirmi gişi bizinkinler,
 47 bizinkinlere tüvek sıkın hanginiz dedi:nde birbirini gösdermişler, unnarda çok aşırı
 48 gaça:mış ya:ni, hindi bizim arkadaşın biri gırıkğale sila: var daşa sıkıyo, sıkıdı mı
 49 da ekincilerin büyükleri var unnarında mavzeri var tabi: çatışma oldu:nu biliyor
 50 nazire yenge var_ıdı bö:le erkek gılı:nda tağgayı kéymiş mavzer erişdiriyoru,

51 gadınnar soña:ra alim dede var fransız bu efeleri dökmüşler eveli eşgiyaların
 52 çoğunu öldürmüşler çaya dökmüşler, u da var soñara u da geliyi gari köpekler de:r
 53 çocuklara de:r niye doğundunuz de:r elini aya:nı öpüyiller ben sizi de:r isdesem
 54 silerin bordan de:r ama bi da: benim çoruma çocu:ma zarar veri:seniz sizi yaşatmam
 55 soñara nerde bi yerde çocu:n boynunu kesip garagol götürüyo, eşgiya devri bö:le
 56 eveli, ama hindi yok.

XI

Anlatan: Süleyman Manavlı, 65

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köyü: Kürdük

Öğrenim: Yok

Konu: Hatıralar

1 Adım süle:men manavlı, biñ dokuz yüz_elli_beş do:mlu, undan soñara sahil ceylan
 2 köyündeniz, ben ca:yi:lin ana:cım öldü: için oğula gédemedim, ben yedi bilemedin
 3 sekiz yaşındayke öldü, oğula getce:miz zaman ana:cım ıra:matlık öldü undan
 4 so:ñara ben çocuklara ekme:ni yeme:ni ben bişirdim ondan soñara benim gardaşım
 5 var_ıdı bi gız_çocu: bi yaşındaydı, bunnar da o:lan, bubacı:m ıra:matlık da yuğa
 6 ekme:ni yazarın ben mayalıyı bişirin yeme: bişirin sırtlarını yıkarın suya gatdım ana
 7 gibi, ha unun üçü ya:ni bi erezillik geçirdim anacım öldü:nde, herkes oğudu,
 8 evlendi, çıktı, büyüdüler ö:le galdık, gardaşlarım içinde de bunu oğudduk biz, bu
 9 apdilla: oğudduk ya:ni dört denemiz ca:yildir, ca:yil adam da eyi olma:yo gedice:n
 10 yeri bilmezsin, çıkca:n yeri bilmezsin demi, emme oğuryazar adam hindi sen bi
 11 hasdaneye getsen bi yere señe de:yo get felan yerden ilaç al gel de:yo hemen sen
 12 elin_ile gomuş gibi varıp_geliyon, emme ben sora sora alıyon, bilme:yon, hanı
 13 ca:yil adam hanı sözüm yabana bi geçi olura aynı ö:le ha:, oğumadı: ı:san kavası
 14 alma:yor, hindi hu çoca: sor okudu:nda bizden eyi, unun üçü ne yoğsu:lluğlar
 15 geçirdik, eme hindi cene:b_allam çalışırsan her_şey var demi, çalışmazsan da
 16 yoğluk içinde galırsın gardaşlarımı büyüdürken çok zorluk çekdim ben, unnarın
 17 sırtlarını yıkar_ıdım, suya gatardım, eveli sırt mı var yırtılırdı, yırtıldı: yelleri
 18 yamar_ıdım dikedim uñu da beceriydim, epmeciklerini bişiriydim, ondan soñara
 19 yemeni bişiriydim, buba:cım evlenmedi bi_da:, çoğlarım erezil olmasın diye, elli

20 yaşında da a:c altında galdı öldü, u kıaza da şö:le, u arabaları bilirsın sen eveli hort
 21 arabalar var_ıdı, dört gişi elin yüklersın hindi traıdörle yükle:r millet ne güzel
 22 ka:ldırıyo, bö:le kıaldırı:kanıa dört gişi ikimiz bi yana durduı ikimiz bi yana durduı
 23 dolduru:kanıa direk var_ıdı direk bi gırıldı, bubacı:mın üsdüne düşıdü, undan soñara
 24 ca:rt bö:le üsdüne düşıdü:nde saıaT_ıdu, e:rdir'e götürdü, e:rdir'de öldü, e geri
 25 galan nıdu eyi kötü eyi kötü olduı getdik, kıaza oldu:nda asgere getdim miydin
 26 apıl ben, déyelim ki yirmi_üş yirmi_dört yaşlarında, evlenmediydim ta:, asgerden
 27 soñara evlendim, éveli bunu everdik, unu üçü bö:le oldu geldi geşı, hindi valla
 28 bollarda bi üş_beş mal var geıi var, göyun var, unarla şu:llanıyo, ğurbana
 29 veriyoz, undan so:ñara kendimiz yép içiyoz, eyi kötü oluP_duruyoz.

XII

Anlatan: Salih Çınar, 44

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Gacak

Öğrenim: İlkokul

Konu: Çocukluk hatırası

1 Ben salih çınar, biñ dokuz yüz yetmiş_ıdı do:mluyum, gacak köyünde yaşıyorum,
 2 yedi gardeşiz, işde gardeşlerimin kimisi fetiye'de, kimisi yanımızda, iki çocu:m var,
 3 eveli annenle geıi güderke garda borda ötü:zde ğurucă uva de:rız gar ya:dı souıda
 4 donayazdıı, zorla bi ocaı yaıdıı, çok gar var_ıdı ordan zandetti:m ğadar aralıı
 5 ayındaydıı, yalıñız tabi: otuz sene oldu ya:ni geçicilik yapıyordıı erezil olduı,
 6 garda ma:sur galdıı, ocaı yaıamadıı geıiyi geri çeviremedik garda yetişıp de
 7 annenle baya: bi erezil olmuşduı, ateşı yaıdıı gari üş gardeşdik elimizi aya:mızı
 8 ısıtıdııdan soñara eve geldik ga:ri, geıileri de getirdik ya:ni, zorla aışama eve
 9 geldik, ninen deden de kıorıdı:ıdan tabi: yetiz getiremesek sorgu var_ıdı u yüzden
 10 ğızıyollardı ya:ni, çocukken heP suç işlerdik annen, bülent ben üçümüz işlerdik
 11 aışam oldu muydu suçun hePisini benim üsdüme atallardı da:ya ye:p kıııvrıydım
 12 aışam oldu:nda daym hemen şika:T ederdi u dayak yemezdi, ben yerdim, cibi
 13 öldürüydük, tavuıları öldürüydük, u:fa:kan biliyon mu unnarı sarmaya gömerdi bi

14 de, beraber yapardık yalnız a:şam oldu muydu ben yapmadım der çıkıvrıydı her
15 gün a:şam dayak yerdim, sessizdim ben de diyeme:yon ya:ni.

XIII

Anlatan: Ayşe Manavlı, 56

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Kürdük

Öğrenim: Yok

Konu: Evlilik, göçebelik, kışlık yiyecek yapımı, tarhana yapımı

1 On sekiz yaşındaydım, on yedi on yedi ma:mele olmadıydık, on sekizi bilene
2 doldurmıyordım ta:cana, bi çocu:la galdık o zaman telefon yok, hiyye gaşdım da
3 evlendik biz, verme:cekler yo:sa gaçar mıyın, telefon yok o zaman, mekdup var gari
4 bizim ali:san abicik var_ıdın unca:z oğu:vrıydun unca:z yazıvrıydın, öle on_sekiz
5 ay asgerlik yapıdı amcani undan soñara geldi geçiciklerimiz var_ıdın, goyunumuz
6 yok o zaman, geçimiz çoğ_udun gızım güneşde oraya bi ısdar gış gününde çocu:
7 ora yatırı, hiş durma çul dokur_uduk, de gidi alla:m, netce:dim acabala de:n hindi
8 ordan gızım işde göbek toplar_ıdık, buldu:muzda çalışır-ıdık işde havlı hasıllık
9 bürölce, zebze yapıyoz, mesela: o zaman yo:rdumuz südüümüz çoğ_udun gızım
10 gazannara pe:nirleri ederdik, toru derilerine deper_idik, undan so:ñara tekrar
11 gö:leme derisine güzlümüzü deper_idik, gö:leme geçiye denir, hindi bu seneki o:lağ
12 seneye gö:leme oluyor, o:lağ derisine güzlümüzü deperdik, gö:leme derisine de
13 gışlı:mızı deper_idik, yo:rtları tuluğlarda düver_idik idik ya:lıqlarda garınlara
14 gatar_ıdık, güz yemeli:miz o:lağ garınında olur_udu, gış yemeli:miz gö:leme
15 derisinde olur_udu, garınında olur_udu, biz bora geleli kırk sene oldu, ışı:mız yok
16 ışksız işde lamba, güneş enercici:miz var lambacıklarımız biz ö:le hayat geçiriyoz,
17 boraya ilk geldi:mizde yolumuz var_ıdın arabayla gelip gediyo, ilk göşdü:müzde
18 de arabayla göşdü, gene arabaya sarıyoz götürüyo, getiriyoz işde, abam vara mı
19 benim om_beş dene sığırım var_ıdın, bi sa:dımda ben dörd_beş dene bıza:m
20 da:larda sığırılarım bıza:lar_ıdın biz mallarımızı sürdük mü bordan yayan seyle
21 gediyo gene ordan sürdük mü bora geliyo, ö:leydin eveli işde gızım, hindi
22 dizlerim topar oldu hindi horaya horaya sendellenin üsdüne oturuyon da ö:le yemek

23 bişiriyon, yaş yerini aldı, on sekiz yaşındayka yoruldu:mu bilmem mesela:
 24 odunumu sırtımla çeker_idim hayvan_eşşe:le deyil, gışlık bak batlıcanı guruduyon
 25 ta: hönde, fasillemi gurudurun, guru fasillemi yaparın, bamyamı hePisini, fasillemi
 26 ipe ciziyon, cizi yapıyon, batlıcan guruduyon ciziyon, gışlı:mız tomatizimiz gaba:
 27 varasıya guruduyoron, unu gışın ısla:vı, gızart yemek yap çok güzel oluyor,
 28 incecik yapıyon, işde suvanımızı sarımsa:mızı kendimiz kaldırdık kendimiz
 29 işle:yoz çalışıyoz ya:ni, hindi avasdos girdi mi bulgurumu ta:rnamı yaparın,
 30 avosdosda datlı olur, eveli tomatizinin gıbıca:nı soyarsın, büberlerin özünü
 31 al_alı:vrısın, undan soñara büsbütün beş_altı kilo büber gatca:n, on kilo datlı olur,
 32 ta:rneyı yaparķana ü:tmeden eveli darısını gıatıyon, yo:rdunu gıatıyon, mercimek
 33 gatarın bi çanak da içine datlı olur, bö:rülcesini, her çeşit malzemesini gıatıyon,
 34 nanasını keki:ni go:yon, gıapadıyon suvanı da do:rayon gıatıyon soñara sadece büber
 35 eri:dinde gıbıca: galıvyor, tomatizin gıabı da galıvyor, undan soñara gözelve
 36 bişiriyon ta:rna tam olmadan üsdüne ziniyi gıapadıyon, iki diş sarımsak eziyon
 37 üsdünde, u:rasa yapıyon ya:ni, yo:rda su gatmam, sade yo:rtla gararım bak, ayranla
 38 gardında az datlı olur da yo:rt_ula gardında hele bi de geçi yo:rdunla daha datlı olur,
 39 bi de ayın ay_aydıñına yapmam, ayın garanķısına yaparın, ay garanķısında bi şey
 40 yaparsan böcelenmez, mesela: hindi ay çıkıyuru, ak dada ay aydıñına geçiyoru,
 41 om_beşinden soñara garanķıya geçiyoru garanķıda her ne yaparsan eyi olur iki sene
 42 durar böcelenmez.

XIV

Anlatan: Arif Çardak, 66

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Seki

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar

1 Ben arif çardak biñ dokuz yüz_elli_dört do:luyun bizim zamanımızda
 2 çocuklu:muzda bordan sahil zorların oyuk mahallesine göçer_idik, iki gün yol
 3 yürürdük, hayvanla eşşe:le merkeb_ile, bu ekime dikime gelince de ora:_la
 4 biçerdik, buydayı ora:_la sırtımızla harman yellerine çeker_idik, undan so:ñara
 5 elden günden hayvan bulur_uduķ dö: bubam dö: savır, on günde harmanı

6 kaldırıydık öleydi hayat, emme cebinde beş_lira olsa irengi bozular gederdi, u
 7 paranın harcanamazdık, hindi beş gün durma:rı, fırın ekme:ni daha ben asgerden
 8 geldikten soñara gördüm, asgerden soñara evlendim dört sene hizmet etdirdiler
 9 beñe bi goca:rı verdiler ununda tarihi geçdi, emme netce:n yapacak bi şey yok
 10 dibimiz yürük bizim, geçi goyun deve hePisi var_ıdı, a:şama:_dar ava gederdik,
 11 davşan dilki avına, da:_malı avına, ta yeni yeni elim aya:m dutmamaya başladı da
 12 gücüle vazgeşdim öle olmasa av belgesi her şeyim var.

XV

Anlatan: Saliha Çardak, 63

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Seki

Öğrenim: İlkokul

Konu:

1 Adım saliya çardağ, biñ doğuz yüz_elli_yedi do:mluyun, se:diler toplar
 2 mahallesinde do:dum, seki mahallesine baş pınara geliyoz yazın, gışın se:dilere
 3 gèdiyoz gene, biz çocuğana köy işlerinle şu:llandık, malcılık, ileşberlik işde,
 4 tarlalarda orağ bişdik, çapa çapaladık, su suladık on_yedi yaşında evlendim,
 5 on_sekizde anne oldum, dört çocu:m var, hindi borda ceviz bahcemiz var unu
 6 ilaçla:yoz, sula:yoz dedenle, anasonumuz var unu çapaladıyoz, yoncamız var,
 7 dört_beş guzu var, işde gezenle:z, seyilde yerimiz var emme göşme:yoz, gışın
 8 duruyoz borda, deden otuz senedir aza, görevli oldu:ndan işde getme:z, esKiden
 9 darı ekme bişiri:dik, bö:rek yapar_ıdık, sade ya:_la gıbıklı fasille hurardık, bulgur
 10 bişiridik, başarna hu bu almaz_ıdık u zaman, kıola mola yok ayran var, kese
 11 yo:rdunu zıvıdırdık ovaya unu gatar_ıdık, çalışırdık datlı olurudu yorulmazdık,
 12 eveli her şey gözeldi, dü:nnerde gözeldi, keşgekler dö:lürdü, kınalara gedilirdi, u
 13 zaman kızlar kınyaya geder de gelin_almaya gètmez_idi, kadınlar gederdi
 14 gelin_almaya kızlar getmezdi, ayıpdı, evli i:sanlar atlara iner gèdellerdi, bi de
 15 güccük gına edellerdi ayilecek kızlar una da gederdi, damat da gelmez_idi
 16 gelin_almaya gèden milletin malını gütmeye gederdi, damat köyün çobanı
 17 olur_udu, damat gelini görme:ri, evlendi:nde görüyoru, görüse gününde görü,
 18 utanıyon, utanma var, biz de öle evlendik, eveli birlik beraberlik var_ıdı,

19 yardımlaşır_ıdık, orağ bişmeye getsek yardım ederdik birbirimize, kendi önmüz
 20 bitse hemen geride kalanın e:neline girivriydik, çıkıvrıydık, darıları gıradık hora
 21 getiri:dik çayıra, çayırdı hö:le ağal yapar_ıdık, unu soyardık, geceleri guruduruz
 22 külürünü, helva alıllardı bubamgil, gavın alınırdı, gece bi de dö:lürdü çokalaşılır da,
 23 loput var_ıdı, loput_ıla dolana dolana düvelller, loput zopa, az e:ri bi ardışdan edilir,
 24 gençler gari loput_ıla döveller, dırillar gari, kesi hu yanna darıyı hu yanna yı:llar,
 25 kesi de tene galırsa gari unu birbir ayıtlarlar, iki_üş gün durdu:nda ka:ldırıydık
 26 buydaylarda eveli atlarla dövülürdü.

XVI

Anlatan: İzzet Sülek, 79

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Döğer

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar, eski düğünler

1 Ben düverliyin, düverde dedemin yüz otuz_beş goyunu var_ıdı u geçileri güderdik
 2 biz yaylada hu aqda: da, şimdi guzularını ben güderdim tamam mı, abam da geçileri
 3 güderdi, bu sever de goyunlar guzular bi beleşirdi dayak yerdim dedemin çok
 4 develeri var_ıdı, hadda develer bizi govar_ıdın, u develer gayboldu şimdi şu anda,
 5 dedem gètdi hePisi de biTdi, bi i:san öldü:nde tarlada gediıyor, i:sanda gediıyor, ben
 6 şimdi çocuklara devir_etdim yer yata, kendim gezice:n dedim siz kendi:ze bakın,
 7 bazı esKi dü:nnere çırayla gederdik, üç gün olur_udu, üç gün yemek verillerdi, ya:ni
 8 furun ekme: yemezdik, yuğa ekme: bişirillerdi çalgı da çok güzel olur_udu, bizim
 9 delbekciler var_ıdı, iki davıl, iki delbek, dümbek dümbek çok güzel dü:n olur_udu
 10 ya:ni, dedemin dermeni var_ıdı bi dönüm yer satar bi aydın_eşşe: alır_ıdı, hu
 11 üsdümde: kıyafetleri görüyon mu yapırdım bunnarı satın aldım ha, ısmalladım ben
 12 bunnarı, ayakgabılarım esKidir ya:ni çarık, çoraplar da beş şişinden, çarığı yapan
 13 varımış da fetiyede çorabı bilmiyom, çarık camız_göñülünden yapılma, gömbeden
 14 aldım ben.

XVII

Anlatan: Feysal Köse, 65

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Ören/Dont

Öğrenim: İlkokul

Konu: Çadır yapımı, yörük göçü

1 Şimdi bizim bu çadırda durmamız ta: önce yörükler ortā_asyadan bu egeye agdenize
 2 gelmelerinde sebepler ev yok taş taş üsdüne komak yok kendi hayvanlarının
 3 kıllarınınna eğirip büküp kendilerine bir çadır yapmakda ve bu durumda tabi
 4 bunnarın hayvanları çok, deve var, keçi var, koyun var, inek var, hePisi var, bu
 5 çadırda bi ayile anne buba beş_altı tane çocuk çadırın içinde konaklıyollar bu
 6 çadırın içinde yatıb_ kalkıyollar bu vaziyetdeyken ya:mur ya:dı noldu, çadırın içine
 7 su girer mi hikayesine gelince ilk ya:murda bu çadırın üsdüne ya:yan ya:mur ısladı:
 8 anda bu çadır biraz gerilir ama ikinci ya:murda çadırın gözenekleri doldu: anda
 9 altına tek bi damla su geÇmez, tabi onun içinde döşsekleri yatakları yorganları
 10 bulunur bunlar ıslandı dēye kimsenin kuşgusu olmadan geliller yatallar bu
 11 şekildeyke tabi yaylaya sayile göşdüklerinde hayvanlarıyla bu çadırı toplallar üş
 12 direkden meydana gelir çadır, iplerini çözellere, bir deveye yükleller, bunun
 13 içerisinde ocağ nerde yanar, ocağ yanca: yer bira:z dışardadır, ürüzgara karşı
 14 değildir, bi taşla öreller bi yer çıkarıllar, kapıyı kapamazlarsa borası tüter, kapıyı
 15 kapadıllarsa çadırın içine duman gelmez, yaylaya seyile göşdükleri zaman develle
 16 bu çadırı toplallar, yükledikleri gibi hayvanları yormadan bizim fetiye'de bayır'ın
 17 altında deniz mua:rı vardır borda dinleniller, ordan bi da: kalğallar düzler çamına,
 18 fetiye'nin yörükleri orda dinleniller hayvanlar dinlenir, yüklerini indiriller
 19 ye:cekleri de bunnarın yukayı gıyıp içine toz şekerle susam atallar ye:cekleri budur
 20 kendi ya:sınla kendi gavrulana yörük denir, ha adı da dutmaçdır, dutmacı yēyen
 21 severbellikde torbalara gatmışlar ki severbelle: u dedelerimiz bö:le getmiş, tok
 22 olarak savaş yapmışlar geri geldi: zaman asgeriyenin verdi: bi tayın var emme bu
 23 tayın adamı yayladan seyile ğadar dutmaz acıkır, dutmac yedi:n zaman acıkmazsın
 24 ya:ni, onun için yörükler nisan_mayıs aylarında yaylaya göçeller, hayvanlarını
 25 yormadan konaklaya konaklaya yaylaya çıkallar yaylada süd, yo:rt, peynir, peynir
 26 zaten deriye depeller yo:rdu tuluğda döveller, işdikleri bi bardağ da değildir ayran,

27 bi ağaşdan düzülmüş gocaman bi susağdır, ben bunnarın hePisini yaşadım, devenin
 28 bö:yüne löp dëller,tülünün dişisine maya, çatal hörgüşlüsüne de tülü dëller, ilk
 29 yavrusuna devenin köşek dëller, köşekden soñara dorum olur, dorumdan soñara
 30 daylağ olur, daylağdan soñara deve olur, ya:ni biz bunnarı yormadan deveden düşen
 31 ölmez eşekden düşen ölür, niye, deve mele:kedir, eveli atalarımız hacıya deve:le
 32 giTmişler dönmüşlerdir.

XVIII

Anlatan: Hatice Ekiz, 90

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Yayla Karaçulha

Öğrenim: İlkokul

Konu: Hatıralar

1 Benim adım hatice, biñ doğuz yüz_otuz do:mluyun, eveli sığır güderdik, çivit
 2 sürerdik, göçüyorduk sayile nisanda boraya gelir_idik, devemiz var_idi devenin
 3 çilbirini indirivriydim ben çıkıvrıydım başına deve kendimizin hiş düşmedim, erkek
 4 de vardı gancıkda vardı, ben hindi oğula gëdiyoruydum üç sene getdim zaten, hindi
 5 ö:retmenner sordu bize saba:la ne yediniz de geldiniz diye, bubam ıra:matlık deveyi
 6 sa:dı, südü bi işdik devenin südünü ö:retmenner ne yediniz dedi, ben devenin
 7 südünü işdim undan i:sanın eşi çıkmaz_ımış, güzel olur zate a:şdan yeyoruya
 8 peyniri yapılma:rı, ufacık köşekleri oluyor ememedi:nde bubam ıra:matlık sa: gel
 9 unu dedi sa:dım geldim, devenin ufa:na dorum denir, köşek denir, biz ö:le derdik
 10 goyun geçi yo:du bizde sı:r vardı, göçerke eveli zor_udu hindi kolaylaşdı, deveye
 11 ardardık iki çuval, bi de kilim, eşşek vardır eşşe:de tavık sepedi sararız üsdüne de
 12 kedi, ö:le göçerdik ya:ni, araba yoğ_udu, su olmadıandan ekim dikim yok, böle geldi
 13 geçdi hayatımız.

XIX

Anlatan: Emine Kaşıkçı, 69

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Yayla Karaçulha

Öğrenim: Yok

Konu: Hatıralar

1 Biñ doquz yüz elli _bir yılında bu kö:de do:dum, büyüdüm, yirmi bir yaşında boraya
 2 gelin oldum, dü:n olmadı gaşdım, iki çocu:m var bi kız bi o:lum var, altı torunum
 3 var, torunumun birini gelin etdim, ununda çocu:nu gördüm, gocadım, beyimle
 4 kıasımda gèdiyoruz mardda geliyoruz garaçulfa'ya, benim zamanımda dü:nnere
 5 at_ıla gèdiliyordu, delbe:le davılla olur_udu, gelin almacı at_ıla geliyoruydu,
 6 götürüyoruydu, eveli devellele göçüyoruyduq, yayla seyil unnarla göçüyoruyduq
 7 yece:mizi eşşe: yükle:yoruyduq, üsdüne de bi kilim ardıyoruyduq, su yoğudun,
 8 ba:_bahçe işimiz yo_du, su gelince herkez artezyen gazdırdı borada bi ev bi
 9 artezyen gazılıyoru hindi, suyumuz var emme hönde derede, seyilde var sera bile
 10 yaptım, çocukları everdim bırağdım, dört_beş goyuncu:m var arfalık gurbannık
 11 emme eveli devamız var_ıdın u on_iki ayda yavruluyoru, eveli köşek deriz devenin
 12 dorumuna çocu:na, so:ra dorum denir, yaşına girdi:nde so:ra deve deriz.

XX

Anlatan: Zühtü Bayat, 63

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Seki

Öğrenim: İlkokul

Konu: Çoban, çiftçilik, hatıralar

1 Bubamgil çiftçilik yapmış, çobancılı:la şu:llanmışlar, biz de aynı devam édiyoz
 2 çobancıla:, gurbanlık besle:yoz, satıyoz, üç aşşa: beş yoğarı veriyoz, netce:n, varlı:
 3 da gördük yoğlu: da çalışma:la, her şey do:rulu:la, borayı satın_aldık, arkadaşın

4 birinden, sıfırdan adam olduk çalışırkana çalışırkana bira:z mal aldık bira:z ileri
5 seyil yayla devâm etmek şartıyla en güzeli do:ruluğ, do:ru çalışmak,
6 yalañ_atma:casın, elin malında maşadında gözün olma:cağ, allah niyet etdikden
7 keri do:ruluğdan ayırmasın, ne dilersem benim diledi:mi ceneballah verdi, seyilden
8 yer alabilirmi:n acabala dèye çocuklu:mda pamık toplamaya getdim
9 yolun_kenarında üzüm ba: var_ıdı adamlar yen_için dedi alla:m dedim amelelik
10 yaptı:k yerde bi han vardı handa oturuyoz, pamık topla:yoz, hordan bi arık geçiyor
11 arık da elimizi aya:mızı yıka:yoz, seyil yüzünden acaba bi dönüm yer alabilir miyiz
12 dèye ceneballah unnarı da verdi çok şükür, hindi ne yapaca:n okuyamadık
13 ilkoğuldan çıktık garibendik do:kuz tane gardaşdık üş kalemlle okulu bitirdik
14 ortaokula falan gèdemedik çobancılı:la ileri geri biz on gardeşdik, seksende
15 evlendim, ben bubamdan ayrıldı:mda üş çocu:la hiş bi şey yo:_du, hanım geçilere
16 bağdı ben ye:miyeyle derkene çalışmayla alnı terimle, seki'ye gederdim gübüre
17 çuvalı indiriykene, amelelik yapmayla aldı:k parayı harcamazdık gumara
18 vermezdik, işgiye meyhaneye vermezdim, yer aldım, ölü yatırım yaptım bi
19 arkadaşımın ödünş aldı:ysam bi cumadan bi cumaya aldı:m parayı öderdim,
20 vardı:m kapı boş çevirmez_idi, her zaman içi yolumuz açık olur_udu, beş o:lan var
21 beşini de everdim, biri imam dördü fayansçılık yapıyollar, birlik çalışıyollar,
22 kendimde çobancılı:la şu:llanıyon.

XXI

Anlatan: Hüseyin Aydın, 65

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Boğalar

Öğrenim: İlkokul

Konu: Yörük şöleni, yörük göçü

1 Yirmi birincisini yapıyoz biz bunun, borda yıllardır bu iş_ilen u:raşırđık, boraya bi
2 düzen yapıdık, türkiye geneline ilk yörüklü: yayan boğalar köyüdür, eveli bunu bilen
3 yo:_udu, devâmlı yapıyoz işde iki sene bi düzen gaçıklı:mız oldu, seki'ye gètdik,
4 seki'de de hani deveyi biz sardık, undan soñara ali bey geldi bu düzeni denişdirdik,
5 borda bi dernek ğurduğ bu işi devâm etdiriyoz undan so:ñara geçilerimiz var_ıdı,
6 yaylaya gideriz üş_dört saat sürer çekipde gètdi:miz ben en sonunda biñ do:kuz yüz

7 doğsan_ikide on dene devemi satdım, iki biñ doğuzda geçiyi satdım, en soğara ben
8 satdım bu köyde geçiyi, yaşlandık vazgeşdik gari, borada yrkl: millete
9 gsderelim diye toplandı, köyün yrk şeyini ğuralım bi su hayratı yapalım dedik
10 eveli yrkl: gsderelim, deveyi getirelim, iki sene ocuk snet etdirdik, undan
11 soğara bunu yasağladılar galabalık oldu: için bi sağaTlık çıkar diye yasağladılar,
12 undan soğara yrk şeyine çevirdik biz bunu hayla devm etdiriyoz, bi kısmı gene
13 yoğarıda gızılca da: deriz bizim orda yaylamız vardır, bize haca:sanlar döller,
14 haca:sano:lları dedin mi boğalar köyünde en namlı adam biziz, yrk olarak
15 mu:lanın en galabalık malcı köyü borası emme son bitirdi hindi deveyi evden
16 getiriyoz, eveli her evin önünde on deve, bi goyun sürüsü, kısrak, sığır gene hiş
17 bulamazsan eşsek gene var_idı, bende on dene var_idı, biTdi, yoğ hiş bi şey, biz bu
18 işin yirmi birincisini yapıyoz iki senede orda yapığık horda uř_beş senedir dont
19 köyünde yapıyoru, so:ra yayla garaçulfa'da yapıyoru emme tabi bizim borayı
20 dutma:yor, onnarınkı bira:z da: sosyeteye gayıyoru, borda yr:n tam özü olarak
21 yapıyoru ya:ni, yrk şehirin içinde olmaz, da:da olur urmanda olur b:le, deveyi
22 bi ekiyoz hmbd hmbd şangır lungur binanın arasında yrk olur mu, işde
23 grdksıra etraftan televizyondan birebilmem hunu görü:kene bunu görü:kene iş
24 bitiverdi, yeni gelen nesil bunu zaten benimseme:r, bu yörüklük birkaç parçaya
25 ayrılıyor, biz garageili yrğyz, en kaliteli garageili, ağgoyunlu bizim burdur
26 mu:la yöresi dışdan gelme adam yoğ heP yrk, en galabalık sr bordaydı, hindi
27 herif suya girdi her şeyi unuttu.

XXII

Anlatan: Yusuf Aydın, 65

Derleyen: Seyhan Kkpaıuşcu

Köy: Boğalar

ğrenim: İlköğretim

Konu: Yrk şöleni, yrk boyları

1 Biz boğalar köyü yrk derne:nde yusuf aydın, soyumuz hacasano:lları, biz bu
2 yirmi_birincisini yapıyoruz şenli:nin ve ilk zamannarda zor durumda yapıyorduk
3 zamanla gelişerek bu ha:lini almışdır, bütün türk soylarının ayrıca kağkaslar olan
4 ÖzbekisTan, kağakisTan, kırgızisTan daha bir sürü türk devletlerinin uruluşları da

5 yörük dernekleri de gelmiştir, pro:ramı bizim esKi yörüklerin örf ve a:detlerini
 6 gösdermek bunnarın başında yörük göçü, gelin_alması şeklinde yapılan etkinlikleri
 7 sürdürece:z, aslımız neslimiz yörükdür, orta_asya'dan mo:lisdan'dan k̄arakoça'ya
 8 gelen k̄arakeçili yörükleri k̄arakoça'dan anadolu'ya girdikleri zaman bayburt'a
 9 gelmiştir ve yayılmışdır, yirmi_dört tane yörük boyu vardır, unnarın içinde
 10 dodurga, kayı, kımık, avşar bu çeşit yörük boyları vardır, bunnar oğuzların boyudur
 11 ve bizde k̄arakeçili soyundan dedelerimiz biñ yedi yüz_kırklarda k̄araculfa'ya
 12 gelmiş ve beşkaza'ya yerleşmişler.

XXIII

Anlatan: Rabia Altıntaş

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Boğalar

Öğrenim: Yok

Konu: Hatıralar, şölen

1 Kaş yaşındayın bilme:yon atmış_beş de olur yetmiş de olur, ollardayın, guzum
 2 cayiliz, bilme:yo:z, oğula gêtmedik, ben gaba:şdanın, boraya yaylaya geldim iki_üş
 3 gün yaylalaca:n, bayramda gedece:n, borda yörük şöleni baya:dır yapıyoru, hönde
 4 oğulun yanındaydı mıhdar borayı yaptı, iş geşdi, çok emeklediler bi ali var_idin ali
 5 koşar u hile çok emek çekdi, şölen olur da gelmemiyiz gayrı, herkez satışını
 6 yapıyoru, bu sene hakigat dü:n yapıyoru gız gaşmış gelmiş borda buna
 7 garişdirdılar, her zaman içi gelin_alma yapıyoru da u ö:le pilon gelin_almasıydın,
 8 bu doru, a:şam balo etmişlere gelmedik biz, benim garaçulfa'nın yeni halın
 9 gıranında evim var gışın gèdiyom, canım bunun gocası öldü hindi galdık gışın
 10 gediyo:zine ondan sora:cıma umre'ye getdik bi hasda olduk ikimizde, üş
 11 gardaş getdiydik, hasda oldu gadın, hasdalı:mız olmasa bi da: getce:z de yaşlılık var
 12 gari, gedeme:cez.

XXIV

Anlatan: Fatma Yıldız

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Boğalar

Öğrenim: Yok

Konu: Çorap örme, şölen

- 1 Çorab_örüyon işde, beş şişden, yaşımı bilme:n ben cayıllıkdan, satıyon bu çorapları
- 2 elliye yüze veriyon işde, çocukandan beri biliyon gardaşlarımdan ö:rendim, kılını
- 3 ipini kendim yapıyon, tengerek vardır hôle bi ortası delikdir unula gazık soğarız
- 4 hôle çeldin mi döner eyiri:sin kirmen gibi tengere:le ben bunu getirme:rdim benim
- 5 gardaş var da götür orda modasını alsınnar foturaf çeksinner, dedi de undan
- 6 getirdim, efeler këymeye alıyor, dedete atıydım dedete, az da nemli miymiş kim
- 7 bilir yüdün mü geçer, göve yemesin diye atıydım,bu olay get get derinneşiyoru
- 8 şenlik böyüyor, tanı horda halı tezgahı teşkilatı var, eveli bö:le değildi, her şey
- 9 bulunuyoru.

XXV

Anlatan: Nazmiye Çantalı, 66

Derleyen: Seyhan Küçükpapaşcu

Köy: Boğalar

Öğrenim: İlköğretim

Konu: Hatıralar, şölen, trafik kazası

- 10 Torunum bu, o:lanın çocu: benim, annesi turizmde çalışıyoru, şef, ev aldık
- 11 günlükbaşından dört yıldır ben bağıyon buna, ben böyütdüm benim çocu:m oldu,
- 12 geçe:n deyil eveliki sene borda kaza yapıdık, undan geçe:n gelmedik, bu sene gene
- 13 gelesimiz geldi, seviyoz bu şenniği, borda şennikde oldu kaza, eveliki sene, erdovan
- 14 geliyor dedilere onun şeyinne çocuk elimden fırladı, yola arabada bi galabalı:n
- 15 içinden çıkıvdı caminin yanda ikindi namazında geçerkene ölmedi çok şükür, iki
- 16 senedir gene yanımda guzum bağıyon, iki senelik ölmüş olca:dı aqlımı yemiş

- 17 olca:dım, mu:la'da hasdane de yatdı, bir afta fetiye'de esnaf'da yatdı, benim bi
18 gızım bi o:lum var, gızı da evlendirdim, seki'de bazarcılık yapıyor belki
19 görüyondur, şerbetçi ayşe dedin mi bililler.

1 EK 1: TÜRKÇE TEZ ORJİNALLİK RAPORU

2 EK 2: İNGİLİZCE TEZ ORJİNALLİK RAPORU

3 EK 3: TÜRKÇE ETİK KOMİSYON İZİNİ